

ISSN 2587-4713

VOLUME 105,
ISSUE 6-8. 2022

DOI:10.36962/ECS

ტომი 105, 6-8. 2022

ECONOMICS
1918

ეკონომიკა

1918

მეცნიერება, პრაქტიკა, გამოცდილება
SCIENCE, PRACTICE, EXPERIENCE

ISSN 2587-4713
DOI:10.36962/ECS105/6-8/2022

ეკონომიკა ECONOMICS

ტომი 105, 6-8 2022
VOLUME 105, ISSUE 6-8 2022

ინდექსირდება საერთაშორისო სამეცნიერო ბაზებში
Indexing in International Scientific Databases:

E-ISSN 2733-3361

საქართველო, თბილისი 2022
GEORGIA, TBILISI, 2022

ეკონომიკა

ყოველთვიური საერთაშორისო რეცენზირებადი და
რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი
„ЭКОНОМИКА“ - Ежемесячный международный
рецензируемый и реферируемый научный журнал
“ECONOMICS” - Monthly International reviewed
and refereed scientific journal

ტომი 105, 6-8. 2022
VOLUME 105, ISSUE 6-8. 2022
DOI:10.36962/ECS105/6-8/2022

ჟურნალი გამოდის 1918 წლიდან
Journal published since 1918

რ. შენგელია (მთ. რედაქტორი)

ი. არჩვაძე; ა. აბრალავა; ნ. აბესაძე; თ. ბაბუნაშვილი; ნ. ბაკაშვილი; ე. ბარათაშვილი; ლ. ბახტაძე; მ. გვიჩია; რ. გოგოხია; ვ. დათაშვილი; მ. კაკულია; დ. კარბონი (იტალია); პ. კოდუაშვილი; ზ. ლიპარტია; გ. მალაშხია; ე. მექვაბიშვილი; ქ. მარშავა; ს. პავლიაშვილი; ვ. პაპავა; ა. რზეპკა (პოლონეთი) მ. როკეტლიშვილი (აშშ); უ. სამადაშვილი; ა. სილაგაძე; ა. სიჭინავა; ო. სოლდატენკო (უკრაინა); ა. სხირტლაძე; დ. ქუთარაძე; ა. ქუთათელაძე; რ. ქუთათელაძე; კ. ლურჯკაია; გ. ლავთაძე; ნ. შენგელია; გ. შუბლაძე; თ. შენგელია; ნ. ჩიხლაძე; ჟ. წიკლაური; ნ. ჭითანავა; ლ. ხარბედია; მ. ჯიბუტი. გ. ჯოლია.

ШЕНГЕЛИЯ Р. (ГЛ. РЕДАКТОР)

Арчвадзе И., Абралава А., Абесадзе Н., Бабунашвили Т., Бараташвили Е., Бакашвили Н., Бахтадзе Л., Гавтадзе Г., Гвичия М., Гогохия Р., Гурцкая К., Даташвили В., Джибути М., Джолия Г., Кавтарадзе Д., Какулия М., Карбон Д. (Италия), Когуашвили П., Кутателадзе А., Кутателадзе Р., Липартия З., Малашхиа Г. Меквабишвили Э., Маршава К., Папава В., Рзепка А. (Польша), Павлиашвили С., Рокетлишвили М. (США), Силагაძე А., Сичинава А., Сольдатенко О. (Украина), Схиртლაძე А., Самаდაშვილი У., Читанова Н., Чихладзе Н., Шенгелия Н., Шенгелия Т., Шубладзе Г., Циклаური Ж., Харбедия Л.

REVAZ SHENGELIA (EDITOR IN CHIEF)

I. ARCHVADZE; A. ABRALAVA; N. ABESADZE; T. BABUNASHVILI E. BARATASHVILI; N. BAKASHVILI; L. BAKHTADZE; N. CHIKHLADZE; G. GHAVTADZE; M. GVICHTIA; R. GOGOKHIA; V. DATASHVILI; M. KAKULIA; D. KARBON (ITALY); L. KHARBDIA; P. KOGHUASHVILI; Z. LIPARTIA; G. MALASHKHIA; E. MEKVABISHVILI; K. MARSHAVA; S. PAVLIASHVILI; V.PAPAVA; A. RZEPKA (POLAND); M. ROKETLISHVILI (USA); U. SAMADASHVILI; N. SHENGELIA; A. SILAGADZE; A. SICHINAVA; O. SOLDATENKO (UKRAINE); A. SKHIRTLDADZE; D. QAVTARADZE; A. QUTATELDADZE; R. QUTATELDADZE; K. GHURTSKAIA; G. SHUBLADZE; T. SHENGELIA; ZH. TSIKLARI; N. CHITANAVA; M. JIBUTI; G. JOLIA.

სტატიაში მოყვანილი ფაქტების, მონაცემების სიზუსტესა და პლაგიატზე პასუხისმგებელია ავტორი.

The Author is responsible for plagiarism
and for the accuracy of the facts, data given in the article.

თბილისი - 2022

შინაარსი

ეკონომიკური რეფორმა: ანალიზი, პრობლემები და პერსპექტივები

ნინო ქავთარაძე, ნინო გვეტაძე - საპენსიო რეფორმის აქტუალურობა საქართველოში DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-08 -----	8
Sofiko Gvinianidze - Pharmaceutical Business Policy in Georgia: Challenges and Reform Options (ფარმაცევტული ბიზნესის პოლიტიკა საქართველოში: გამონვევები და რეფორმირების გზები) DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-15 -----	15

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

ანა რაქვიაშვილი - თანამედროვე უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების კონკურენტუნარიანობის შეფასება სარესურსო პოტენციალის საფუძველზე DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-26 -----	26
---	-----------

საბაზრო ეკონომიკის სამართლებრივი უზრუნველყოფა

ლექსო თოდუა - საგადასახადო სისტემის პოლიტიკური, სამართლებრივი და ეკონომიკური მახასიათებლები DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-38 -----	38
სოფიო ფალიანი - საგადასახადო კონტროლი DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-49 -----	49

ფინანსები, ბანკები, ბირჟები

ასიე ცინცაძე, მაია ივანიშვილი - პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის განვითარების მნიშვნელობა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-60 -----	60
---	-----------

რეგიონული ეკონომიკა

ზურა გამთენაძე - მდგრადი განვითარების
მიზნების ანალიზი საქართველოს რეგიონებში
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-77 ----- 77

ღარბობრივი ეკონომიკა

თამთა მამულაიძე, ოთარ ბაღათურია - აგრარული ტექნოლოგიები:
აგრო სექტორში არსებული გამოწვევების დაძლევის პოლიტიკა
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-89 ----- 89

ბიზნესი, მარკეტინგი, მენეჯმენტი

გიორგი ბუსქანძე - ბიზნეს - გარიგებები
და ეკონომიკური რესურსების თავმოყრა
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-101 -----101

თამარ დუდაური -
ინტეგრირებული რისკ-მენეჯმენტის თავისებურებები
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-112 -----112

Liana Kanchaveli - Modern Digital Technologies and
Automatic Control Systems in Logistics Companies -
Digital Logistics (თანამედროვე ციფრული ტექნოლოგიები
და ავტომატური მართვის სისტემები ლოგისტიკურ
კომპანიებში - ციფრული ლოგისტიკა)
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-124 -----124

გიორგი ბუსქანძე - მენარმეობა, როგორც შერეული
ეკონომიკის მშენებლობის ამოსავალი პირობა
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-133 -----133

მაია ახვლედიანი - საცალო სავაჭრო სანარმოების ლოიალობის
პროგრამების ეფექტიანობის მარკეტინგული კვლევა
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-141 -----141

ნინო ფანცულაია, ნინო ჩუბინიძე - ადმინისტრირება და
მართვა საგანმანათლებლო დაწესებულებაში
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-149 -----149

რამაზ მარდიშვილი - ბიზნეს - პორტფელის ოპტიმიზაცია, როგორც კომპანიის კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფის გარანტი

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-160 -----160

მაია ახვლედიანი - ტერიტორიული მარკეტინგის როლი და მნიშვნელობა ტურისტული დანიშნულების ადგილების დაგეგმვასა და განვითარებაში

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-167 -----167

მსოფლიო ეკონომიკა

ტიტე არაშიძე - სასოფლო სამეურნეო წარმოების რეგულირება ევროკავშირში - გამოცდილება ევროპულ სასურსათო ბაზრებზე შეღწევისათვის

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-176 -----176

ლაშა პიტნავა - ონლაინ თამაშობების რეგულირება საზღვარგარეთის ქვეყნებსა და საქართველოში

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-187 -----187

სამეცნიერო სტატიის წარმოდგენის და გამოქვეყნების წესი -----196

CONTENTS

ECONOMIC REFORMS: ANALYSIS, PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Nino Kavtaradze, Nino Gvetadze -

Urgency of Pension Reform in Georgia

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-08 ----- 8

Sofiko Gvinianidze - Pharmaceutical Business

Policy in Georgia: Challenges and Reform Options

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-15 ----- 15

MODERN PROBLEMS OF ECONOMICS

Ana Rakviashvili - Assessment of the Competitiveness of Modern
Higher Education Institutions Based on Resource Potential

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-26 ----- 26

LEGAL ASPECTS OF MARKET ECONOMY

Lekso Todua - Political, Legal and Economic Peculiarities of Tax System

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-38 ----- 38

Sophio Paliani - Tax Control

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-49 ----- 49

FINANCES, BANKS AND EXCHANGE MARKETS

Asie Tsintsadze, Maia Ivanishvili - The Significance of Developing
Professional Liability Insurance in a Market Economy

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-60 ----- 60

REGIONAL ECONOMICS

Zura Gamtenadze - Analysis of Sustainable
Development Goals in the Regions of Georgia

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-77 ----- 77

SECTORAL ECONOMY

Tamta Mamulaidze, Otar Bagaturia -

AgriTech: Design Agriculture Policy for Tackling Challenges

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-89 ----- 89

BUSINESS, MANAGEMENT, MARKETING

Giorgi Buskandze - Business - transactions and Accumulation of Economic Resources	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-101 -----	101
Tamar Dudaury - Peculiarities of Integrated Risk Management	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-112 -----	112
Liana Kanchaveli - Modern Digital Technologies and Automatic Control Systems in Logistics Companies - Digital Logistics	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-124 -----	124
Giorgi Buskandze - Entrepreneurship as the Primary Condition for Building Up The Mixed Economy	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-133 -----	133
Maia Akhvlediani - Marketing Research of Effectiveness of Loyalty Programs of Retail Trade Enterprises	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-141 -----	141
Nino Pantsulaia, Nino Chubinidze - Administration and Management in an Educational Institution	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-149 -----	149
Ramaz Marghishvili –Business portfolio Optimization As a Guarantee Of The Company’s Competitiveness	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-160 -----	160
Maia Akhvlediani - The Role and Importance of Territorial Marketing in the Development and Arrangement of Tourist Destinations	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-167 -----	167

WORLD ECONOMY

Tite Aroshidze - Regulation of Agricultural Production in the EU –Experience to Penetrate European food Markets	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-176 -----	176
Lasha Pitnava - Online Gambling Business Regulation in Foreign Countries and in Georgia	
DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-187 -----	187
Publication Requirements -----	196

**ეკონომიკური რეფორმა:
ანალიზი, პრობლემები,
პერსპექტივები**

**საპენსიო რეფორმის აქტუალურობა
საქართველოში**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-08

ნინო ქავთარაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების
აკადემიური დოქტორი,
სტუ პროფესორი

ნინო გვეტაძე

სტუ დოქტორანტი
ngvetadze@moh.gov.ge

რეზიუმე

განხილულია საქართველოში საპენსიო რეფორმის ზოგერთისაკითხი. საქართველოში არსებული საპენსიო მოდელის მნიშვნელოვანი ნაკლი მისი მუდმივად მზარდი ზენოლა იყო საჯარო ფინანსების სექტორზე, რაც დიდ ტვირთად აწვებოდა სახელმწიფო ბიუჯეტს. უკანასკნელ პერიოდში საქართველოში მიმდინარე დემოგრაფიულმა ცვლილებებმა გამოკვეთა ახალი გამოწვევები და რისკის წინაშე დააყენა სამომავლოდ სახელმწიფო საპენსიო სისტემის მდგრადობა; საქართველოში არსებული საპენსიო სისტემის რეფორმის აუცილებლობაზე დისკუსია ბოლო წლების განმავლობაში უფრო გააქტიურდა. საქართველოში არსებული საპენსიო სისტემა ვერ უზრუნველყოფდა ასაკოვან მოქალაქეებს ე.წ. „ღირსული პენსიით“, ამიტომაც, დღის წესრიგში დადგა რეფორმების აუცილებლობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ გლობალური დაბერება მსოფლიოს წარმატების ისტორიაა. ხალხი დღეს ცხოვრობს უფრო ხანგრძლივი ცხოვრებით. ეს წარმოადგენს საზოგადოებრივი ჯანდა-

ცვის ტრიუმფს, რაც გამოიხატება ჯანსაღი ცხოვრების დამკვიდრებით, ფარმაცევტული ბაზრის წინსვლით და ზოგადად, მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური პირობებისა და ეკონომიკური წინსვლით. დაბერება გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე, ფორმალური და არაფორმალური სოციალური მხარდაჭერის სისტემებზე და სახელმწიფოს მხრიდან ხანდაზმული მოქალაქეებისათვის სხვადასხვა მხედამჭერი რესურსების მობილიზებაზე. ერებმა უნდა აღიარონ პრობლემის გლობალური კონტექსტი, გაანალიზონ ახალი დემოგრაფიული რეალობა და შესაბამისად შეცვალონ მიმდინარე პოლიტიკა. თუმცა, გამორიცხული არაა საპენსიო პოლიტიკაში კორექტირება მტკივნეული იყოს ხანდაზმული ჯგუფისთვის.

საკვანძო სიტყვები: რეფორმის აქტუალურობა, დემოგრაფიული ცვლილებები, აქტიური დაბერება, საბიუჯეტო წნეხი, რეფორმის სარგებლიანობა, ჩანაცვლების კოეფიციენტი, დაგროვებითი საპენსიო სისტემა, პენსიის ინდექსაცია.

ძირითადი ნაწილი

როგორც ცნობილია, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ყოფილი მოკავშირე რესპუბლიკების უმეტესობამ გადაწყვიტა, შეენარჩუნებინა სოციალური უზრუნველყოფის მაღალი სტანდარტი და „ღირსეული პენსია“ დაენიშნა ასაკოვანი მოსახლეობისთვის. ამ მისწრაფებაში გამონაკლისი არც საქართველო აღმოჩნდა, თუმცა პრაქტიკაში განხორციელება ვერ შეძლო, რაც მნიშვნელოვანწილად 90-იან წლებში ჩვენი ეკონომიკის კოლაფსმა განაპირობა.

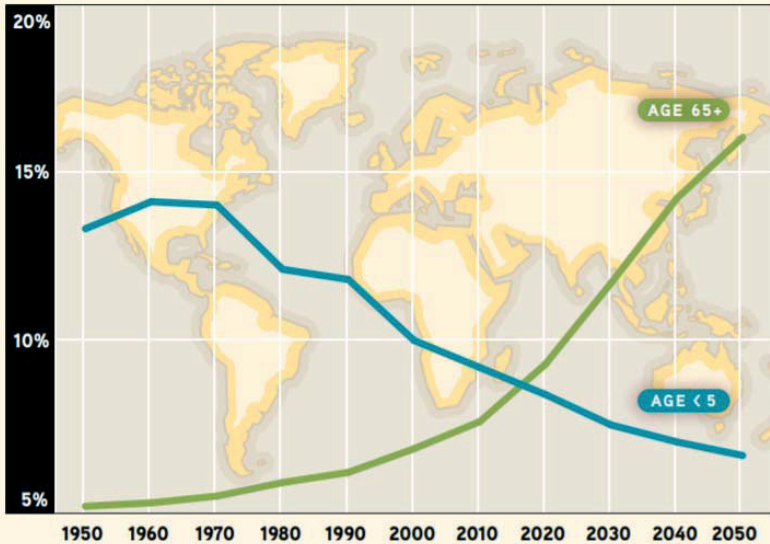
წარმოდგენილი ცხრილი ნათლად აჩვენებს, რომ 5 წლამდე ასაკის ადამიანების რიცხვი 1950 წლიდან 2015 წლამდე აჭარბებდა 65 წელს ზემოთ მყოფი მოსახლეობის რაოდენობას, უკანასკნელ წლებში ეს ტენდენცია შეიცვალა, ვინაიდან 65 წელს მეტი ასაკის მოსახლეობა თუ 2010 წლებში 8 % იყო, 2050 წლისთვის გაორმაგდება (ცხრილი 1).¹

ამდენად, უკვე სავსებით რეალურია საფრთხე, რომ დემოგ-

1 <https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/2017-06/WPAM.pdf>

Figure 1:

YOUNG CHILDREN AND OLDER PEOPLE AS A PERCENTAGE OF GLOBAL POPULATION

Source: United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. *World Population Prospects. The 2004 Revision*. New York: United Nations, 2005.

რაფიული დისბალანსის გაზრდის კვალობაზე (პენსიონერთა რიცხვი შეუქცევადად იზრდება, სამუშაო ძალა კი მას ვერ ეწევა) სულ უფრო აქტუალური ხდება პენსიონერთა სოციალური ბენეფიტების ცხოვრების დონესთან შესაბამისობის, ასევე სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში საჭირო ოდენობის რესურსების მობილიზების და მათი სტაბილურობის უზრუნველყოფის საკითხები. გაზრდილი რისკების მოსაგვარებლად მსოფლიოში აქტუალურია საპენსიო ასაკის გადასინჯვა/ გაზრდა.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საპენსიო სისტემა ფინანსდება ერთიანი სახელმწიფო ბიუჯეტიდან. ბიუჯეტის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს დასაქმებული მოქალაქეების მიერ ყოველთვიურად გადახდილი საშემოსავლო გადასახადი.

დღეისათვის საქართველოში გაიცემა მხოლოდ სოლიდარობის პრინციპზე დაფუძნებული სახელმწიფო პენსია, რომელიც უნივერსალურია და საპენსიო ასაკის ყველა მოქალაქეს თანაბრად ეხება. საპენსიო რეფორმის ფარგლებში 2021 წლიდან შემოღებულ იქნა პენსიის ინდექსაციის წესი, რომლის მიხედვითაც განისაზღვრა პენსიის ყოველწლიური ზრდის მექანიზმი: ყველა პენსიონერს პენსია გაეზრდება არანაკლებ ინფლაციის მაჩვენებლისა, ხოლო 70 წლის და მეტი ასაკის პენსიონერების შემთხვევაში ინფლაციას დაემატება რეალური ეკონომიკური ზრდის 80%.

აღსანიშნავია, რომ ქვეყანაში მოქმედი უნივერსალური პენსია უზრუნველყოფს უფრო მაღალ ჩანაცვლების კოეფიციენტს, შედარებით დაბალი შემოსავლების მქონე ჯგუფებისათვის.

საქართველოში, როგორც მსოფლიოს უმეტეს ქვეყანაში, ქალები, მამაკაცებთან შედარებით იღებენ უფრო დაბალ ხელფასს. გამომწვევი ფაქტორებია ქალების არასტაბილური კარიერა და დაბალანაზღაურებადი საქმიანობა.

საქართველოში არსებული საპენსიო მოდელი, როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, მუდმივად მზარდი ზენოლა იყო საჯარო ფინანსების სექტორზე, რაც დიდი ტვირთი იყო სახელმწიფო ბიუჯეტისთვის. ამიტომაც საქართველოში საპენსიო რეფორმის განხორციელების აუცილებლობა გარდაუვალი პროცესი გახდა და შემოღებულ იქნა კერძო საპენსიო დაგროვებითი სისტემა, რომლის დანაზოგების ზრდა ხელს შეუწყობს ბენეფიციარების ღირსეული სიბერის უზრუნველყოფას და საერთო ჯამში ეფექტიანი იქნება ქვეყნის ეკონომიკისთვისაც. 2018 წელს საქართველო პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა „დაგროვებითი პენსიის შესახებ“ საქართველოს კანონი, შეიქმნა სსიპ საპენსიო სააგენტო. დღეისათვის საპენსიო სექტორში ჩართულია 1.2 მლნ-ზე მეტი პირი. დაგროვებითი საპენსიო სისტემის დანერგვა წარმოადგენს ყველაზე ოპტიმალურ რეფორმის ვარიანტს, რომელიც გრძელვადიანად უზრუნველყოფის საპენსიო შემოსავლის გაუმჯობესებას. დაგროვებითი საპენსიო სისტემა „განსაზღვრული შენატანის“ პრინციპს დაეფუძნება

(Defined Contribution). ასეთი სისტემის თანახმად, საპენსიო ფონდში დაგროვებული თანხა დამოკიდებულია ინდივიდუალურ შენატანებზე, საპენსიო ფონდის ამონაგებსა და დასაქმების ხანგრძლიობაზე (რაც უფრო დიდი ხნის მანძილზე მოხდება პორტფელში ინვესტირება, მით უფრო მაღალი ფინანსური შედეგი დადგება). განსაზღვრული შენატანების პრინციპის თანახმად, მოქალაქის მიერ სამომავლოდ მისაღები სარგებელი პირდაპირ დაკავშირებულია პირის მიერ წლების განმავლობაში გამოშვებულ ხელფასსა და შენატანებზე. ამრიგად, კერძო საპენსიო სისტემა ბევრად უფრო სამართლიან მიდგომას სთავაზობს მოქალაქეებს. დაგროვებითი სისტემის მონაწილეები იმავდროულად მიიღებენ არსებულ სოციალურ პენსიას. სოციალური პენსია კერძო პენსიასთან ერთად, უზრუნველყოფს ბევრად უფრო ადეკვატურ ჩანაცვლების კოეფიციენტს.

ინდივიდუალურ საპენსიო ანგარიშებზე არსებული მონაწილეთა თანხები, მონაწილეთათვის დამატებითი ამონაგების მიღების მიზნით უნდა ინვესტირდეს კეთილსაიმედო ფინანსურ ინსტრუმენტებში. საინვესტიციო საქმიანობა ხორციელდება მაღალი კვალიფიკაციის მქონე სპეციალისტების მიერ, საინვესტიციო საბჭოს მიერ შემუშავებული და საპენსიო სააგენტოს მიერ დამტკიცებული საინვესტიციო პოლიტიკის შესაბამისად.

დაგროვებით საპენსიო სქემაში მონაწილეობა უზრუნველყოფს ამ სქემაში მონაწილეთა ფინანსურად უზრუნველყოფილ და ღირსეულ სიბერეს პენსიაზე გასვლის შემდგომ. მონაწილის ინდივიდუალურ საპენსიო ანგარიშზე დაგროვებული თანხა წარმოადგენს მონაწილეთა უპირობო და ხელშეუხებელ საკუთრებას, რომელიც დაცულია კანონით. სისტემის მიზანია წარმოქმნას ყოველწლიური ამონაგები, რომელიც ინფლაციის დონეზე მაღალი იქნება. რაც უფრო მაღალ რეალურ მოგებას წარმოქმნის სისტემა მით უფრო მაღალი ჩანაცვლების კოეფიციენტი მიიღწევა.

დასკვნა

რეფორმის სარგებლიანობა იქნება სახელმწიფოზე საბი-უჯეტო წნეხის შემცირება; არსებული პენსიონერების უკეთ დაცვა სიღარიბისგან, ინდექსაცია გარანტირებულად უზრუნ-ველყოფს პენსიონერის მსყიდველუნარიანობის დონის შენა-რჩუნებას. მომავალი თაობის პენსიონერების უფრო მაღალი საპენსიო შემოსავლით უზრუნველყოფა პირდაპირპროპორცი-ულად დაკავშირებული იქნება დასაქმების პერიოდში მიღებულ შემოსავალთან და საპენსიო ფონდის მოგებასთან. საპენსიო სისტემა საშუალებას მისცემს ფორმალურ სექტორში დასაქმე-ბულ მოქალაქეებს უკეთ დაგეგმონ საპენსიო ასაკი და არ იყ-ნენ დამოკიდებული მხოლოდ სახელმწიფო დაფინანსებაზე.

ამასთან, კერძო დაგროვებით საპენსიო სისტემას გააჩნია ეკონომიკის მასტიმულირებელი ეფექტი. კერძო დანაზოგების ზრდა ნიშნავს გრძელვადიანი ფინანსური რესურსის მობილი-ზებას, რაც მნიშვნელოვნად ხელს შეუწყობს ადილობრივი კა-პიტალური ბაზრის განვითარებას და საბოლოო ჯამში დადები-თად აისახება ეკონომიკურ ზრდაზე.

REFERENCES:

1. https://www.pmcresearch.org/policypapers_file/f2c-15c8fbd2f45878.pdf
2. http://www.economy.ge/uploads/ecopolitic/sapensio/Government_Report_on_pensions_Final_GEO.pdf
3. http://www.economy.ge/uploads/files/2017/reformebi/regulirebis_gavlenis_shefaseba_dagrovebit_sapensio_reformaze.pdf
4. <https://csogeorgia.org/storage/app/uploads/public/5cd/c9b/3a8/5cdc9b3a85dcc760935169.pdf>
5. www.matsne.gov.ge
6. http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Jaba%20Urotadze.pdf
7. <https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/2017-06/WPAM.pdf>

URGENCY OF PENSION REFORM IN GEORGIA

Nino Kavtaradze,

PhD in Business Administration;

GTU, Professor;

Nino Gvetadze,

PhD student of GTU.

ngvetadze@moh.gov.ge

RESUME

The article discusses the urgency of pension reform in Georgia. The disadvantage of the existing pension model was its pressure on the state budget. At the same time, the recent demographical changes in Georgia revealed new challenges and put at risk the sustainability of the future state pension system; The previous pension system in Georgia would not have provided the old aged citizens with so called “Decent pension” that’s why there was an emergency of a new reformation.

It is worth mentioning, that global aging is the history of world success. Nowadays people live longer. This is the triumph of social health security, shown up by establishing healthy life style, pharmaceutical market, generally citizens’ social-economic conditions and economic promotion as well. Aging process affects economic increase, formal and non-formal supporting system and mobilization of supporting resources for elderly citizens from the Government’s side. Nations should admit the global context of the problem, realize new demographic reality; However making some corrections in pension policy might be painful for elderly groups.

Key words: Relevance of reformation, demographic changes, active aging, budget pressure, usefulness of the reform , rate replacement, accumulating pension system, pension indexation.

PHARMACEUTICAL BUSINESS POLICY IN GEORGIA: CHALLENGES AND REFORM OPTIONS

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-15

Sofiko Gvinianidze,
Caucasus International University, Doctorate
sofiko.gvinianidze@gmail.com

RESUME

The aim of the article was to analyze the legislative and legal norms of the Georgian pharmaceuticals market, their comparison with corresponding international standards, identifying the main challenges in the sector and proposing recommendations.

For these purposes, primary desk research was conducted. Legislations, Laws and government orders for improving the supply of medicines to the population served as information bases for the study. During the work, reports from the Agency for the Regulation for Medical and Pharmaceutical Activities, Georgian Representatives of International organizations, the State Statistical Service, and industry experts were used.

The study of the issue revealed that the Georgian pharmaceutical sector really needs to improve, revise existing regulations, harmonize with internationally recognized “good practices” (GMP, GDP, GLP, GCP, GVP) and improve financial access to medicines.

We will highlight the following challenges: weak regulation of the competitive environment, weak regulation of the pharmaceutical market, quality of medical services provided – polypragmasia. Signs of non-transparent marketing relations and regulation of prices for medicines. The latter is particularly noteworthy because, as it turns out, in recent years “Georgia has been the leader in the European region in terms of total health expenditures on medicines which accounts for 35,5%” (5). “The population of Georgia spent 983 million

GEL from own pockets to buy medicines” (5). This is a very large and heavy cost for the population with poor and chronic diseases. We believe that the problem of high prices for medicines is the most tangible, urgent and large scale for our population.

Thus, we have made it a priority to work on health policy issues in terms of containment of financial expenditures, both in terms of reducing the total cost of medicines and in terms of direct payments made by the population.

To consider all the above, it can be said that the research of the pharmaceutical business policy was selected due to the high public interest, the challenges of the field and the scarcity of study in this regard. In order to highlight the shortcomings and deficits in the regulation, to suggest ways to correct them.

Key Words: pharmaceutical market, price regulation, recognition regimen, reference price, generic product, GMP, GDP, GLP, GCP, GVP.

INTRODUCTION TO THE ARTICLE

The pharmaceutical sector is one of the most challenging areas of business in every country in the whole world. The products of the pharmaceutical industry are essential for wellbeing of all human beings. The importance of the comprehensive research on the economic aspects of the development in the pharmaceutical business is a matter of national security as well, because as one of the most important sectors of the world’s economy, the pharmaceutical industry has a serious impact on political, economic or social situation of the world. The COVID-19 pandemic during recent years is a very apparent example of Pharma Business complexity and influential potential.

The target of the article on the effectiveness of the regulation of the pharmaceutical business sector were selected due to the challenging nature of the field and the scarcity of study in this regards. Also due to high public interest. In order to highlight the shortcomings and suggest ways to improvement. By analyzing strength and weaknesses of the system, define most significant challenges, and formulate appropriate recommendations.

The aim of the research was defining scientifically the stages of development of managerial system of the Georgian Pharmaceutical sector; regulation policy, namely:

- Analysis of local regulatory data bases and regulatory norms and their familiarization with internationally accepted practices, guidelines and standards;
- Analysis of data basis and officially published statistics from Ministry of Health and Geostat;
- Analysis of reports of independent non-governmental international organizations in regards of pharma business.

The article uses historical, systematic, comparative and statistical analysis and synthesis research methods. According to the statistics, recent media, non-governmental sector reports in recent years actively discusses the issues of regulatory effectiveness, quality management and control effectiveness of medical activities.

BASIC TEXT:

As the Georgian pharmaceutical market research shows, state regulation is characterized by a high degree of liberalization in the sector. Weak or even more formal barriers to gain marketing authorization, market entry and further operation are evident, leading to high market concentrations. At the stage of drug registration, no local laboratory quality examinations, no local clinical data required by the Law. National registration is a relatively simple procedure, there are even more simplified modes for recognition registration procedure and addition of different make-up, they can be used any an interested person without medical background and authorization from the direct manufacturer or Marketing Authorization Holder. During recognition procedures, documentations are not sent from the first source and their authenticity is also questionable. Most of those products were imported on the market only one time, and some of them are not imported at all. Traceability of distribution mostly violated during these regimen and GDP and GPV topics are also in question.

Analysis of data from the last decade reveals that the annual data of registered medicines has doubled. During last two years about 4000 products were registered under national regimen 2321 under recognition regimen [11]. It is interesting here to do an in-depth study to determine how much of this nomenclature is needed in the market and how much is being imported into each of the authorized medicines.

Based on local law pharmacy chain subjects apply for license from the opening and based the law licenses issued to authorized pharmacy operators are indefinite, which does not allow the regulatory body to constantly monitor licensed pharmacies, to have accurate and up-to-date information on the functioning pharmacies and compliance with permit conditions.

In latter, in turn, indicates the low level of competition and aggravates the unhealthy business environment – resulting in the pharmaceutical market, when the structure is so saturated that players often take over the market, constantly enjoying high profit margins. Due to weak monopoly control in the country and other reasons which raises some questions and increases the risk of unhealthy marketing relationships. Namely, we would like to highlight expansion in the neighboring segments - establishing own production units, hospitals chains, insurance services etc.

With the analysis of the market monopoly criteria, it's easy to say that the segment of the pharmaceutical market is mostly unbalanced in Georgia.

Analysis of the regulatory policy system shows shortcoming in regards of ensuring the quality, safety and efficacy of medicines in the country is not a high priority according to both pre-marketing and post-marketing laws, namely in line with internationally recognized norms of good practices, only two of them GMP and GDP are going to work on national level at the moment. There has been some progress in addressing national requirements for GMP and GDP practices, because it becomes mandatory to undergo a national inspection by national inspectorate. However, so far only a few of the 47 facilities inspected in

2019-2020 have met the requirements for GMP and only one unit from 40 facilities was certified of GDP certificate (11). As it is well known the lack of good distribution practices, standards, puts at the risk the quality of medicines in circulation in the country. Especially in the conditions when the transport instructions of some medicines necessarily provide for the protection of “cold chain” conditions. Standardized procedures facilitate quality management and control.

Due to the above factors, the shortcomings in the regulations, the conditions of storage, storage and transportation of the drug during the pharmaceutical activity cannot ensure the principle of movement of the drug in the safe environment. Permit conditions and norms are far from internationally recognized practices and standards, however, do not allow for further monitoring. It is very important more actively, strongly and widely implement GDP standards [9].

As for quality assurance of medicines, there are no mechanisms on the ground, such as the national quality control unit for example, in order to constantly and in the required volume control quality in accordance with their specifications for the imported and local products from the chains. The number of quality control tests performed annually really needs improvement (only 252 names of medicines to be purchased as a testing samples for analysis, while several thousands of medicines regularly are circulated in the market (11). In this regard, it is desirable to implement Good Laboratory practices.

In the whole world the safety of medicine is first and in this direction it is very welcome that in 2021 a Pharmacovigilance first annual report was published (11) However it is very important to further develop a national pharmacovigilance system with active communication with medical staff, NCDC, manufacturers, patients, license holders and develop communication channels. Awareness-raising activities for the patient as well as healthcare professionals to provide information flow about drug adverse events, which will enable the regulatory body to implement the safety risk assessment system to monitor the pharmaceutical product safe turnover on the market.

In addition to all the above mentioned, we would like to highlight that the most significant challenge of the market is the high price of medicines.

In particular:

- “27,8% of the household has noted, that purchasing drugs has been the biggest expenses for their family budget” [3].
- “Drug expenses are especially problematic to the indigent quintile of the population, because 90% of these types of expenses result in catastrophic expenses to the public healthcare” [4].
- “In the European region Georgia is leading in public healthcare expenses in the drug aspect, which rounds up to almost 35,7%. In our country. Georgia’s drug expenses percent-ally exceed Gross Domestic Product of EU countries by 2%”[5].

Analyzing pricing data from recent years highest, and equally rising. Including 2020 year, with the six-month data of Geostat, comparing last year’s prices to a similar period of time this year, prices of drugs have risen up to 6% [10]. Data of reports from the international research institutions about the local pharmaceutical market are also noteworthy.

It is a fact that as various countries practice shows worldwide that countries have experienced, successful models of drug price regulations [6]. We would like to briefly address a few most significant:

Regulation of mark-ups in the pharmaceutical supply and distribution chain - this particular approach is used in many countries, in wholesale and retail trading chains, or in both in parallel, mostly in regulation of prices on the essential medicine. This approach is a great way to regulate extra costs on drugs. From the point of regulation politics, it is also simple and easy accomplishable.

Use of *external reference pricing* - which means using prices of similar economic-social countries as ours as a standard price. According to the World Health Organization (WHO) data more than 40 countries are successfully using this “standard price” model, for the success of the model, it is crucial to accurately select a country

for comparison and establishing mutual cooperation with country policy makers for data sharing.

Promotion of the use of generic medicines – it is a fact, that generic medicines are well experienced and time-trusted, therefore, promotion of this particular group is not risky, is ethical, and gives the opportunity of decrease prices on general medical care. It's comparatively easy to gain permission on entrance of generics on the market. It is also easy work out different treatment guidelines and schemes due to the interchangeability of generics. Without a doubt, treatment with generic medicine significantly decreases public healthcare expenses on drug segment. Promotion of generic medicines, on regulatory level is route to the better accessibility, cost efficiency, stimulates growth of local manufactures, and over all gives a multi-faceted economic effect.

CONCLUSION

While analyzing Georgian pharmaceutical business management system, it's easy to say that the level of liberalization is obvious – we have a simplified process of entering the drug market, as well as operating conditions. Often, requirements have a formal habit on the market, which negatively affects the business environment, which makes us obligated to take actions in the pharmaceutical market. When clearly antitrust law and principle control monitoring is eased to some degree, every action is masked under the free market and market logic principles.

These days, it's not difficult to analyze governmental attitude towards giving out a helping hand to the public healthcare system. By enlargement of the healthcare budget, implementing additional easy supply regulation from Turkey, promotion use of generics, implementation of electronic receipt system, improvement in healthcare programs and readiness ensures better care for public welfare, but it's obvious also, that the government doesn't want to take part in regulating drug prices directly. However, existing drug market situation and permanently increasing drug prices, clearly proves

that “market should regulate drug prices” attitude is not effective, because for many ongoing years, drug prices have been rising, and accessibility remains unstable, and quality not tested mostly., enlargement of the healthcare budget, improved healthcare programs and readiness ensures better care for public welfare, but it’s obvious, that still noteworthy challenges exist:

- The safety, efficacy, quality, rational consumption and availability of medicines have been and remain the challenge of the Georgian healthcare system.
- Oligopoly in the pharmaceutical market.
- High price on medicines and highest in the region.
- Weak Safety monitoring (pharmacovigilance) system
- Ethics of clinical trials.
- Unethical marketing relations and polypragmasia.
- Transparency and rationality of public administration in the pharmaceutical sector.

Recommendations: The model of regulation should be constructed according to innovative management standards, rational bureaucracy and maximum transparency.

It is crucial to analyze existing challenges correctly, plan effective actions, so that we have a guaranteed recovery in the business field, establishment of good business relationships, giving out a helping hand to small and average business subjects, and elimination of unfair business arrangements and deals.

The analysis of the pharmaceutical business sector shows, that existing regulations are not sufficient and not quite enough. It is crucial to implement effectively the spread of updates and amendments in line with recommendations by the guidelines of World Health Organization (WHO). Also it is important to share the successful worldwide experience and harmonize existing Law accordingly.

Therefore, it is crucial arrangement of negotiations within policy makers and business to compose a consensus and stimulate establishing the innovative regulations. It is a necessity, to stricken regula-

tions on the pharmaceutical market in the aspects of quality control, accessibility, safety. Moreover, it is also important to set right communication ways towards the medical staff and clients, for the sake of fundament and popularization of generic medicines, increase awareness and helping out companies, on the regulation level.

REFERENCES

1. Healthcare System Barometer XI, Curatio International Foundation
2. Dialogue on Pharmaceutical pricing policies to improve the population`s access to pharmaceuticals in Georgia, Curatio International Foundation 2019
3. Population Welfare Survey, UNICEF 2017
4. Overview of Government Expenses, World Bank 2017
5. Dialogue on Pharmaceutical pricing policies to improve the population`s access to pharmaceuticals in Georgia, Tbilisi, December 2019
6. WHO Guideline on Country Pharmaceutical Pricing Policies 2020 Geneva, Switzerland
7. Danzon PM, Epstein AJ. Effects of Regulation on Drug Launch and Pricing in Interdependent Markets. Cambridge, MA; 2008
8. Kaplan W, Wirtz V, Gavi AN, Ewen M, Vogler S, Laing R. Policy Options for Promoting the Use of Generic Medicines in Low-and Middle-income Countries. 2016
9. Maini L. Price regulation in the pharmaceutical market. Harvard University; 2018.
www.geostat.ge.ka
www.rama.moh.gov.ge Report of State regulatory Agency of Medical and Pharmaceutical Activity 2019-2020yy.

ფარმაცევტული ბიზნესის პოლიტიკა საქართველოში: გამოწვევები და რეგულირების გზები

სოფიკო ღვინიაიძე,
კავკასიის საერთაშორისო
უნივერსიტეტი, დოქტორანტი

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება ქართული ფარმაცევტული ბაზრის მარეგულირებელი საკანონმდებლო და სამართლებრივი ნორმების ანალიზს, მათი საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობას, ფარმაცევტული ბიზნესის ძირითადი გამოწვევების იდენტიფიცირებასა და რეკომენდაციების მომზადებას.

ამ მიზნით ჩატარდა პირველადი და მეორეული სამაგიდო კვლევა. კვლევის საინფორმაციო ბაზა იყო მონაცემები ფარმაცევტული ბაზრის საკანონმდებლო ნორმების შესახებ, მთავრობის განკარგულებები და გადაწყვეტილებები. თემის ცალკეულ საკითხებზე მუშაობის პროცესში გამოყენებულია სსიპ სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობის რეგულირების სააგენტოს, საქსტატის, დარგობრივი ექსპერტების, საქართველოში მოქმედი საერთაშორისო ორგანიზაციების ანგარიშები.

საკითხის შესწავლისას გამოიკვეთა, რომ ქართული ფარმაცევტული სექტორი ნამდვილად საჭიროებს გაჯანსაღებას, მოქმედი რეგულაციების გადახედვას, საერთაშორისოდ აღიარებულ დარგობრივ “კარგ პრაქტიკებთან” (GMP, GDP, GLP, GCP, GVP) ჰარმონიზაციას და მედიკამენტებზე ფინანსური ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას.

გამოვყოფდით შემდეგ გამოწვევებს: კონკურენტული გარემოს სუსტი რეგულაცია, ფარმაცევტული ბაზრის სუსტი რეგულაცია, მიწოდებული სამედიცინო სერვისების ხარისხი – პოლიპრაგმაზია, არაგამჭვირვალე მარკეტინგული ურთიერთობების ნიშნები და მედიკამენტებზე ფასების რეგულირება. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით ყურადსაღებია, რადგან რო-

გორც ირკვევა, ბოლო წლების განმავლობაში “ევროპის რეგიონში საქართველო ლიდერობს ჯანდაცვის მთლიან დანახარჯებში მედიკამენტებზე განუელი ხარჯებით, რომელთა წილიც 35,7%-ს უტოლდება” (3). “2019წ. საქართველოს მოსახლეობამ მედიკამენტების შესაძენად საკუთარი ჯიბიდან 983 მლნ ლარი დახარჯა” (3). ეს ძალიან მოცულობითი და მძიმე დანახარჯია განსაკუთრებით ლარიბი და ქრონიკული დაავადებების მქონე პაციენტებისთვის. მიგვაჩნია, რომ მედიკამენტებზე მაღალი ფასის პრობლემა ჩვენი მოსახლეობისთვის ყველაზე ხელშესახები, აქტუალური და მასშტაბურია.

ამდენად, პრიორიტეტულად მივიჩნით ფინანსური დანახარჯების შეკავების კუთხით ჯანდაცვის პოლიტიკის საკითხებზე ყურადღების გამახვილება, როგორც მედიკამენტებზე მთლიანი დანახარჯების შემცირების, ასევე მოსახლეობის მიერ განუელი პირდაპირი გადახდებიდან უზრუნველოფის კუთხით.

ყოველივე ზემოთ განხილულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ფარმაცევტული ბიზნესის პოლიტიკის მიმოხილვა შეიქნა მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესიდან, სფეროს პრობლემატურობიდან და ამ კუთხით შესწავლის სიმნირიდან გამომდინარე. რათა გამოიკვეთოს რეგულირებაში არსებული ხარვეზები და ნაკლოვანებები, შეთავაზებული იქნას მათი გამოსწორების გზები.

საკვანძო სიტყვები: ფარმაცევტული ბაზარი, ფასის რეგულაცია, აღიარებითი რეჟიმი, რეფერენტული ფასი, გენერიული პროდუქტი, კარგი სანარმოო პრაქტიკა (GMP), კარგი სადისტრიბუციო პრაქტიკა (GDP), კარგი ლაბორატორიული პრაქტიკა (GLP), კარგი კლინიკური პრაქტიკა (GCP), კარგი ფარმაკო-ზედამხედველობის პრაქტიკა (GVP).

**ეკონომიკური თეორიის
თანამედროვე პრობლემები**

**თანამედროვე უმაღლესი საბანანათლებლო
დაწესებულებების კონკურენტუნარიანობის
შეფასება სარესურსო პოტენციალის საფუძველზე**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-26

ანა რაქვიაშვილი
კავკასიის საერთაშორისო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი
a.rakviashvili@ciu.edu.ge

რეზიუმე

თანამედროვე ეკონომიკურმა გარემომ მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა, რის შედეგადაც კლასიკური მიდგომები ეკონომიკის რეალურ და საჯარო სექტორებში სანარმოთა კონკურენტუნარიანობის უზრუნველსაყოფად გაუმართლებელი აღმოჩნდა. საქართველოში მომხდარმა ცვლილებებმა გაზარდა ყველა ინდუსტრიისა და ეკონომიკური საქმიანობის სფეროს ინოვაციური განვითარების საჭიროება, რადგან ინოვაცია გლობალურ ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის მთავარი ფაქტორი გახდა. გარდა ამისა, განათლების სისტემის მაღალი კონკურენტუნარიანობა XXI საუკუნეში სახელმწიფოს ეკონომიკური უსაფრთხოების ერთ-ერთი ფაქტორი ხდება.

სოციალურ სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელება შეუძლებელია საზოგადოების, სახელმწიფოსა და საჯარო სექტორის ინტერესების შესაბამისობის პრობლემების გადაჭრის, ასევე სწორი პრიორიტეტების დადგენის გარეშე. ყველა ეს პრობლემა შეიძლება გადაწყდეს საჯარო სექტორის ამ ინსტიტუტებისთვის მეტი თავისუფლების მინიჭებით, ეფექტური კონკურენტული გარემოს ფორმირებითა და მათი კონკურენტუნარიანობის შეფასების მექანიზმების შემუშავებით.

მათი მუშაობის ხარისხის მონიტორინგი ხელს უწყობს კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფის პერსპექტიული მექანიზმების დანერგვას. ეკონომიკის საჯარო სექტორის ახალ ფორმატზე გადასვლისას ეს მექანიზმები საბოლოოდ მოქმედებს როგორც ბერკეტი, განსაზღვრავს რა გლობალურ ეკონომიკაში საჯარო სექტორის ქართული ორგანიზაციების საბაზრო შესაძლებლობებს და ხელს უწყობს რა საქართველოს ინოვაციური პოტენციალის ზრდას.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო პოლიტიკა, განათლების სფერო, ინოვაციები.

შესავალი

სოციალურ სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელება შეუძლებელია საზოგადოების, სახელმწიფოსა და საჯარო სექტორის ინტერესების შესაბამისობის პრობლემების გადაჭრის, ასევე სწორი პრიორიტეტების დადგენის გარეშე. ყველა ეს პრობლემა შეიძლება გადაწყდეს საჯარო სექტორის ამ ინსტიტუტებისთვის მეტი თავისუფლების მინიჭებით, ეფექტური კონკურენტული გარემოს ფორმირებითა და მათი კონკურენტუნარიანობის შეფასების მექანიზმების შემუშავებით.

მათი მუშაობის ხარისხის მონიტორინგი ხელს უწყობს კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფის პერსპექტიული მექანიზმების დანერგვას. ეკონომიკის საჯარო სექტორის ახალ ფორმატზე გადასვლისას ეს მექანიზმები საბოლოოდ მოქმედებს როგორც ბერკეტი, განსაზღვრავს რა გლობალურ ეკონომიკაში საჯარო სექტორის ქართული ორგანიზაციების საბაზრო შესაძლებლობებს და ხელს უწყობს რა საქართველოს ინოვაციური პოტენციალის ზრდას.

ძირითადი ტექსტი

უნივერსიტეტებისათვის რესურსული პოტენციალის გათვალისწინებით კონკურენტუნარიანობის შეფასების მეთოდოლოგია შემუშავდა ექსპერტ-მატრიცული სცენარის ანალიზის საფუძველზე. პროცედურა იყენებს იერარქიის ანალიზის მოდი-

ფიცირებული ტექნიკის ალგორითმებს. ავტორისეული მეთოდი მოიცავს სარეიტინგო სკალის აგებას, როცა ხდება უნივერსიტეტების რესურსული პოტენციალის რანჟირება მისი ძირითადი ტიპური კომპონენტების მიხედვით. მეთოდოლოგია განსაზღვრავს სარესურსო პოტენციალის სფეროებს, რომელთა განვითარება ყველაზე მიზანშეწონილია უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობის ზრდის უზრუნველსაყოფად. სარესურსო პოტენციალის განვითარების პრიორიტეტების არჩევა ამ მეთოდოლოგიით დაფუძნებულია მისი რესურსის მდგომარეობის ანალიზზე, უნივერსიტეტის კონკურენტული შეფასების კორელაციის გზით რეიტინგის შკალასთან ძირითადი ტიპური კომპონენტების მიხედვით. სამომავლოდ, უნივერსიტეტის სარესურსო პოტენციალის განვითარების გამოვლენილი მიმართულებები შეიძლება გაფართოვდეს რესურს-ტესტების სისტემის გამოყენებით უნივერსიტეტის ძირითადი კომპეტენციების გამოსავლენად.

თუ უნივერსიტეტის სარესურსო პოტენციალის ფორმირების სცენარების ანალიზის საექსპერტო-მატრიცულ პროცედურას დაემატება დ. კოლისისა და ს. მონტგომერის მიერ შედგენილი რესურსების ტესტები, მაშინ მათი დანმარებით შესაძლებელი იქნება არა მხოლოდ იმის განსაზღვრა, სარესურსო პოტენციალის რომელ კომპონენტებშია მიზანშეწონილი ამ ეტაპზე ინვესტირება, არამედ ინვესტიციების კონკრეტული პრიორიტეტების დადგენაც ბაზრის სტრატეგიიდან გამომდინარე.

ამრიგად, ეს ტექნიკა აერთიანებს ფორმალურ-მათემატიკურ მატრიცის შეფასებებს და სტრატეგიული რესურსების ანალიზის მეთოდებს.

უნივერსიტეტის რესურსული პოტენციალის განვითარებაში ინვესტიციების მიზანშეწონილი ზომის დადგენა და პერსპექტიული სფეროს ფარგლებში ძირითადი კომპეტენციების გამოვლენა შესაძლებელს გახდის უნივერსიტეტის სტრატეგიული ქცევის შესახებ რეკომენდაციების ჩამოყალიბებას.

ჩვენი აზრით, უნივერსიტეტის რესურსული პოტენციალის დამახასიათებელი კომპონენტებია:

- 1) მატერიალურ-ტექნიკური რესურსები;
- 2) ადამიანური პოტენციალი;
- 3) გამოსახულების პოტენციალი;
- 4) საკომუნიკაციო პოტენციალი;
- 5) ინოვაციური პოტენციალი;
- 6) ბრენდი;
- 7) ფინანსური პოტენციალი.

სარესურსო პოტენციალის ყველა კომპონენტი ჩამოთვლილია სირთულის ზრდის თანმიმდევრობით, რადგან ზედა დონის კომპონენტების შემუშავების ღონისძიებათა ეფექტური განხორციელებისთვის, როგორც წესი, საჭიროა ქვედა დონის რესურსული პოტენციალის კომპონენტების გათვალისწინება. უფრო მაღალი დონის კომპონენტის ნაადრევი განვითარება ხშირად არ იწვევს სასურველ მიზნობრივ შედეგს, რომელიც დაკავშირებულია უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობის ზრდასთან [2].

უნივერსიტეტის რესურსული პოტენციალის ძირითადი კომპონენტების განვითარების მოცემული თანმიმდევრობა ეფუძნება არა მხოლოდ მათი სირთულის დონეს. გარკვეულწილად, რესურსების განვითარების თანმიმდევრობა წარმოადგენს უნივერსიტეტის საჭიროებების იერარქიულ სტრუქტურასაც. მეტიც, რესურსების ძირითადი კომპონენტების განვითარების დონემ შესაძლებელია, მოითხოვოს სარესურსო პოტენციალის სხვადასხვა დონეები. ეს განვითარება ხდება გარკვეულ ზონაში, რომლის ფარგლებშიც უნივერსიტეტის ინვესტიციები ყველაზე გამართლებული ჩანს.

განვიხილოთ უნივერსიტეტის რესურსული პოტენციალის ფორმირების ტიპური მიმართულებები თითოეული კომპონენტისთვის, სირთულის დონეების გათვალისწინებით. რესურსული პოტენციალის მატერიალურ-ტექნიკური კომპონენტი მისი განვითარების ყველაზე ხელმისაწვდომი მიმართულებაა საჯარო სექტორის ყველა ტიპის ორგანიზაციისთვის, მათ შორის უნივერსიტეტებისთვის. შენობების შეკეთებაში იწვევსტირება, ახალი აღჭურვილობის შეძენა და სასწავლო პროცესის ტექნიკური აღჭურვილობა შესაძლებელს ხდის სწრაფი ზეგა-

ვლენის მოხდენას უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობაზე [1]. ამავდროულად, ეს საინვესტიციო გადაწყვეტილება არ ინვესტს უნივერსიტეტის რესურსუნარიანობის სისტემის ტრანსფორმაციას და ახალი საკვანძო კომპეტენციების გაჩენას, რომლებიც უზრუნველყოფენ საგანმანათლებლო დაწესებულების სტრატეგიულ წარმატებას.

მეორე მხრივ, ეს კომპონენტი საბაზისოა, რადგან მის ფორმირებაში სხვადასხვა უნივერსიტეტის მიერ განხორციელებული ინვესტიციები განსაზღვრავს აპლიკანტების ძირითად მოთხოვნებს ამა თუ იმ საგანმანათლებლო დაწესებულების არჩევისას. ამ სფეროში უნივერსიტეტის რესურსული პოტენციალის განვითარების დაბალმა დონემ შესაძლოა უარყოფითად იმოქმედოს აპლიკანტის მიერ მისი არჩევის ალბათობაზე. ასეთი დამოკიდებულება უნივერსიტეტის მიმართ შეიძლება წარმოიშვას მაშინაც, როცა სარესურსო პოტენციალის სხვა კომპონენტები უფროა განვითარებული. საგანმანათლებლო სერვისების არამატერიალურობისა და მათი ხარისხის ინტერპრეტაციის სირთულეების გამო, სწორედ ამ კომპონენტის მიხედვით ჩამოუყალიბდება განმცხადებელს პირველადი აზრი.

სარესურსო პოტენციალის უფრო რთული კომპონენტების ფორმირების პრიორიტეტები განისაზღვრება ორი საყრდენი შესაძლებლობით, რომლებიც ზღუდავს სამიზნე არეალს თითოეული კომპონენტის სარესურსო პოტენციალის განვითარებას. დანარჩენი კომპონენტები შეიძლება შეზღუდულ იქნას უნივერსიტეტის შემდეგი შესაძლებლობებით:

1. მატერიალურ-ტექნიკური-უმალღესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების (უსდ) განვითარების პოტენციალის ქვედა ზონა (0-დან შემდგომ რთულ ზონამდე). [9]

2. ადამიანური პოტენციალი - განისაზღვრება უსდ სარესურსო პოტენციალის ჩარჩოებში, სადაც უსდ კონკურენტუნარიანი თვისებები ვითარდება მისთვის აუცილებელი მიმართულებებით პერსონალის პროფესიული ცოდნის გაღრმავებისა და კვალიფიკაციის ზრდის პროპორციულად, მასშტაბური ღირებულებითი ცვლილებების მიღწევამდე. აღვნიშნავთ, რომ ადა-

მიანური პოტენციალის აქტიური განვითარება წარმოადგენს ბაზას ქართული განათლების ინოვაციური რეფორმირებისათვის.

3. იმიჯის პოტენციალი - განისაზღვრება უსდ სარესურსო პოტენციალის ჩარჩოებში, რომლებიც განსაზღვრავს უნივერსიტეტის მარკეტინგულ შესაძლებლობებს საკუთარი საგანმანათლებლო მომსახურების წინ წანევისთვის. აღვნიშნავთ, რომ იმიჯის პოტენციალი შეიძლება განხორციელდეს საკმაოდ ეკზოტიკური, მაგალითად შთაბეჭდილების მარკეტინგის მეთოდებით.

4. კომუნიკაციური პოტენციალი - განისაზღვრება უსდ განყოფილებებსა და დეპარტამენტებს შორის ინფორმაციულ-კომუნიკაციური კავშირების დამყარების შესაძლებლობებიდან ერთიანი საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ველის ჩამოყალიბებამდე.

5. ინოვაციური პოტენციალი - იქმნება საგანმანათლებლო პროცესის მონაწილეთა ზონაში და შემდგომ განსახორციელებლად გადაეცემა უნივერსიტეტის სხვადასხვა დეპარტამენტს. ამასთანავე ხდება ინოვაციურ საქმიანობაში მთელი პერსონალის ჩართვისათვის მოტივაციის სისტემის აგება.

6. ბრენდი, როგორც უნივერსიტეტის რესურსული პოტენციალის კომპონენტი - განისაზღვრება უნივერსიტეტის უნარის შესაბამისად, შექმნას პარტნიორებთან მდგრადი ურთიერთობა და განავითაროს მომხმარებელთა ლოიალობა იმდენად, რომ საპარტნიორო სქემებისა და საგანმანათლებლო მომსახურებათა არჩევისას მან სწორედ მოცემულ უნივერსიტეტს მიანიჭოს პრიორიტეტი.

7. ფინანსური პოტენციალი - იქმნება უნივერსიტეტის მიერ ახალი ფინანსური შესაძლებლობების გამონახვის გამოვლენილი შესაძლებლობის შესაბამისად.

ადამიანური რესურსის პოტენციალის ძირითადი კომპონენტების პრიორიტეტული განვითარების შემოთავაზებული ზონების მასშტაბირება შესაძლებელია თითოეული კრიტერიუმისთვის ზღვრული ჩანაცვლების მაჩვენებლების შეფასების

პროცედურის გამოყენებით. ამისათვის დაინერგა კრიტერიუმების სისტემა, რომლის მიხედვითაც უნდა შეფასდეს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების რესურსული პოტენციალი უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობაში მისი წვლილის შესაბამისად:

- 1) სწავლის პირობების კომფორტულობა;
- 2) აღჭურვილობისა და ტექნიკური საშუალებების საკმარისობა სასწავლო პროცესის მხარდასაჭერად;
- 3) მასწავლებელთა პროფესიული კომპეტენციის დონე;
- 4) კონტაქტურ პერსონალთან ურთიერთობის გარემოს კომფორტი;
- 5) პერსონალის ჩართულობა სამეცნიერო კვლევებსა და ინოვაციურ განვითარებაში;
- 6) უნივერსიტეტის სამეცნიერო და ინოვაციური საქმიანობის შედეგების აღიარება;
- 7) საგანმანათლებლო მომსახურების რეალური ხარისხი;
- 8) საგანმანათლებლო მომსახურების აღქმული ხარისხი;
- 9) დაინტერესებული მხარეების დამოკიდებულება უნივერსიტეტის მიმართ;
- 10) უნივერსიტეტის დეპარტამენტებს შორის ურთიერთქმედების სიჩქარე და ხარისხი;
- 11) უნივერსიტეტში საინფორმაციო პროცესების სიჩქარე და ხარისხი;
- 12) უნივერსიტეტის ბრენდის სიძლიერე.

შემოთავაზებული სისტემა გამოიყენება კრიტერიუმების ურთიერთდამოკიდებულების მატრიცის ასაგებად და წონითი კოეფიციენტების დასადგენად, რომლებიც ცვლის ვექტორებს უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობის ინდექსის სტრუქტურაში რესურსული პოტენციალის ყველა მახასიათებლის შესაფასებლად. მიღებული პრიორიტეტების ვექტორის კომპონენტები განსაზღვრავს უნივერსიტეტის თითოეული რესურსის მახასიათებლის (კრიტერიუმის) მნიშვნელობას მისი კონკურენტუნარიანობის შეფასებისას.

ახლა უკვე შესაძლებელია სარესურსო პოტენციალის

კომპონენტური თეორიის თანამართლება პრობლემაში

კომპონენტებზე მსჯელობის მატრიცების აგება და ზონების იმ საზღვრების დადგენა, რომლებიც ახასიათებს ყველა ჩამოთვლილი კომპონენტის უპირატეს განვითარებას. კლასიკური მეთოდისგან განსხვავებით, ამ შემთხვევაში, თითოეული კრიტერიუმისთვის აიგება ორი ტიპის მატრიცა. მატრიცების პირველი ნაკრები შეესაბამება უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობაზე სარესურსო პოტენციალის თითოეული კომპონენტის მინიმალურ გავლენას. მეორე კომპლექტი კი გულისხმობს უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობაზე მაქსიმალურად ზემოქმედ აქტივობებს.

პროცედურის ამ მოდიფიკაციის შედეგად, შესაძლებელია თითოეული კრიტერიუმისთვის ზღვრული ჩანაცვლების კოეფიციენტების ორი კომპლექტის მიღება, რაც შესაძლებელს ხდის ზონების საზღვრების მკაფიოდ განსაზღვრას. მიღებული ზონები შეიძლება გამოყენებულ იქნას უნივერსიტეტების კონკურენტული მახასიათებლების გასაანალიზებლად და მათი რესურსული პოტენციალის განვითარების მიმართულებების დასადგენად. [6]

მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა - {0; 0.056222}
საკომუნიკაციო პოტენციალი - {0.056222; 0.058197}
სურათი - {0.058197; 0.08677}
გამოსახულება და ადამიანური პოტენციალი - {0.08677; 0.08879}
ადამიანური პოტენციალი - {0,08879; 0.145145}
ინოვაციური პოტენციალი - {0.145145; 0.153518}
ინოვაციური პოტენციალი, იმიჯი და ბრენდის ფორმირების სანყისი ეტაპი - {0.153518; 0.186227}
ბრენდი მშენებარე - {0.186227; 0.192041}
ფინანსური პოტენციალი - {0.192041; 0.207383}
ბრენდი დამუშავების პროცესშია - {0.207383; 0.262296} და გაუმჯობესებები - 0.262296-ზე მეტი

უნდა აღინიშნოს, რომ სარესურსო პოტენციალის მატერიალურ-ტექნიკურ კომპონენტზე გავლენის მატრიცა იგივე იქნება, რადგან მისი განვითარება შესაძლებელია და პერსპექტიულია ნებისმიერი უნივერსიტეტისთვის, რომელსაც აქვს დაგროვილი სარესურსო პოტენციალი. ამ ზონის მინიმალური ფასი შეესაბამება კონკურენტუნარიანობის ნულოვან მნიშვნელობას. მიღებული პრიორიტეტების ვექტორები მსჯელობის მატრიცებისთვის და ვექტორი კრიტერიუმების ურთიერთდამოკიდებულების მატრიცისთვის უნდა გადავიდეს საბოლოო მატრიცაზე და თითოეული ტიპის სარესურსო პოტენციალის პრიორიტეტული განვითარების სფეროების რიცხვითი საზღვრები შეფასდეს მისი უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობაზე ზეგავლენის სიძლიერით. შედეგად, მიიღება საჭირო მასშტაბი, რომელიც იძლევა უნივერსიტეტის სარესურსო პოტენციური კომპონენტების განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებების შეფასების საშუალებას უნივერსიტეტის კონკურენტუნარიანობაზე გავლენის კუთხით.

შერეული სტრატეგია ნიშნავს სარესურსო პოტენციალის ორი მეზობელი კომპონენტის განვითარებას. მაგალითად: ინოვაციური პოტენციალის განვითარება ძალიან მჭიდრო კავშირშია ადამიანური პოტენციალის განვითარებასთან და ნაწილობრივ - იმიჯთან, რაც იწვევს შერეული სტრატეგიის ზონის წარმოქმნას.

შემოთავაზებული მასშტაბის შესაბამისად შესაძლებელია კონკრეტული უნივერსიტეტების რესურსული პოტენციალის ანალიზი და კონკურენტუნარიანობის თვალსაზრისით საქმიანობის ყველაზე პერსპექტიული სფეროების დადგენა ცალკეული კომპონენტების განვითარებისთვის.

დასკვნა

ანალიზმა აჩვენა, რომ შემოთავაზებული მეთოდოლოგიური აპარატი შეიძლება გამოყენებულ იქნას არა მხოლოდ უნივერსიტეტში არსებული კონკურენტული მდგომარეობის გამოსავლენად. ის ასევე შეიძლება გამოყენებულ იქნას უნივერსიტე-

ტის არსებული სტრატეგიის ან მისი დაყოფის კონკურენტული გარემოს პირობებთან და დამატებითი კონკურენტული უპირატესობების ფორმირებისთვის ადაპტირებისთვის. გარდა ამისა, ის შეიძლება გამოიყენონ განათლების ორგანოებმა და სახელმწიფომ უნივერსიტეტების რეიტინგისთვის საბიუჯეტო ადგილების გამოყოფისას და უნივერსიტეტების პრიორიტეტულ სამთავრობო პროგრამებში მონაწილეობის პირობების განსაზღვრისას, როგორცაა, მაგალითად, შეღავათიანი საგანმანათლებლო დაკრედიტება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“; საკანონმდებლო მაცნე: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1659450?publication=11>
2. საქართველოს კანონი „განათლების შესახებ“, საპარლამენტო მაცნე: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31756?publication=18>
3. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები <https://eqe.ge/ka/page/static/89/umaghlesi-saganmanatleblo-datseseb-ulebebi>
4. Atkinson J.H., et al (2019). Current Trends in Cost of Quality (Montvale, NJ, National Association of Accountants Publication № 91259
5. A compilation of federal education laws. Volume III – Higher education. Wash., 2015.
6. Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education. The World Bank: Washington: D. C., 2012. 204 p.

REFERENCES:

1. Law of Georgia on Competition; Legislative Herald: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1659450?publication=11>
2. Law of Georgia on Education, Parliamentary Herald: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31756?publication=18>
3. Higher education institutions: <https://eqe.ge/ka/page/stat->

ic/89/umaghlesi-saganmanatleblo-datsesebulebebi

4. Atkinson J.H., et al (2019). Current Trends in Cost of Quality (Montvale, NJ), National Association of Accountants Publication № 91259

5. A compilation of federal education laws. Volume III – Higher education. Wash., 2015.

6. Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education. The World Bank: Washington: D. C., 2012. 204 p.

**ASSESSMENT OF THE COMPETITIVENESS
OF MODERN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS BASED
ON RESOURCE POTENTIAL**

Ana Rakviashvili

The Doctoral Student of
Caucasus International University
a.rakviashvili@ciu.edu.ge

RESUME

The modern economic environment has undergone significant changes, as a result of which classical approaches to ensuring the competitiveness of enterprises in the real and public sectors of the economy have proved unjustified. The changes in Georgia have increased the need for innovative development of all industries and economic activities, as innovation has become a key factor in competitiveness in the global market. In addition, the high competitiveness of the education system is becoming one of the factors of economic security of the state in the XXI century.

The implementation of state policy in the social sphere is impossible without solving the problems of matching the interests of the society, the state, and the public sector, as well as setting the right priorities. All these problems can be solved by giving more freedom

to these public sector institutions, creating an effective competitive environment, and developing mechanisms to assess their competitiveness.

Monitoring the quality of their work facilitates the introduction of promising mechanisms to ensure competitiveness. When the public sector of the economy moves to a new format, these mechanisms ultimately act as a lever, determining the market opportunities of Georgian public sector organizations in the global economy and contributing to the growth of Georgia's innovative potential.

Key words: State policy, education, innovations.

**საგარეო ეკონომიკის
სამართლებრივი
უზრუნველყოფა**

**საგადასახადო სისტემის პოლიტიკური,
სამართლებრივი და ეკონომიკური
მანუსიათიებლები**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-26

ლექსო თოდუა,
სტუ, ბიზნესის ადმინისტრირების მაგისტრი
makabedi68@gmail.com

რეზიუმე

ქართული საგადასახადო სისტემის ნიშნები ჯერ კიდევ ფეოდალურ საქართველოში გაჩნდა, დღეს კი ჩვენ უკვე საკმაოდ დახვეწილ საგადასახადო კანონმდებლობას ვხვდებით, რომელსაც ყველა ის ძირითადი ნიშან-თვისება ახასიათებს, რაც ქვეყნის სასიცოცხლო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისთვისაა აუცილებელი. კანონით დაწესებული გადასახადების გადახდის კონსტიტუციური ვალდებულების შესრულება ქვეყნის ეკონომიკის შემდგომი სტაბილური განვითარების აუცილებელი წინაპირობაა, ვინაიდან თვით სახელმწიფოს არსებობა განუყოფლადაა დაკავშირებული გადასახადებთან. არავის შეიძლება დაეკისროს საგადასახადო კოდექსით გაუთვალისწინებელი გადასახადის გადახდის ვალდებულება. საქართველოში გადასახადების დაწესება მხოლოდ პარლამენტის პრეროგატივაა. ბიუჯეტში სავალდებულო შენატანი გადასახადია, თუ ეს შენატანი გათვალისწინებულია საგადასახადო კოდექსით. საგადასახადო კოდექსი განსაზღვრავს გადასახადების ამომწურავ ჩამონათვალს. გადასახადი წარმოადგენს ბიუჯეტში სავალდებულო, უპირობო ფულად შენატანს. საგადასახადო კანონმდებლობის სტაბილურობა ბიზნეს-გარემოს სტაბილურობის უმთავრესი წინაპირობაა.

საგადასახადო პოლიტიკის სრულყოფის მიზნით მნიშვნელოვანია საგადასახადო კანონმდებლობის დახვეწა, რომელიც ხელს შეუწყობს ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას, რაც თავის მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მყარი გარანტი იქნება.

საკვანძო სიტყვები: ბიზნესი, გადასახადი, კანონმდებლობა, კოდექსი, კონსტიტუცია, ხელშეკრულებები, ნორმატიული აქტები, კონკურენტუნარიანობა, ანგარიში, რეგულაციები.

შესავალი

სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისა და მისი არსებობის ერთ-ერთი არსებითი ნიშანია საგადასახადო სისტემა.

საქართველოს კონსტიტუცია საგადასახადო სამართლის ძირითადი წყაროა. კონსტიტუციური ნორმები განსაზღვრავენ სახელმწიფოს ფინანსურ-სამართლებრივი პოლიტიკის, მათ შორის საგადასახადო პოლიტიკის რეგულირების საფუძვლებს.

ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ კონსტიტუციით დადგენილი გადასახადების გადახდის ვალდებულების შესრულება უზრუნველყოფს სახელმწიფოში ყველა დონის ბიუჯეტის ფორმირებას. სწორედ ამიტომ მოცემულ კონსტიტუციურ ვალდებულებას აქვს განსაკუთრებული, საჯარო-სამართლებრივი მნიშვნელობა, რაც სახელმწიფო ხელისუფლების საჯარო-სამართლებრივი ხასიათითაა განპირობებული. საგადასახადო-სამართლებრივ ურთიერთობებში არსებობს მხოლოდ ერთი ვალდებული მხარე - გადასახადის გადამხდელი. სახელმწიფო გადასახდის მიღებით არ იღებს თავის თავზე შემხვედრ ვალდებულებას გადასახადის გადამხელის წინაშე და არ არის ვალდებული განახორციელოს რაიმე სახის მოქმედება მის სასარგებლოდ. ამავდროულად, გადასახადის გადამხდელი გადასახადის გადახდით არ იძენს არანაირ დამატებით უფლებას. გადასახადი პირდაპირი მნიშვნელობით - ეს არის სავალდებულო ფულადი შენატანი, რომელიც გამოიყენება სახელმწიფო მომსახურებათა დასაფინანსებლად. სახელმწიფო სწორედ გადასახადის მეშვეობით ახორციელებს მთელი რიგი სოციალური სისტემების უზრუნველყოფას, მაგალითად, საპენსიო და ჯანდაცვის

სფეროების. გადასახადები არის ყველასთვის და ყველა ადამიანი იხდის მას, თუმცა ზოგიერთი ვერც კი ხვდება, რომ იმ კონკრეტულ მომენტში იგი გადასახადის გადამხდელია.

ეკონომიკური თავისუფლება არის ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი პრინციპი, რომელიც გამოიხატება მთავრობის უფლებამოსილებათა მცირე ზომაში, პასუხისმგებლიან მაკროეკონომიკურ პოლიტიკასა და დაბალ გადასახადებში. ეკონომიკური თავისუფლება ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას უწყობს ხელს.

ძირითადი ნაწილი

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს ქვეყანაში ბიზნესის განვითარება, საზღვარგარეთიდან რაც შეიძლება მეტი ინვესტიციების მოზიდვა, მენარმეებისათვის ხელსაყრელი და კონკურენტუნარიანი გარემოს შექმნა, რაც ბუნებრივია, პროდუქციის ზრდაზე, ეკონომიკის გაჯანსაღებასა და მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე სასიკეთოდ აისახება, ამიტომაც დღის წესრიგში დგას არსებული საგადასახადო სისტემის სრულყოფა. „ქართული საგადასახადო სისტემის ნიშნები ჯერ კიდევ ფეოდალურ საქართველოში გაჩნდა, დღეს კი ჩვენ უკვე საკმაოდ დახვეწილ საგადასახადო კანონმდებლობას ვხვდებით, რომელსაც ყველა ის ძირითადი ნიშან-თვისება ახასიათებს, რაც ქვეყნის სასიცოცხლო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისთვისაა აუცილებელი“.¹

კონსტიტუციური ნორმები განსაზღვრავენ სახელმწიფოს ფინანსურ-სამართლებრივი პოლიტიკის, მათ შორის საგადასახადო პოლიტიკის რეგულირების საფუძვლებს.

ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ კონსტიტუციით დადგენილი გადასახადების გადახდის ვალდებულების შესრულება უზრუნველყოფს სახელმწიფოში ყველა დონის ბიუჯეტის ფორმირებას.“²

1 გაბისონია ი., საგადასახადო სამართალი, გადასახადის გადამხდელის უფლებების დაცვის მექანიზმები, „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2013, გვ. 94-95

2 იქვე, გვ. 10

გადასახადები ნებისმიერი სახელმწიფოს აუცილებელი ატ-რიბუტია. გადასახადის გადახდა კონსტიტუციურ-სამართლებ-რივი ვალდებულებაა.

გადასახადის საკანონმდებლო განმარტებას ვხვდებით საქართველოს საგადასახადო კოდექსის მე-6 მუხლში, რომ-ლის პირველ ნაწილში მოცემულია, რომ „გადასახადი არის სა-გადასახადო კოდექსის მიხედვით სავალდებულო, უპირობო ფულადი შენატანი ბიუჯეტში, რომელსაც იხდის გადასახადის გადამხდელი, გადახდის აუცილებელი, არაეკვივალენტური და უსასყიდლო ხასიათიდან გამომდინარე“.¹

საქართველოს კონსტიტუციის 67-ე მუხლის თანახმად, „სა-ვალდებულოა გადასახადებისა და მოსაკრებლების გადახდა კანონით დადგენილი ოდენობითა და წესით“.²

საქართველოს კონსტიტუციასთან ერთად ორგანული კა-ნონი „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“ სრულყოფს ეკო-ნომიკურ უფლებებს და თავისუფლებებს. მასში განისაზღვრა ქვეყნის ფისკალური წესები. ხარჯების წესების გარდა, დაინე-რგა დაბალანსებული საბიუჯეტო წესი, ვადის წესი და შემოსა-ვლების წესი და აიკრძალა რეფერენდუმის გარეშე ნებისმიერი გადასახადის განაკვეთის გაზრდა (აქციზის გარდა) და გადა-სახადების სახეების დამატება. სწორედ რომ ამ კანონით საქა-რთველოს მოქალაქენი ადგენენ დღევანდელი და მომავალი თაობების ეკონომიკური უფლებებისა და თავისუფლებების გა-რანტიებს. გადასახადების ბიუჯეტში გადახდა ხორციელდება მხოლოდ ფულადი ფორმით. მოქმედი კანონმდებლობით გადა-სახადის გადახდა საქონლით ან მომსახურებით გათვალისწი-ნებული არ არის. გადასახადები ირიცხება როგორც სახელ-მწიფო ბიუჯეტში, ასევე ავტონომიური რესპუბლიკებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ბიუჯეტებში, საქართველოს საბიუჯეტო კანონმდებლობის შესაბამისად. ამასთან, გადასახადი აბსტრაქტული შენატანია და მას მიზნო-

1 საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, 17/10/2010. მუხლი 6 <http://matsne.gov.ge/document/view/1043717?publication=175> [25.08.2021]

2 საქართველოს კონსტიტუცია, 4.08.1995

ბრივი დანიშნულება არ გააჩნია. საგადასახადო შენატანები არ არის განკუთვნილი კონკრეტული სახელმწიფო ხარჯების დასაფინანსებლად. გადასახადის გადამხდელს წარმოადგენს მესაკუთრე და არა მოქალაქე. გადასახადის გადახდა სოციალური ვალდებულებაა, რაც კერძო საკუთრების უფლებიდან გამომდინარეობს. გადასახადს გააჩნია აუცილებელი, არაეკვივალენტური და უსასყიდლო ხასიათი. დარიცხული გადასახადი არის ვალი სახელმწიფოს წინაშე და ექვემდებარება ბიუჯეტში აუცილებელ გადახდას. გადასახადი არაეკვივალენტური ხასიათისაა. შესაბამისად, საზოგადოებრივი სიკეთით სარგებლობა ვერ იქნება პირდაპირპროპორციული გადასახადის გადამხდელის მიერ გადახდილი გადასახადის ოდენობასთან. გადასახადის არსებით ნიშანს მისი უსასყიდლო ხასიათი წარმოადგენს. გადასახადის სახით გადახდილი ფულადი სახსრები გადადის ბიუჯეტის განკარგულებაში, გადასახადის გადამხდელისათვის შემხვედრი ანაზღაურების ან დაკმაყოფილების მიღების გარეშე. საგადასახადო ვალდებულება ცალმხრივია. საგადასახადო-სამართლებრივ ურთიერთობებში არსებობს მხოლოდ ერთი ვალდებული მხარე, კერძოდ, გადასახადის გადამხდელი. სახელმწიფო გადასახადის მიღებით არ იღებს თავის თავზე რაიმე შემხვედრ ვალდებულებას.

„საგადასახადო კოდექსის მე-6 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, საქართველოში მოქმედებს საერთო-სახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი გადასახადები. გადასახადების ორი დონე დამახასიათებელია პრაქტიკულად ყველა უნიტარული სახელმწიფოსათვის. საერთო-სახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი გადასახადების ერთობლიობა ქმნის საქართველოს გადასახადების სისტემას“.¹

„რაც შეეხება საგადასახადო კანონმდებლობას, იგი წარმოადგენს სხვადასხვა დოზით ნორმატიული აქტების ურთიერთდაკავშირებულ ერთობლიობას, რომლებიც შეიცავენ სა-

1 საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, 17/09/2010. მუხლი 6, ნაწილი 2. <http://matsne.gov.ge/document/view/1043717?publication=175> [25.08.2021]

გადასახადო ნორმებს. თავის მხრივ კი საგადასახადო ნორმა წარმოადგენს ფორმალურად დადგენილ ქცევის წესს, რომელიც არეგულირებს საგადასახადო სფეროში წარმოშობილ ამა თუ იმ ურთიერთობებს¹.

საგადასახადო კოდექსის მე-2 მუხლი განსაზღვრავს საქართველოს საგადასახადო კანონმდებლობის სისტემის ოთხ დონეს, რომლებიც არეგულირებენ საქართველოში გადასახადებით დაბეგვრის სფეროში ძირითად სამართლებრივ ურთიერთობებს:

- საქართველოს კონსტიტუცია;
- საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები;
- საგადასახადო კოდექსი;
- კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები.

„საქართველოს საგადასახადო კანონმდებლობის სისტემა სხვადასხვა დონის ნორმატიული აქტების ურთიერთდაკავშირებული ერთობლიობაა. საგადასახადო კანონმდებლობის აქტები შეიცავენ საგადასახადო ნორმებს, ანუ ფორმალურად დადგენილ ქცევის წესებს, რომელიც არეგულირებს საგადასახადო სფეროში წარმოშობილ სამართლებრივ ურთიერთობებს.“²

საგადასახადო კანონმდებლობის სისტემაში პირველი ადგილი საქართველოს კონსტიტუციას უჭირავს. საქართველოს კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. მას აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა სხვა სამართლებრივი აქტების მიმართ.

საქართველოს საგადასახადო კანონმდებლობის სისტემაში განსაკუთრებული ადგილი საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებსა და შეთანხმებებს უკავია. საგადასახადო კოდექსი საგადასახადო სფეროში საზოგადოებრივი ურთიერთობების მომწესრიგებელ სამართლებრივ ნორმათა სისტემატიზებული ნორმატიული აქტია.

„გადასახადების სისტემა არის ორგანიზაციულ-სამართლებ-

1 როგავა ზ., გადასახადები, საგადასახადო სისტემა და საგადასახადო სამართალი, თბილისი, 2002, გვ. 60

2 ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს საგადასახადო კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 2012, გვ. 19

რივი და ეკონომიკური ერთიანობის მქონე ცალკეული გადასახადების ერთობლიობა, ხოლო გადასახადების სისტემის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ერთიანობა გადასახადის სახეებისა და მათი იურიდიული შემადგენლობის ძირითადი ელემენტების დანესების ცენტრალიზებული ნესია“.¹

„საქართველო განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაა. შესაბამისად, კერძო სექტორის განვითარება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს“.² ქვეყანაში ძალიან მცირეა მრეწველობით დაკავებული ბიზნესის წილი. კომპანიების დიდი ნაწილი დაკავებულია ვაჭრობით და სერვისით.

ოფიციალური მონაცემებით, საქართველოში საგადასახადო ტვირთი ერთ-ერთი ყველაზე დაბალია. ფორბსის მონაცემებით, საქართველო რიგით მეოთხე ადგილზეა გადასახადების სიმცირის მიხედვით.

„დღეს საქართველომ ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების ფარგლებში, რომელიც 2014 წელს გაფორმდა, რამდენიმე ვალდებულება იკისრა. უპირველეს ყოვლისა, ქვეყნის კანონმდებლობა უნდა დაუახლოვდეს ევროკავშირის დირექტივებსა და საერთაშორისო იურიდიულ ინსტრუმენტებს“.³

„დასავლეთის გამოცდილების გათვალისწინებით, ევროკავშირთან შეთანხმების ფარგლებში საჭიროა საგადასახადო პოლიტიკის ჰარმონიზაცია. პირველ რიგში, საგადასახადო კულტურის განვითარებაა საჭირო, რაც საკმაოდ რთული და ხანგრძლივი პროცესია, რადგან ამის ბევრი ხელშემშლელი ფაქტორი არსებობს. მათ შორის პირველი ადგილი უკავია მოსახლეობის უნდობლობას სახელმწიფო ორგანოებისა და მათი ფუნქციის მატარებელი თანამდებობის პირების მიმართ, რაც

1 როგავა ზ., საგადასახადო სამართალი, დამხმარე სახელმძღვანელო, ნიგნი პირველი, თბილისი, 2018, გვ. 36

2 ბიზნესის დამოკიდებულება საგადასახადო სისტემისადმი საქართველოში, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს პროექტი „მმართველობა განვითარებისათვის“, თბილისი, 2016, გვ.7

3 კაკულია მ., კაპანაძე ნ., ქურხული ლ., ქრონიკული სიღარიბე და შემოსავლების უთანაბრობა საქართველოში, ეკონომიკურ-სტატისტიკური კვლევა, თბილისი, 2017. გვ. 5

გასული საუკუნის 90-იანი წლების ცნობილი მოვლენების შემდეგ საქართველოში ხელისუფლების არასტაბილურობით იყო გამონვეული და დღემდე გრძელდება“.¹

„საზღვარგარეთის ქვეყნების საგადასახადო სისტემები ყალიბდებოდნენ სხვადასხვა ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური პირობების ზემოქმედებით. გადასახადების სახეებით, მათი სტრუქტურით, აკრეფის საშუალებებით, განაკვეთებით, ხელისუფლების სხვადასხვა დონის ფისკალური უფლებამოსილებით, საგადასახადო ბაზით, გადასახადების მოქმედების სფეროთი, საგადასახადო შეღავათებით საგადასახადო სისტემები არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან“.²

აშშ-ში შტატებს გააჩნიათ ფართო ავტონომია საგადასახადო სისტემის ცვლილებების საკითხში. ამასთან, ზოგიერთი გადასახადი, როგორცაა მაგალითად, კორპორაციული და ფიზიკური პირების საშემოსავლო გადასახადი, პარალელურად განისაზღვრება ფედერაციისა და შტატის დონეზე. აშშ-ის საგადასახადო სისტემაც პროგრესულია, დაუბეგრავი მინიმუმისა და გამოქვითვების ჩათვლით. ამასთან, გადახდა ხდება როგორც ინდივიდის შემოსავლების მიხედვით, ასევე სურვილის შესაბამისად, ოჯახის შემოსავლების მიხედვით.

რაც შეეხება იაპონიის საგადასახადო სისტემას, იგი მიმართულია დაბალშემოსავლიანი მოსახლეობის სოციალური დაცვის კუთხით.

დასკვნა

საქართველოს საგადასახადო გარემო კომპლექსურია და სწრაფად ცვალებადი, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს ქვეყნის განვითარებასა და სტაბილურობაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოქნილი, სამართლიანი და სრულყოფილი საგადასახადო

1 გაბისონია ი., საგადასახადო სამართალი, გადასახადის გადამხდელის უფლებების დაცვის მექანიზმები, „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2013, გვ. 7-8

2 როგავა ზ., მიხეილ სხიერელი, საზღვარგარეთის ქვეყნების საგადასახადო სისტემები, გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2003, გვ. 47

სისტემის შესაქმნელად აუცილებელია დაბეგვრის პირდაპირი და არაპირდაპირი გადასახადების ოპტიმალური შეთანხმება, რაც პროგრესული საგადასახადო დაბეგვრის შკალის შემოღებით მიიღწევა. როდესაც საუბარია სოციალური მხარდაჭერის რეალიზებაზე, უპირველს ყოვლისა, საჭიროა სახელმწიფომ გაითვალისწინოს იმ ქვეყნების საგადასახადო სისტემა, რომელშიც ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია დიფერენცირებული დაბეგვრის გზით, საშემოსავლო გადასახადის პროგრესული განაკვეთის დაწესებაზე, სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების შემოსავლების გამოთანაბრებაზე, აღნიშნული კი, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს საგადასახადო სფეროში თანასწორობისა და სამართლიანობის პრინციპის დაცვას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს საგადასახადო კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 2012.

2. გაბისონია ი., ბარამია თ., საგადასახადო სამართალი (ზოგადი ნაწილი), თბილისი, 2021.

3. გაბისონია ი., საგადასახადო სამართალი, გადასახადის გადამხდელის უფლებების დაცვის მექანიზმები, „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2013.

4. საქართველოს კონსტიტუცია, 24.08.1995.

5. საქართველოს ორგანული კანონი „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“, 01.07.2011.

<https://matsne.gov.ge/document/view/1405264?publication=3> [25.08.2021].

6. საჯარო ფინანსების მართვის რეფორმა საქართველოში, ევროკავშირი საქართველოსთვის, თბილისი, 2017.

7. საქართველოს ფისკალური პოლიტიკა და მართვა და მისი თავსებადობა ევროკავშირის პრაქტიკასთან, თბილისი, 2016.

8. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, 17/10/2010, მუხლი 6.

<http://matsne.gov.ge/document/view/1043717?publication=175> [25.08.2021].

9. როგავა ზ., საგადასახადო სამართალი, დამხმარე სახელმძღვანელო, წიგნი პირველი, თბილისი, 2018.

10. როგავა ზ., გადასახადები, საგადასახადო სისტემა და საგადასახადო სამართალი, თბილისი, 2002.

11. როგავა ზ., სხიერელი მ., საზღვარგარეთის ქვეყნების საგადასახადო სისტემები, გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2003.

12. ფუტკარაძე ს., საქართველოს საგადასახადო სისტემა და მისი სრულყოფის პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე, დისერტაცია, ბათუმი, 2012.

13. ურიდია გ., საგადასახადო ენციკლოპედია, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

REFERENCE LITERATURE:

1. Collective of authors - Commentary to Tax Code of Georgia, Tbilisi, 2012;

2. Gabisonia I., Baramia T. - Tax Law (general part), Tbilisi, 2021;

3. Gabisonia I. - Tax Law, mechanisms of protection of taxpayer rights, “World of Lawyers”, Tbilisi, 2013;

4. Constitution of Georgia, 24.08.1995;

5. Organic Law of Georgia on Economic Freedom, 01.07.2011

<https://matsne.gov.ge/document/view/1405264?publication=3> [25.08.2021];

6. Public Finance Management Reform in Georgia, EU for Georgia, Tbilisi, 2017;

7. Fiscal Policy of Georgia and management and its compatibility with EU practice, Tbilisi, 2016;

8. Tax Code of Georgia, 17/10/2010, article 6

<http://matsne.gov.ge/document/view/1043717?publication=175> [25.08.2021]

9. Rogava Z. - Tax Law, auxiliary manual, book one, Tbilisi, 2018;

10. Rogava Z. - Taxes, tax system and tax law, Tbilisi, 2002;

11. Rogava Z., Mikheil Skhiereli - Tax systems of foreign countries, “Technical University” Publishing, Tbilisi, 2003;

12. Putkaradze S. - Tax System of Georgia and its perfection issues at the modern stage, thesis, Batumi, 2012;

13. Uridia G. - Tax encyclopedia, "Meridiani" Publishing, Tbilisi, 2016.

POLITICAL, LEGAL AND ECONOMIC PECULIARITIES OF TAX SYSTEM

Lekso Todua

Master of Business Administration

makabedi68@gmail.com

RESUME

The signs of Georgian tax legislation emerged as yet in Feudal Georgia. Today we meet quite improved tax legislation, which is characterized by all basic signs and properties, those which are necessary to satisfy the country's vital needs and requirements. Fulfilment of constitutional liability to pay the taxes established by law presents necessary precondition for further stable development of country's economy, as existence of the country is completely connected with taxes. No one could be charged with liability to pay the tax not foreseen by Tax Code. The establishment of taxes in Georgia is only parliament's prerogative. Mandatory contribution in budget is tax provided that, if such contribution is stipulated by Tax Code. Tax Code determines the complete list of taxes. Tax constitutes a mandatory and unconditional monetary contribution to budget. The stability of tax legislation is a most important precondition for business environment's stability.

In order to make tax policy perfect it is important to improve tax legislation, which would encourage attraction of foreign investments in the country, which by itself will be a solid guarantor of country's economic increase.

Key words: business, tax, legislation, code, constitution, agreements, normative acts, competitive ability, account, regulations.

საგადასახადო კონტროლი

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-49

სოფიო ფალიანი

სტუ, სამათალმცოდნეობის მაგისტრი
s_paliani@yahoo.com

რეზიუმე

საგადასახადო კონტროლის სუბიექტს წარმოადგენს საგადასახადო ორგანოები და გადასახადის გადამხდელი. საგადასახადო კონტროლის თავისებურებებიდან აღსანიშნავია, რომ იგი უაღრესად ორგანიზებული უნდა იყოს, რაც არის საფუძველი იმისა, რომ მაქსიმალურად იქნება შეგროვებული სრული ინფორმაცია დასაბეგრი ოპერაციების შესახებ. ამ მმართველობითი მიზნის მიღწევა საგადასახადო სისტემას ავალდებულებს ადმინისტრირების მეთოდოლოგიის, ტექნიკური საშუალებების, მოხელეთა უნარ-ჩვევებისა და ა.შ. ღონისძიებათა მთელი კომპლექსის თანამედროვე კანონიერი სტანდარტების შემუშავებას.

კანონისა და ადმინისტრაციული ორგანოს წინაშე მოქალაქეთა თანასწორობის კონსტიტუციური რანგის პრინციპიდან გამომდინარე, სამართლის ნორმა უნდა იყოს მკაფიოდ განსაზღვრული, ნათელი და არაორაზროვანი.

საკასაციო სასამართლოს განმარტებით მტკიცების ტვირთის განაწილების ინსტიტუტს აქვს არა მარტო საპროცესო სამართლებრივი, არამედ მატერიალურ-სამართლებრივი მნიშვნელობაც, რაც მდგომარეობს იმაში, რომ ფაქტის დაუმტკიცებლობის არახელსაყრელი შედეგები უნდა დაეკისროს იმ მხარეს, რომელსაც ამ ფაქტის დამტკიცება ევალებოდა.

საკვანძო სიტყვები: გადასახადი, საგადასახადო კონტროლი, ხელისუფლება, საგადასახადო შემომწმება, კანონი, ადმინისტრაციული ორგანო, სამართალი, კოდექსი.

შესავალი

საგადასახადო კონტროლი საგადასახადო სამართლის ერთ-ერთი ცნებაა. იგი საგადასახადო სამართლის ქვაკუთხედს წარმოადგენს. საგადასახადო კონტროლი, როგორც საგადასახადო სამართლის ერთ-ერთი ცნება, ნაკლებადაა დამუშავებული ქართული სამართლის თეორიაში. სამწუხაროდ საგადასახადო სამართლის კვლევა სრულყოფილად ვეღარ პასუხებს დღევანდელ მოთხოვნებს. საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრების დღიდან, გადასახადების დაბეგვრის სისტემაში საგადასახადო კონტროლის ფუნქციამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა. თანამედროვე პირობებში სახელმწიფოსა და საზოგადოების მყარი ფინანსური საფუძვლის შექმნა, საგადასახადო სისტემაში რეფორმების წარმატებულად განხორციელება, ბიუჯეტის დროული და სრული ფორმირება შეუძლებელია ეფექტიანი საგადასახადო კონტროლის გარეშე. თუმცა, საგადასახადო კონტროლის განხორციელება დაკავშირებულია ადამიანის ძირითად უფლებებთან.

სწორედ ამიტომ საგადასახადო ორგანოს მიერ საჭიროა განსაკუთრებული სიფრთხილე და კანონმდებლობის ზედმინევენით დაცვა.

საგადასახადო კონტროლი სახელმწიფო კონტროლის ერთ-ერთი სახეა, ის უზრუნველყოფს სახელმწიფოსა და მუნიციპალური წარმონაქმნების ქონებრივი უფლებებისა და ინტერესების დაცვას.

ძირითადი ნაწილი

საგადასახადო კონტროლს საგადასახადო ენციკლოპედია განმარტავს როგორც, „საგადასახადო ვალდებულებების შესრულების საზედამხედველო ღონისძიებების ერთობლიობას.“(3). თავის მხრივ კონტროლი (ფრანგ; CONTROLE) ტევადი, კრებსითი დატვირთვის ცნებაა და გულისხმობს შემოწმებას, მეთვალყურეობას შემოწმების მიზნით, აგრეთვე ზედამხედველობას.

საგადასახადო ორგანოები ახორციელებენ საჯრო ადმი-

ნისტრაციას იქნება ეს საგადასახადო კონტროლი თუ ნებისმიერი სხვა ქმედება, რომელიც მინიჭებული აქვს კანონმდებლობით. ზოგადად აღიარებულია, რომ საჯარო ადმინისტრაცია ექვემდებარება პოლიტიკურ ხელისუფლებას.

შ. დებაში საჯარო ადმინისტრაციას განიხილავდა, როგორც საჯარო საქმეებზე მმართველობის განმახორციელებელ მმართველობით აპარატს, რომელიც ემსახურება პოლიტიკური ხელისუფლების მიერ შემუშავებული მიზნების რეალიზაციას, ინგლისელი მეცნიერი ფაინერი ადმინისტრაციას განმარტავდა, როგორც „სამთავრობო მანქანას, რომლის მეშვეობით ხორციელდება პოლიტიკა“ (10).

„ფართო მნიშვნელობით საგადასახადო კონტროლი სახელმწიფოებრივი რეგულირების ღონისძიებათა ერთობლიობაა, რომელიც უზრუნველყოფს სახელმწიფოს ეფექტური ფინანსური პოლიტიკის განხორციელებასა და სახელმწიფოებრივი და მუნიციპალური ფისკალური ინტერესების დაცვას. ვინრო მნიშვნელობით, საგადასახადო კონტროლი გვევლინება სახელმწიფო კონტროლის ფორმად, რომელიც ხორციელდება კომპეტენტური ორგანოების მიერ, გადასახადებით დაბეგვრის, გადასახადისა და ამოღების პროცესში განხორციელებული ქმედებების კანონიერებისა და მიზანშეწონილების დაცვის მიზნით.“ (11; გვ. 186-187)

საგადასახადო კონტროლს სპეციფიური ნიშნებიც გააჩნია, რომლებითაც იგი სახელმწიფო კონტროლის სხვა ფორმებისგან გამოირჩევა. ეს განპირობებულია მისი რეგულირების ობიექტითა და საგნით, სუბიექტთა ჯგუფით, ამოცანებისა და მიზნების ერთობლიობით, აგრეთვე კონტროლის განხორციელების ფორმებით, სახეებითა და მეთოდებით.

საგადასახადო კონტროლის ობიექტს წარმოადგენს გადასახადის გადამხდელის მიერ საგადასახადო ველდებულების შესრულება, რომელიც ხორციელდება გადასახადის გადამხდელის ფულადი სახსრების მიმოქცევის პროცესის, აგრეთვე მატერიალური, შრომითი და სხვა რესურსების შეონმების გზით.

საგადასახადო კონტროლის საგანია დარიცხვისა და საკასო

ოპერაციები, საგადასახადო დეკლარაცია, საგადასახადო ანგარიშ-ფაქტურა, საბუღალტრო დოკუმენტაცია.

თუ რა მიზნის მიღწევა შეიძლება სურდეს საგადასახადო კონტროლით ხელისუფლებას ეს ყველასთვის ნათელია, რომელთაგანც უპირველესი შეგვიძლია დავასახელოთ ბიუჯეტის შევსება, გადასახდის ამოღება, გადასახადებისგან თავის არიდების პრევენცია და მრვალი სხვა.

საგადასახადო კონტროლს, იურიდიული ფუნქციის გარდა, სოციალური ფუნქციაც გააჩნია. საგადასახადო კონტროლის სოციალური ფუნქცია საგადასახადო სამართალდარღვევის თავიდან აცილების ზოგადი და კერძო პრევენციით ხორციელდება. საზოგადოების საგადასახადო-სამართლებრივი კულტურის ჩამოყალიბება-დამკვიდრებით საგადასახადო პოლიტიკის პრევენციულ-განმარტებითი ხასიათის მიდგომას განსაკუთრებული დატვირთვა გააჩნია.

საგადასახადო კონტროლის ძირითადი მიზანია დადგინდეს გადასახადის გადამხდელის მიერ გადასახადის გადახდის ვალდებულების შესრულების მართებულობა და დროულობა. საგადასახადო ორგანო საგადასახადო კონტროლის გამოყენების დროს ამონიშნავს გადასახადის გადამხდელის აღრიცხვიანობას, გადასახადის გამოანგარიშების კანონიერებას, დეკლარაციის შევსების სისწორეს, მისი წარმოდგენის ვადებს, საბუღალტრო აღრიცხვიანობას და გადასახდის გადახდის ვადებს.

საგადასახადო კონტროლის განხორციელების ძირითადი პრინციპია გადასახადის უფლებების დაცვა, რომელიც საქართველოს საგადასახადო კოდექსის 255-ე მუხლის მე-13 პუნქტში შემდეგნაირად არის ჩამოყალიბებული: „საგადასახადო კონტროლის პროცედურებმა გონივრულ ფარგლებში არ უნდა დაარღვიოს პირის საქმიანობის ჩვეული რიტმი და არ უნდა გააჩეროს მისი საქმიანობა.“(4, გვ. 95). „საგადასახადო კონტროლის სუბიექტს წარმოადგენს საგადასახადო ორგანოები და გადასახადის გადამხდელი. საქართველოს საგადასახადო კოდექსის თანახმად, „საგადასახადო კონტროლს ახორციელებს მხოლოდ საგადასახადო ორგანო, სხვა მაკონტროლებელ და სამართლებ-

რივ ორგანოებს ეკრძალებათ, პირის საგადასახადო საქმიანობის კონტროლი, თუ საგადასახადო კოდექსით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული“ (8).

უდავოა, რომ სახელმწიფოს ინტერესი ამა თუ იმ სფეროში კონტროლის განხორციელებაში ბუნებრივია და ამის კონსტიტუციური საფუძვლებიც კი შეიძლება მოიძებნოს“ (9).

სახელმწიფო ორგანოებს, კონტროლის განხორციელების პროცესში არ უნდა ჰქონდეთ თვითნებობის რაიმე შესაძლებლობა. მას შემდეგ რაც საქართველოში ბიზნესის „კეთება“ შესაძლებელი გახდა, პარალელურად, სახელმწიფო კიდევ უფრო გააქტიურდა ამ პროცესში ჩარევის თვალსაზრისით“ (6, გვ. 35).

„ადმინისტრაციულ ორგანოებთან მიმართებაში, გამოიყენება პრინციპები *intra vives* (სამართლის ფარგლებში) და *ultra vives* (სამართლის საწინააღმდეგოდ) ადმინისტრაცია ვალდებულია, იმოქმედოს თავისის უფლებამოსილების ფარგლებში, წინააღმდეგ შემთხვევაში მისი მოქმედებები შეიძლება გასაჩივრდეს სასამართლოში და აღიარებულ იქნეს უკანონოდ.“ (7, 42).

ამასთანავე კონტროლის განხორციელება არავითარ შემთხვევაში არ უნდა ატარებდეს არაადეკვატურ ხასიათს და იმისთვის, რომ სახელმწიფომ ხელი შეუწყოს ბიზნესის განვითარებას, ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა, რომ ბიზნესში ჩარევა სახელმწიფოს მხრიდან მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი.“ (6, გვ. 47).

ადმინისტრაციული ორგანო დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელებისას შებოჭილია კანონიერების პრინციპით, კონკრეტულად, კანონიერი დათქმის პრინციპით, რომელიც თავის მხრივ, კონსტიტუციაში განმტკიცებულია დემოკრატიის, სამართლებრივი სახელმწიფოსა და პირის ძირითადი უფლებებისა დაცვის პრინციპებიდან გამომდინარე.

„ცნობილ ფრანგ მეცნიერს ჟ. ვედელსა და პ. დევლოვს მიაჩნიათ, რომ დამოუკიდებელი ადმინისტრაციული ორგანოები, როგორც წესი, იქმნება მმართველობის შედარებით უფრო „მტკიცვნიულ“ რგოლებში-პოლიტიკური თავისუფლებისა და ეკონომიკის სფეროებში, სადაც განსაკუთრებით საჭიროა პო-

ლიტიკური ნეიტრალიტეტი, მიუკერძოებლობა და პროფესიონალიზმი“ (5 , გვ.269).

ეს სტრუქტურები აღჭურვილია სარეკომენდაციო და მაკონტროლებელი უფლებამოსილებით.“(5,გვ.269).

„მიგვაჩნია, რომ პირველ რიგში, საგადასახადო ორგანო უნდა გამოირჩეოდეს პოლიტიკური ნეიტრალიტეტით და უმაღლესი დონის პროფესიონალიზმით. საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ საგადასახადო კონტროლის განხორციელებისას პრინციპების დაცვა და რეალიზაცია უზრუნველყოფს პრაქტიკაში საგადასახადო კანონმდებლობის სწორად გამოყენებას, სახელმწიფოს ფინანსური პოლიტიკის სტაბილურობას, საგადასახადო ურთიერთობების ყველა სუბიექტის უფლებებისა და ქონებრივი ინტერესების დაცვას“5 (5 , გვ.270).

საგადასახადო კონტროლის განხორციელება მოიცავს საგადასახადო სამრთალდარღვევის გამოვლენას, რომლის კანონიერების სტანდარტი დადგენილია სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ 1966 წლის საერთაშორისო პაქტით (მე-14 მუხლის პირველი პუნქტით), ასევე, ევროპის საბჭოს 1950 წლის კონვენციით „ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ“ (მე-7 მუხლის პირველი პუნქტი).

„2016 წელს საქართველოს მთავრობამ ახალი საკანონმდებლო ცვლილებები შემოგვთავაზა, რომელიც საგადასახადო კონტროლის სუბიექტებს შეეხებოდა. საგადასახადო კონტროლის სუბიექტია საგადასახადო ორგანოები და გადასახადის გადამხდელი“ (4(5 , გვ.275).

საკანონმდებლო ცვლილებების მიზანი მდგომარეობდა ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებაში, ინვესტიციების მოზიდვაში, ბიზნესის დაწყებისა და წარმოშობისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნაში, გადასახადების ადმინისტრირების სრულყოფაში, აგრეთვე დღგ-თი დასაბეგრ ოპერაციებში მოსაყენებელი ძირითადი საშუალების იმპორტის ხელშეწყობაში, საგადასახადო კონტროლისა და დავის პერიოდში საგადასახადო დავალიანების უზრუნველყოფის ღონისძიებების გამოყენების სრულყოფაში და საგადასახადო დავალიანების ჩამოწერაში.

„საგადასახადო კონტროლის თავისებურებებიდან აღსანიშნავია, რომ იგი უაღრესად ორგანიზებული უნდა იყოს, რაც არის საფუძველი იმისა, რომ მაქსიმალურად იქნება შეგროვებული სრული ინფორმაცია დასაბეგრი ოპერაციების შესახებ“ (4). ამ მმართველობითი მიზნის მიღწევა საგადასახადო სისტემას ავალდებულებს ადმინისტრირების მეთოდოლოგიის, ტექნიკური საშუალებების და მოხელეთა უნარ-ჩვევებისა და ა.შ. ღონისძიებათა მთელი კომპლექსის თანამედროვე, კანონიერი სტანდარტების შემუშავებას.

შესამონმებელი ობიექტის მოცულობიდან გამომდინარე, გამოყოფენ კომპლექსურ და თემატურ, ხოლო კონტროლის ღონისძიებების ხასიათიდან გამომდინარე-გეგმიური და არა-გეგმიურ საგადასახადო კონტროლს. დოკუმენტების შემომწების მეთოდიდან გამომდინარე, საგადასახადო კონტროლი შეიძლება იყოს სრული და შერჩევითი, ხოლო ჩატარების ადგილიდან გამომდინარე კამერალური და გასვლითი.

მონაცემების წყაროების გათვალისწინებით გამოყოფენ დოკუმენტურ და ფაქტობრივ საგადასახადო კონტროლს, ხოლო განხორციელების დროიდან გამომდინარე წინასწარ, მიმდინარე და შემდგომ კონტროლს.

საქართველოს საგადასახადო კოდექსი გადასახადის გადამხდელის ქმედების შესაფასებლად არ განსაზღვრავს „კეთილსინდისიერების“ ან „არაკეთილსინდისიერების“ ცნებას. ამიტომაც, კეთილსინდისიერების საკითხს საგადასახადო კონტროლისა და კონკრეტული საგადასახადო-სამართლებრივი ნორმების შეფარდების პროცესში განსაკუთრებული დატვირთვა არ გააჩნია.

საგადასახადო შემომწების/კონტროლის უმთავრესი პრობლემაა დაუსაბუთებლად საბაზრო ფასის გამოყენება და გადასახადის გადამხდელისათვის დამატებითი თანხების დარიცხვა.

საგადასახადო შემომწების/კონტროლის დებულებები უნდა იყოს შემზღუდავი და საგადასახადო მოხელეს არ უნდა აძლევდეს თვითნებური მოქმედების ფართო არეალს. უნდა დადგინდეს ინდიკატორები, რასაც უნდა პასუხობდეს შემომწების

აქტი. დაუსაბუთებელი აქტი ავტომატურად უნდა გამოცხადდეს ბათილად, რომელშიც არ მიეთითება დარღვევის კონკრეტული სახეობა, საბუღალტრო სტანდარტი, ფასის დაანგარიშების წყაროები და ა.შ.

კანონის და ადმინისტრაციული ორგანოს წინაშე მოქალაქეთა თანასწორობის კონსტიტუციური რანგის პრინციპიდან გამომდინარე, სამართლის ნორმა უნდა იყოს მკაფიოდ განსაზღვრული, ნათელი და არაორაზროვანი. თუ დავის შედეგად გადამხდელი დაამტკიცებს თავის უდანაშაულობა, მის მიერ გადახდილი გადასახადი მას ზედმეტობაში უნდა დაუფდეს ან უნდა დაუბრუნდეს საგადასახადო კოდექსით დადგენილი წესით, თუმცა პრაქტიკაში დაბრუნება ძალიან იშვიათად ხდება. აღნიშნული გარემოებები ამძიმებს გადასახადის გადამხდელის მდგომარეობას და აუარესებს ბიზნეს-გარემოს ქვეყანაში.

დასკვნა

საქართველოში საგადასახადო ორგანოა ფინანსთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში შემავალი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი-შემოსავლების სამსახური. გადასახადის გადამხდელი არის პირი, რომელსაც აქვს საქართველოს საგადასახადო კოდექსით დადგენილი გადასახადის გადახდის ვალდებულება.

საგადასახადო კონტროლი კანონიერების, სამართლიანობის, პასუხისმგებლობის გარდაუვლობის და ა.შ. პრინციპებს ეფუძნება, ანუ პრინციპთა ერთიან სისტემას, რომლებიც ასახავენ მის შინაარსს, ფუნქციებს, მიზნებს, ბუნებას და დანიშნულებას.

მიგვაჩნია, რომ საგადასახადო ორგანოს მიერ განხორციელებული ქმედებები სამართლებრივად რეგლამენტირებული უნდა იყოს, რადგან საგადასახადო სივრცეში ბევრი რამაა კომპეტენტურობასა და კეთილსინდისიერებაზე დამოკიდებული.

ცალსახაა, რომ საჯარო მმართველობის უმნიშვნელოვანესი პრინციპი კანონიერების პრინციპი საგადასახადო სამართალურთიერთობაში გულისხმობს საგადასახადო კონტროლის გა-

ნხორციელებას მხოლოდ საგადასახადო კოდექსით დადგენილი საფუძველითა და წესით. საგადასახადო სამართალში კანონიერების პრინციპი მისი ზოგადსამართლებრივი მნიშვნელობის დეტალიზაციაა, რომელიც საერთაშორისო ნორმებისა და კონსტიტუციის დებულებებს ეფუძნება. საგადასახადო კონტროლს დღეისდღეობით ახორციელებს მხოლოდ საგადასახადო ორგანო.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ს. ფუტკარაძე, საქართველოს საგადასახადო სისტემა და მისი სრულყოფის პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე, სადოქტორო ნაშრომი თბილისი, 2012
2. ზ. როგავა, საგადასახადო სამართალი, წიგნი მეორე, თბილისი 2017
3. გ. ურიდია, საგადასახადო ენციკლოპედია, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი 2016
4. ი.გაბისონია, საგადასახადო სამართალი, გადასახადის გადამხდელის უფლებების დაცვის მექანიზმები, თბილისი, 2012
5. ი. გაბისონია, თ. ბარამია, საგადასახადო სამართალი(ზოგადი ნაწილი) 2021
6. ბიზნესის სფეროს მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და პრაქტიკის კვლევა, “ კონსტიტუციის 42-ე მუხლი“, თბილისი , 2012
7. საზღვარგარეთის ქვეყნების ადმინისტრაციული სამართალი, თსუ, თბილისი 2014
8. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი 17/09/2010 მუხლი 255, პუნქტი 2<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/>
9. საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/199 5მუხლი 97 <https://matsne.gov.ge/ka/document/view>
10. Гарнер , Д., Великобритания Центральное и местное управление, Москва, 1984, თბილისი, 2016
11. Крохина Ю . А. , Налоговое право, 5-е издание . Москва , 2011.

REFERENCES:

1. S. Putkaradze, The Tax System of Georgia and the Problems of Its Perfection at the Modern Stage, Doctoral Thesis Tbilisi, 2012
2. Z. Rogava, Tax Law, Book Two, Tbilisi 2017
3. C. Uridia, Tax Encyclopedia, Meridian Publishing House, Tbilisi 2016
4. I. Gabisonia, Tax Law, Mechanisms for Protection of Taxpayer Rights, Tbilisi, 2012
5. I. Gabisonia, T. Baramia, Tax Law (General Part) 2021
6. Study of Legislation and Practice Regulating the Business Sector, "Article 42 of the Constitution", Tbilisi, 2012
7. Administrative Law of Foreign Countries, TSU, Tbilisi 2014
8. Tax Code of Georgia 17/09/2010 Article 255, paragraph 2 <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/>
9. Constitution of Georgia, 24/08/199 5 Article 97 <https://matsne.gov.ge/ka/document/view>
10. Garner, D., United Kingdom Central and Local Government, Moscow, 1984, Tbilisi, 2016
11. Krokhina Gj. A., Order Law, 5th Edition. Moscow, 2011.

TAX CONTROL

Sophio Paliani

Master of Law, GTU
s_paliani@yahoo.com

RESUME

The subject of tax control is the tax authorities and the taxpayer. One of the peculiarities of tax control is that it must be highly organized, which is the basis for maximally summarizing SR 80 information on taxable transactions. Achieving this governance goal obliges the tax system to develop modern legal standards for the entire set

of administration methodology, technical means, staff skills and other measures.

Based on the principle of constitutional rank of equality of citizens before the law and the administrative body, the rule of law must be clearly defined, clear and unambiguous.

The Court of Cassation clarified that the institution of distribution of the burden of proof has not only procedural but also material-legal significance, which lies in the fact that the unfavorable consequences of not proving the fact should be attributed to the party who was responsible for proving that fact.

Key words: Tax, tax control, government, tax audit, law, administrative body, law, code.

**ფინანსები, ბანკები,
ბირჟები**

**პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის
განვითარების მნიშვნელობა საბაზრო
ეკონომიკის პირობებში**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-60

ასიე ცინცაძე

ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Asie.tsintsadze@bsu.edu.ge

მაია ივანიშვილი

ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
makaivanishvili72@gtu.ge

რეზიუმე

ადამიანის მცდელობა მიაღწიოს საქმიანობაში მაქსიმალურ შედეგს, აიღოს ძალაუფლება გადანყვეტილების მიღებაზე შეუქცევად ხასიათს იძენს. მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების თანამედროვე განვითარება მოიცავს ყველა სახის პროფესიულ საქმიანობას, ტექნოლოგიური პროცესების ყველა კომპონენტს, განსაზღვრავს ადამიანის პასუხისმგებლობის პრიორიტეტულ ადგილს ყველა სახის პრაქტიკული და თეორიული საქმიანობის განსახორციელებლად. პროფესიული პასუხისმგებლობის მოთხოვნილება უპრეცედენტოდ დიდ მოთხოვნებს უყენებს დასაქმებულის საგანმანათლებლო, პროფესიულ და მორალურ მომზადებას არა მხოლოდ წარმოების სექტორში, არამედ მედიცინაში, განათლებაში, დასვენებაში, გართობაში, ცხოვრებაში, დაუსახლებელი ადგილების შესწავლაში, საიდუმლოებების გაგებაში და ა.შ. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციამ დიდი როლი შეასრულა პროფესიული რისკებისაგან დაცვის სოცია-

ლური ინსტიტუტების ჩამოყალიბებაში. დაწყებული 1919 წლიდან, როდესაც საფუძველი ჩაეყარა მსოფლიოში შრომის მაღალ პასუხისმგებლურ დონეზე რეგულირების ორგანოს, პროფესიული რისკებისაგან დაზღვევა დაინერგა და სწრაფად გავრცელდა ევროპის ქვეყნებში. პირველი დოკუმენტი, რომლითაც ხდებოდა სოციალური დაზღვევის სფეროს რეგულირება იყო სოფლის მეურნეობის სადაზღვევო გადასახდელების შესახებ კონცეფცია. სტატიაში შესწავლილია პროფესიული პასუხისმგებლობის რისკებისაგან დაზღვევის მნიშვნელობა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ამ სახის დაზღვევის განვითარების მდგომარეობა ქართულ სადაზღვევო ბაზარზე.

საკვანძო სიტყვები: პროფესიული, რისკი, დაზღვევა, განუსაზღვრელობა, მესამე პირი, ინტელექტუალური საკუთრება

შესავალი

პროფესიული პასუხისმგებლობის გათვითცნობიერება დაკავშირებულია ადამიანების წინაშე წარმოქმნილი ფინანსური პრობლემების გაჩენასთან. მაშინ, როდესაც არ არსებობდა კომპენსაციის არანაირი მექანიზმი, პროფესიონალი პირის მიერ მესამე პირზე მიყენებული ზარალის ანაზღაურების ვალდებულება ხშირად იწვევდა საქმისაგან ჩამოშორებას. ნებისმიერი ეკონომიკური სისტემის საფუძველი საკუთრების არსებობაა, რომელზეც უფლება რეგულირდება სახელმწიფოს მიერ (სამოქალაქო კოდექსი...მუხლი 170), სოციალური მექანიზმებით, მორალური ეთიკის ნორმებით. საკუთრების სხვადასხვა ფორმებს შორის ერთ-ერთი ინტელექტუალური საკუთრებაა, რომელიც ისევე შეიძლება გახდეს დავის მიზეზი, როგორც ქონება. ინტელექტუალური საკუთრება გამოიხატება პირის პროფესიონალიზმში. პროფესიონალი ცოდნის რეალიზებას ახდენს პროფესიის შესაბამის საქმიანობაში. გამომდინარე აქედან ხელშეკრულება, რომელიც ნებისმიერ ეკონომიკურ სისტემაში წარმოადგენს ეკონომიკური ურთიერთობების საფუძველს შეიცავს მნიშვნელოვან ინფორმაციას მხარეების უფლებების და ვალდებულებების შესახებ. ზარალის გამონწვევა ორივე მხარის

მიერ დაშვებული შეცდომით შეიძლება მოხდეს, რასაც უნდა მოჰყვეს მიღებული ზარალის კომპენსაცია. ხელშეკრულებაში განერილი ვალდებულებების გარდა ეკონომიკური სუბიექტების ქცევაზე გავლენას ახდენს საკუთარი ინტერესები, ქცევის წესები, რაც იწვევს პროფესიონალი პირის არასწორ ქმედებას ან უმოქმედობას საჭირო შემთხვევაში, ეს კი წარმოქმნის ზიანის დადგომის შესაძლებლობას.

საზოგადოების განვითარების ისტორიულ ეტაპებზე ხდებოდა ადამიანების მიერ ურთიერთშეთანხმების პირობების დახვეწა, რადგან აღმოჩნდებოდა, რომ გარკვეული მიზეზების გამო არ სრულდებოდა ხელშეკრულების პირობები.

ქირითაღი ტექსტი

თანამედროვე ეკონომიკურ ურთიერთობებში განსაკუთრებით მაკროეკონომიკურ დონეზე ხშირად გამოიყენება მიდგომები ეს ანტე და ეს პოსტ, რომელის შეიმუშავა შვედმა ეკონომისტმა გ. მიურდალემ 30-იანი წლების დასაწყისში.

ეს ანტე მიდგომის თანახმად ხელშეკრულებაში მაღალი სიზუსტით უნდა გაინეროს მხარეებს შორის მიღებული გადაწყვეტილებები, ეს საშუალებას იძლევა საჭიროების შემთხვევაში მიგნებული იქნას მხარის მიერ დაშვებული შეცდომა და მისი მიზეზები (უპასუხისმგებლობა, პირის არასახარბიელო მდგომარეობა, ავანტიურიზმი და ა.შ). მიურდალემ ეს პოსტ-ს დაარქვა „ბულალტრული“ მეთოდი, რაც ნიშნავს, რომ ამ მიდგომით აღინერება მიღებული შედეგი. აღწერილი მეთოდების პროფესიული უპასუხისმგებლობის ქრილში გადმოტანით შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ მიდგომა: შრომითი ხელშეკრულების შედგენისას ზუსტად იქნეს განერილი პროფესიონალის უფლებები და ვალდებულებები, მათი დარღვევის შესაძლო მიზეზები, ამგვარი მიდგომა გააადვილებს ეს პოსტ ბრალეულობის დადგენას და პროფესიული უპასუხისმგებლობის დაზღვევის გამოყენების შესაძლებლობას.

საზოგადოების განვითარების ისტორიაში რაციონალური ადამიანი შეიცვალა ირაციონალური ადამიანით, ადამიანებმა

დაინყეს მათი ძალების მაქსიმალურად მოსინჯვა, ოღონდაც მიაღწიონ წარმატებას. არარაციონალური გადაწყვეტილებები მაღალი რისკით ხასიათდება. რისკები წარმოიქმნება მომავალი შედეგების განუსაზღვრელობით, რომელიც განისაზღვრება ოთხი ძირითადი ფაქტორით: 1. ინფორმაციის არარსებობა, რომელიც მოითხოვს ან ხარჯების გაღებას, ან დროის ხარჯვას და გარკვეულ ძალისხმევას; 2. კონკურენტებისა და კონტრაგენტების მოქმედებები, რომელთა გაანალიზება ასევე მოითხოვს ხარჯებს, სპეციფიკურ მიდგომებს და ა.შ.; 3. შემთხვევითად რეალიზებული ფაქტორები, რომლებიც ცნობილია გადაწყვეტილების მიღების მომენტში, მაგრამ არ არის ცნობილი როგორი ფორმით და ხარისხით ამოქმედდებიან ისინი; 4. მომავალში შეიძლება წარმოიქმნას ფაქტორი, რომელიც გადაწყვეტილების მიღების მომენტისათვის საერთოდ არ იყო ცნობილი.

ბიზნესის მომავალი შედეგების განუსაზღვრელობის გაანალიზებისას განიხილება აღმოფხვრადი განუსაზღვრელობა, ანუ შესაძლებელია სხვადასხვა საინფორმაციო ბაზებიდან ინფორმაციის მიღება, მათი დამუშავება, ეკონომიკური პროგნოზირების მეთოდების გამოყენებით მოსალოდნელი შედეგების შეფასება. რამაც შესაძლებელია მოითხოვოს დიდი დანახარჯი, თუმცა გაუმჯობესდება მისაღები გადაწყვეტილების საიმედოობა და აღმოუფხვრელი განუსაზღვრელობა, რომელიც ცნობილი იყო გადაწყვეტილების მიღების მომენტში, მაგრამ ფაქტორები, რომლებიც ქმნიან განუსაზღვრელობას, მათი არსებობა გასაგები ხდება მხოლოდ რისკის რეალიზაციის შემთხვევაში. მიუხედავად იმისა, რომ გადაწყვეტილების მიღების მომენტისათვის ცნობილია, თუ არა მოსალოდნელი ფაქტორები, საქმიანობის მომავალი შედეგი უცნობია. ადამიანების საქმიანობა ყოველთვის მიმართული იყო განსაზღვრული შედეგის მიღებაზე. ისინი ღებულობენ ცოდნას, იმ გათვლით რომ მომავალში უზრუნველყოფილი იქნებიან ხელფასით, ან შექმნიან საკუთარ ბიზნესს და უზრუნველყოფენ მათთვის მისაღები ცხოვრების დონეს. ყველა ქმედება, რომელსაც ადამიანები ასრულებენ დამოკიდებულია მომავალში მისაღებ შედეგზე ფაქტორთა

ზემოქმედებაზე. ამიტომაც შედეგი შეიძლება იყოს ხელსაყრელი ან არახელსაყრელი. მაგალითად, ბიზნესი მომავალი შემოსავლები დამოკიდებულია ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, ბაზრის კონიუნქტურაზე, პროფესიაზე და ა.შ. ჯერ კიდევ ხვკვ საუკუნეში რ. კანტილიონმა თავის გამოკვლევებში ბიზნესში წარმატების განუსაზღვრელობის შესახებ ძირითადი აქცენტი გადაიტანა ადამიანურ ფაქტორზე, ანუ ადამიანი – რომელიც საქმიანობას ეწევა საკუთარი გადაწყვეტილებით რისკის პირობებში. ამ მიდგომების საფუძვლად იგი თვლიდა, რომ პროფესიული საქმიანობის შესრულებისას მოსალოდნელი შედეგების განუსაზღვრელობა სხვადასხვა პროფესიის შემთხვევაში რისკის ხარისხით განსხვავდება. რა თქმა უნდა მოსალოდნელი შედეგი ვერანაირად ვერ განისაზღვრება წინასწარ, და უფრო მეტიც რისკის ხარისხის შეფასება ინდივიდუალურ შემთხვევაში არც დამსაქმებელს და არც დასაქმებულს არ შეუძლია. სწორედ ამაში მდგომარეობს ეკონომიკური საქმიანობის რისკი. ეკონომიკური ურთიერთობების შემდგომმა განვითარებამ განაპირობა რისკისადმი დამოკიდებულების სხვადასხვა შეხედულებები. დიდი შრომა მიუძღვის კლასიკური ეკონომიკური თეორიის სკოლის მიმდევრებს ა. სმიტს, დ. რიკარდოს, ჯ. მილს, ასევე ი. შუმპეტერსა და ი. ტიუნენს. ისინი ადამიანს განიხილავენ, როგორც რისკული და განუსაზღვრელი შემოსავლის პრეტენდენტს, რომელიც გაუთვალისწინებელ რისკებს იღებენ თავის თავზე.

საბაზრო ეკონომიკურ სისტემაზე გადასვლამ წარმოქმნა ახალი რისკები, რომლებიც დაკავშირებულია განუსაზღვრელობის მაღალ ხარისხთან. ეს განპირობებულია:

1. პროფესიის არჩევის თავისუფლებით;
2. შრომის ბაზრის მოთხოვნების დაუზუსტებელი ინფორმაციით;
3. პროფესიული რისკების შეფასების მექანიზმის არ არსებობით;
4. საკუთარი პასუხისმგებლობის ჩარჩოების არასწორად განსაზღვრა -აღქმით;

5. პროფესიული პასუხისმგებლობის სამართლებრივი რეგულირების არარსებობით (მხოლოდ სანარმო-ორგანიზაციებში სტრატეგიული გეგმით განსაზღვრა).

რაც შეეხება პროფესიული საქმიანობის შესრულებისას დამდგარი ზარალის ანაზღაურების მექანიზმს, გარდა დაზღვევისა, ჯერ კაცობრიობას სხვა მექანიზმი არ შეუქმნია. დაზღვევის სხვა პროდუქტებთან შედარებით პროფესიული პასუხისმგებლობის რისკი ზემოთ ჩამოყალიბებული პრობლემების მიხედვით რთულად განსაზღვრია, შესაბამისად სადაზღვევო კომპანიას, რომელიც კომერციულ საქმიანობას ეწევა, მნიშვნელოვანია რისკის წარმოქმნის სუბიექტის-პროფესიონალი ადამიანის მიდგომების შეფასება საკუთარი პროფესიისადმი. დღეს ჩამოყალიბებულია მიდგომები ქცევითი რისკების როლზე ბიზნესის განუსაზღვრელობაში. ნებისმიერი საქმიანობა აჩენს რისკებს და ეფუძნება მათ შეფასებას. ყოველი რისკი ფასდება დაგეგმილი შედეგის მიუღწევლობის ალბათობების მიხედვით. ალბათობების შეფასება დაფუძნებულია მრავალრიცხოვან ფაქტორებზე, მაგრამ როგორც გამოვლინდა ბოლო ათწლეულში, გადანყვეტილების მიღებაში დომინირებს პირადი თვისებები. ნებისმიერი რისკი იდენტიფიცირდება, შეისწავლება და ფასდება ადამიანის მიერ სუბიექტივიზმის პირობებში. სწორედ ამ ეტაპზეა ჩადებული პრინციპული შესაძლებლობა შემცირდეს ან გაიზარდოს მართვის შეცდომები წარმატების ალბათობიდან პროფესიული მოღვაწეობის ლიცენზიის სრული დაკარგვის ალბათობამდე.

ამგვარად, რისკისა და განუსაზღვრელობის შედეგები დამოკიდებულია მმართველობით გადანყვეტილებებზე, რომელიც თავის მხრივ განპირობებულია გადანყვეტილების მიმღები პირის თვისებების განმსაზღვრელი ფაქტორებით. სწორედ ამ პროცესებს სწავლობს თანამედროვე პერიოდის უმნიშვნელოვანესი მიმართულება რისკ მენეჯმენტი.

ერთ-ერთი გამოჩენილი თეორეტიკოსი ბენ სტეინი თავის წიგნში „რისკის ანალიზის თეორია და ისტორია“ ამბობს: „ყველას უხდება გადანყვეტილების მიღება შეზღუდული მონაცემე-

ბის საფუძველზე. ღვინოს სუნის გასინჯვით ჩვენ ვლებულობთ გადანყვეტილებას მის დაღვევაზე, სისხლის რამდენიმე წვეთი იძლევა შესაძლებლობას გარკვეული იქნას ბევრი დაავადების სახე. ინდექსი დონ ჯონეს ინდუსტრიალ აგებულება 30 გამოშვება აქციების მონაცემებზე, მაგრამ მისით მსჯელობენ მილიონი ოჯახის და ათასობით მსხვილი ფინანსური კომპანიების საკუთრებაში არსებულ ტრილიონი დოლარის მოძრაობაზე. ბენ სტინი აღნიშნავდა, რომ „ბერნულს და ეინშტეინს აინტერესებდათ ბუნების კანონები, მაგრამ კაცობრიობას მოუწევს გაითვალისწინოს ბუნების კანონების გარეთ მიმდინარე მოვლენებიც“. ცივილიზაციის განვითარებით ჩვენ უფრო ნაკლებად ვართ დამოკიდებული ბუნების კაპრიზებზე, მაგრამ უფრო მეტად ადამიანების გადანყვეტილებებზე.“ კეინსის და ნაიტის მიერ განუსაზღვრელობა განიხილება როგორც ადამიანის ბუნებაში არსებული ირაციონალურობის შედეგი და ნიშნავს, რომ გადანყვეტილების არჩევა და ანალიზი აღარ განიხილება ადამიანის იზოლირებულ სივრცეში. ოტო ფონ ნეიმანის აზრით, ყოველი ადამიანის ქმედება გავლენას ახდენს სხვა ადამიანებზე და ყველა ვალდებულია გაითვალისწინოს სხვების რეაქცია საკუთარ გადანყვეტილებებზე. მიუხედავად იმისა, რომ ბუნების საიდუმლოებები ახსნილია მე-20 საუკუნეში, დღემდე ვცდილობთ გავარკვიოთ უფრო შემამოფოთებელი საიდუმლოებები იმისა, თუ როგორ ღებულობენ ადამიანები გადანყვეტილებებს და პასუხს აგებენ რისკზე.

განუსაზღვრელობის ზრდის და ადამიანების მიერ არარაციონალური გადანყვეტილებების მიღება ამავე დროს იწვევს ახალი რისკების წარმოქმნას, რომლის წყარო ადამიანური ფაქტორია.

პროფესიულ საქმიანობაში რაციონალურობა, ჩვენი აზრით, უნდა განიხილებოდეს ორ პერიოდად: პირველი, როდესაც პირი ღებულობს პროფესიის არჩევისა გადანყვეტილებას ის სარგებლობს რაციონალური მიდგომით და მეორე, როდესაც საქმიანობს, როგორც პროფესიონალი ასევე თვლის, რომ მოქმედებს რაციონალურობის ფარგლებში. თუმცა რაციონალიზმი შეუძ-

ლებელია განხილული იქნას რისკისაგან თავის დაღწევის მექანიზმად, რადგან აქაც შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს იმგვარ რეალობას, რომ ის რაც რაციონალურია ერთი სუბიექტისათვის, ირაციონალურია კონკრეტულ სფეროში მოღვაწე ეკონომიკური სუბიექტებისათვის. მაგალითად, მენარმე, რომელიც თვლის, რომ მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება როგორ ანარმოს არის სამართლიანი და რაციონალური, სრულიად მიუღებელი შეიძლება იყოს მყიდველი-ეკონომიკური სუბიექტისათვის.

ამგვარად, გადაწყვეტილების მიმღები პირი პროფესიული პასუხისმგებლობის შესრულებისას აწყდება განუსაზღვრელობას, რაც საბოლოოდ არასახარბიელო შედეგს იძლევა. ამიტომ, ეკონომიკური სუბიექტების, უშუალოდ გადაწყვეტილების მიმღები პირების, ფიზიკური პირების ეკონომიკური კეთილდღეობის შენარჩუნების მექანიზმს წარმოადგენს პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა.

პასუხისმგებლობის დაზღვევის ელემენტები ჩაისახა ჯერ კიდევ ძველ რომში, როდესაც ჩამოყალიბდა საზღვაო გადაზიდვებთან დაკავშირებული რისკების დაზღვევის საზოგადოება. ამ საზოგადოებამ თავის თავზე აიღო იმ ხარჯების გაღება, რომელიც საჭირო იყო საზღვაო პირატებისაგან მეზღვაურების გამოსახსნელად. ასევე ძველ საბერძნეთის სამართალში არის ჩანაწერები, რომლის მიხედვით უბედური შეთხვევის დადგომისას კომპენსაცია გაიცემოდა ტვირთის მფლობელზე ან წევრზე, რომელიც მიიღებდა ზარალს. თანამედროვე სახით პასუხისმგებლობის დაზღვევა გამოიყენებოდა საფრანგეთში ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში. მე-20 საუკუნის დასაწყისში განვითარდა სამოქალაქო პასუხისმგებლობის სამართლებრივი ურთიერთობები და დღეისათვის ის წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ქვედარგს დაზღვევაში. პასუხისმგებლობის ქვეშ იგულისხმება მესამე პირზე მიყენებული ზარალის ანაზღაურების ვალდებულება. ანაზღაურების ვალდებულება შეიძლება წარმოიქმნას ფიზიკური ან იურიდიული პირის ქმედების ან უმოქმედობის შედეგად.

აუცილებელია გავავლოთ ზღვარი სამოქალაქო და სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას შორის. სამოქალაქო პასუხისმგებლობის მიზანია მიყენებული ზარალის ანაზღაურება, ხოლო სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მიზანი – პირის დასჯა, რომელმაც ჩაიდინა დანაშაული ან დაარღვია კანონი, რომელიც ექვემდებარება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას. სამოქალაქო პასუხისმგებლობა წარმოადგენს სახელმწიფო აღსრულების წესი, რომელიც გამოიყენება დარღვეული სამართლის აღდგენისათვის. სამოქალაქო სამართლით რეგულირდება, როგორც ქონებრივი, ასევე პირადი ურთიერთობები, დაკავშირებული სამოქალაქო პასუხისმგებლობით ურთიერთობებთან.

დაზღვევა ფარავს დამზღვევის ან მისი უფლებამოსილი წარმომადგენლების მიერ პროფესიული საქმიანობის განხორციელების შედეგად განზრახვის გარეშე დაშვებული შეცდომების შედეგად მესამე პირების მიმართ დამდგარ ზიანს. აღნიშნული დაზღვევით შესაძლოა დაიფაროს შემდეგი პროფესიის მქონე პირთა პასუხისმგებლობა: იურისტები, აუდიტორები, არქიტექტორები, ექიმები, მენეჯერები, ტვირთის გადამზიდავები და სხვა.

სადაზღვევო კომპანიებში აცხადებენ, რომ ყველაზე აქტიურად ექიმები, არქიტექტორები, აუდიტორები და იურისტები მიმართავენ პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევას. მაგალითად, თუ ექიმმა შეცდომა დაუშვა და პაციენტს გარკვეული ზიანი მიაყენა, მაშინ გართულებული ჯანმრთელობის გამოსასწორებელ ხარჯს სადაზღვევო კომპანია გაიღებს. რასაკვირველია, ექიმის დაშვებული შეცდომის დროს დაზარალებული პაციენტი კომპენსაციას კლინიკისგან ითხოვს, მაგრამ კომპენსაციის ანაზღაურება ექიმსა და კლინიკას რომ არ მოუწიოს, სწორედ ამიტომ ხდება პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა. შესაბამისად, კომპენსაციის თანხა უკვე სადაზღვევო კომპანიის მიერ დაიფარება.

სადაზღვევო კომპანიების წარმომადგენლებთან ინტერვიუს შედეგად გარკვეული იქნა, რომ თუ აუდიტორმა, რომლის პრო-

ფესიული პასუხისმგებლობა დაზღვეულია, შეცდომა დაუშვა და შესაბამისად მისი კლიენტი საგადასახადო სამსახურმა მნიშვნელოვანი თანხით დააჯარიმა, მაშინ აუდიტორის მიერ დამკვეთული შეცდომის გამო მიყენებული ზარალი სადაზღვევო კომპანიამ უნდა დაფაროს. უნდა აღინიშნოს განუვითარებელი პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის ფონზე ყველაზე აქტიურად ექიმები, არქიტექტორები, აუდიტორები და იურისტები არიან. ბოლო პერიოდში სამშენებლო სექტორში მოჭარბებული რისკების გაანალიზების შედეგად სადაზღვევო კომპანიებმა დაიწყეს სამშენებლო სფეროში პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის პროდუქტის შეთავაზება. რამდენადაც წარმატებულია ქვეყანა ეკონომიკის თვალსაზრისით, უფრო ადვილია პასუხისმგებლობის დაზღვევის გაფართოება. ევროპაში, პრაქტიკულად არ არსებობს პროფესია, რომელსაც არ აქვს პასუხისმგებლობის დაზღვევა. მით უმეტეს, ეს ეხება ისეთ პროფესიებს, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანების სიცოცხლესთან. ზოგიერთ ქვეყანაში სპეციალური კანონიც კი არსებობს, რომ ვისი პროფესიაც დაკავშირებულია სახიფათო ნედლეულის წარმოებასთან, ქიმიურ მრეწველობასთან და ასე შემდეგ, ვალდებული არიან ჰქონდეთ პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა. საქართველოში სადაზღვევო საქმიანობის ერთ-ერთი უმსხვილეს კომპანია “ჯიპიაი ჰოლდინგი” აცხადებს, რომ მათი კომპანია დაარსების დღიდან სთავაზობს მოხმარებელს პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევას: როგორც აუდიტორთა პასუხისმგებლობა, ისე არქიტექტორთა, კონსტრუქტორთა, ექიმების, გადამზიდველის (საავიაციო, სახმელეთო და საზღვაო გადაზიდვები) და ა.შ.

გავიმეორებთ კლასიკოსების აზრს, კერძოდ კეინსის და ნაიტის მიდგომას ადამიანის ბუნებაში არსებული ირაციონალურობის შესახებ და აღვნიშნავთ, ირაციონალურობა პროფესიონალი ადამიანის მიერ შესასრულებელ საქმესთან მიმართებაშიც იჩენს თავს, რაც იწვევს სხვადასხვა სახის შეცდომებს და მერე ადამიანის ან ეკონომიკური სუბიექტის დაზარალებას. როგორადაც არ უნდა ვამტკიცოთ პროფესიონალიზმის შესა-

ხებ, ადამიანის გონებაში წარმოიქმნება აზრი, რაც სხვა მიმართულებას აძლევს პროცესებს.

ჰარვარდის უნივერსიტეტის მკვლევარმა სტივენ შაველმა ჯერ 1982 წელს და შემდეგ 2004 წელს პასუხისმგებლობის დაზღვევა დაუკავშირა მორალურ რისკს, ის აღნიშნავდა, რომ პასუხისმგებლობის დაზღვევა იმ პირთათვის არის სასარგებლო, რომლებიც არ არიან რისკისადმი მიდრეკილები და მზად არიან გაიღონ ხარჯები. აქედან გამომდინარე, შაველი დაზღვევას თვლიდა სოციალური უზრუნველყოფის შემცირების მიზეზად. ამით ის დაუპირისპირდა წარსულში ჩამოყალიბებულ აზრს დაზღვევისაგან კეთილდღეობის შენარჩუნების შესახებ. შაველის მიერ განვითარებული აზრი გულისხმობს დაზღვევის არარსებობის შემთხვევაში პასუხისმგებლობის მაღალი ხარისხით საქმიანობის შესრულებას და ამით კეთილდღეობის შენარჩუნებას ყოველგვარი ზედმეტი ხარჯების განხრის გარეშე.

ეს მოსაზრება თეორიული თვალსაზრისით სწორია, თუმცა ადამიანების წინაშე არსებული სხვა ცხოვრებისეული პრობლემები ზოგიერთ შემთხვევაში გადაფარავს მორალურ საზღვრებს და თავისდაუნებურად დაიშვება შეცდომა, რომელიც მესამე პირის დაზარალებას გამოიწვევს. ჩვენი აზრით, შაველი იდეალურ სამყაროში საქმიანობის ანალიზის საფუძველზე აკეთებს დასკვნას, რაც თანამედროვე რისკული სამყაროს პირობებში განუხორციელებელია.

საზოგადოებრივი ურთიერთობების მუდმივი ტრანსფორმაცია სამეცნიერო, ტექნიკური და სოციალური გარდაქმნებით ცივილიზაციის განვითარებასა და ადამიანის პროგრესს იწვევს. თანამედროვე საბაზრო ურთიერთობები ვერ იქნება გამონაკლისი, ვინაიდან თავისუფალი ეკონომიკური ურთიერთობები როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის გარეთ ქმნის ახალ-ახალ რისკებს. ერთერთი, რომელიც არ ახალია, მაგრამ გათვითცნობიერებით საბაზრო პრინციპების დამსახურებაა პროფესიულ საქმიანობაში პასუხისმგებლობის რისკის ზრდა. უპირველესად პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის მოთხოვნის გაფართოება საკუთრებაზე უფლებების ცვლი-

ლებამ გამოიწვია. კერძო საკუთრების ფლობისა და საკუთარი იდეის განხორციელების ახალმა შესაძლებლობებმა წარსულში დასაქმებულის სტატუსი დამსაქმებლის სტატუსით შეცვალა, მიუხედავად მათი ინტელექტუალური შესაძლებლობებისა. განათლების დაბალ დონით მაღალი პასუხისმგებლობის ალებამ გაზარდა პროფესიული პასუხისმგებლობის რისკის ხარისხი. ამ ცვლილებებმა მოითხოვა პროფესიული საქმიანობის შესრულებისას შემთხვევითი მოვლენებისაგან დაცვის აუცილებლობა. პროფესიებმა, რომლებიც ზემოთ არის განხილული საბაზრო ეკონომიკაში პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის აქტუალობა გაზარდა. უნდა აღინიშნოს, რომ გარდამავალ პერიოდში ქვეყანაში ახალი პროფესიების რაოდენობრივი კრიზისი იყო, ამჟამად რაოდენობრივი მახასიათებელი ხარისხობრივმა შეცვალა, ვინაიდან სადაზღვევო კომპანიების მიდგომამ „რისკის მაღალი ხარისხი - მაღალი სადაზღვევო შენატანი“ აქტუალური გახადა პროფესიული გადამზადების ორგანიზება.

უცხოური პრაქტიკის ამსახველ ლიტერატურაში პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა ემსახურება ორ მიზანს: კლიენტი (მესამე პირი) რომელიც დაზარალდება პროფესიონალი პირის მიერ დაცული იქნას ზარალის ანაზღაურებით, და მეორე პროფესიონალი პროფესიულ საქმიანობაში დაშვებული შეცდომის არ ჩამოშორდეს პრაქტიკას. ანუ დაზღვევის ეს სახე ერთგვარად ემსახურება პროფესიონალი პირების შენარჩუნებას. თანამედროვე პერიოდში სამეცნიერო კვლევები და სამართლებრივი რეგულირების წესები ამ მიმართულებით გაფართოვდა. კანონმდებლობით არის განმტკიცებული ზოგიერთ ქვეყანაში პროფესიული პასუხისმგებლობის სავალდებულო ფორმა, როგორცა: ნოტარიუსის, ტუროპერატორების არქიტექტორების, შემფასებლების პასუხისმგებლობის დაზღვევა. ნებაყოფლობით შეიძლება გააფორმონ დაზღვევის ხელშეკრულება ადვოკატებმა, აუდიტორებმა, ექიმებმა.

პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის პროდუქტი ქართულ ბაზარზე გამოჩნდა 2007 წელს სადაზღვევო კომპანიების „ირაო“, „იმედი ლ“ და „ალდაგის“ მიერ. მიზერული სა-

დაზღვევო პრემიითა (1 911 049 ლ) და ასევე ანაზღაურებული ზარალით (16 193 ლ). 2008 წლიდან დღემდე პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა პირდაპირი დასახელებით არ გვხვდება. როგორც ბაზრის ანალიზმა აჩვენა მესამე პირის წინაშე პასუხისმგებლობის დაზღვევის ყველა სახის პროდუქტი პროფესიული პასუხისმგებლობის ჩათვლით გაერთიანდა სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევის პროდუქტში, გარდა სახმელეთო ტრანსპორტის გამოყენებასთან დაკავშირებული სამოქალაქო პასუხისმგებლობის, საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებათა გამოყენებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის და მცურავ სატრანსპორტო საშუალებათა გამოყენებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის დაზღვევისა, რომლებიც ცალკე პროდუქტებად მიეწოდება მომხმარებელს. 2009 წლიდან ბაზარზე მიეწოდება იურიდიული ხარჯების დაზღვევა, რომელიც მოსამართლეები და ადვოკატების მესამე პირის წინაშე წარმოქმნილი პასუხისმგებლობის სადაზრვევო დაცვაა, მაგრამ არცერთი ხელშეკრულება არ არის გაფორმებული წლების განმავლობაში.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე შეთავაზებულია პროფესიების მიხედვით პასუხისმგებლობის რისკისაგან დაზღვევა, ასევე მოქმედებს სამოქალაქო კოდექსის (მუხლი 839-843) მარეგულირებელი წესი, პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის ინსტიტუტი ჯერ ჩანასახოვან ეტაპზეა. კანონმდებლობაში პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა როგორც ცალკე რეგულირების ობიექტი არ არის გამოყოფილი და მიკუთვნებულია სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევის პროდუქტზე, რაც ართულებს პროფესიონალი ადამიანების გადანყვეტილების მიღებას შეიძინონ დაზღვევა. ის რეალობა რომ არ არსებობს სამოქალაქო პასუხისმგებლობისგან ცალკე გამოყოფილი ნორმატიული აქტები, რომლებშიც ჩამოყალიბებული იქნება პროფესიული პასუხისმგებლობის საერთო პარამეტრები, ასევე ერთი და იგივე პროდუქტზე სხვა-

დასხვა მზღვეველების მიერ განსხვავებული მიდგომები ართულებს დამზღვევების მოზიდვას.

ამრიგად, პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევის გაფართოებისათვის პირველ რიგში თვით პროფესიონალის მიერ საქმიანობაში მოსალოდნელი შეცდომების გათვითცნობიერება და აღიარებაა. მნიშვნელოვანია გაივლოს ზღვარი სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევასა და პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევას შორის. კერძოდ პროფესიონალი რა თქმა უნდა არის პროფესიული საქმიანობის შესრულებასთან ერთად სამოქალაქო პასუხისმგებლობის მატარებელი, მაგრამ დაზღვევადობის მიხედვით უპირატესობა პროფესიულ პასუხისმგებლობის დაზღვევას ეკუთვნის. ამის ახსნა შესაძლებელია სამედიცინო პროფესიის მაგალითზე. მაგ. ექიმი, როგორც კლინიკის თანამშრომელი დასაქმებისას აფორმებს ხელშეკრულებას ორგანიზაციასთან და ამით ღებულობს პასუხისმგებლობას როგორც ადმინისტრაციული, ასევე პროფესიული საქმიანობაში შესრულებაზე. ადმინისტრაციული წესების დარღვევის დაზღვევა არ არსებობს, ხოლო რაც შეეხება პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევას ის უშუალოდ პროფესიული საქმიანობის პროცესში დაშვებული შეცდომის შედეგად დამდგარ შესაძლო ანაზღაურებას ემსახურება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Bajtelsmit V., Thistle P. D., "The Reasonable Person Negligence Standard and Liability Insurance", The Journal of Risk and Insurance, Vol. 75, No. 4, pp. 815-823, 2008.

2. Paul Heaton, Caleb Flint, Medicaid coverage expansions and liability insurance, Journal of Risk and Insurance Volume 88, Issue 1, 2020.

3. Roik V. "The Professional Risk: The problems of analysis and management", Journal "human and Labor", <https://www.ippnou.ru/article.php?idarticle=000165> (РОИКВ.(2003), "Профессиональный риск: проблемы анализа и управления", Журнал "Человек и труд", <https://www.ippnou.ru/article.php?idarticle=000165>

4. Russell G. Thornton, Not-so-obvious considerations for professional liability insurance, 2005 Oct; 18(4): 408-409. doi: 10.1080/08998280.2005.11928104

5. Simonova N. , “Assessment of an Individual Professional Risk”, Labor Protection and Fire Safety, No. 4 (Симонова Н,(2015), „Оценкаи индивидуального профессионального риска”, Охранатруда и пожарная безопасность», No 4, 2015.

6. Tsintsadze A, Meloyan L, Solvency of Insurance Company And Financial Sustainability Analysis In Georgian Insurance Companies, Innovations In Science the Challenges of our Time, Monograph, Accent Graphics Communications and Publishing, 2018.

7. Jun Wang, Ying Qiu Professional liability insurance contracts for auditors: differential pricing and the audit quality effect, Pages 331-348, 2020. <https://doi.org/10.1080/21697213.2020.1889775>

8. Hwang Jh., Kim B, “Directors and officers liability insurance and firm value”, The Journal of Risk and Insurance Volume 85, Issue 2, Pages: 301-595, 2018. <https://doi.org/10.1111/jori.12136>

9. საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახური, სტატისტიკა

<https://www.insurance.gov.ge/ka/Statistics>

10 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, თავი 20, დაზღვევა <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/19024?publication=0>

REFERENCES:

1. Bajtelsmit V, Thistle P. D., “The Reasonable Person Negligence Standard and Liability Insurance”, The Journal of Risk and Insurance, Vol. 75, No. 4, pp. 815-823, 2008.

2. Paul Heaton, Caleb Flint, Medicaid coverage expansions and liability insurance, Journal of Risk and Insurance Volume 88, Issue 1, 2020.

3. Roik V. “The Professional Risk: The problems of analysis and management”, Journal “human and Labor”, <https://www.ippnou.ru/article.php?idarticle=000165> (РОИКВ.(2003), “Профессиональный риск: проблемы анализа и управления”, Журнал “Человек и

труд”, <https://www.ipnou.ru/article.php?idarticle=000165>

4. Russell G. Thornton, Not-so-obvious considerations for professional liability insurance, 2005 Oct; 18(4): 408-409. doi: 10.1080/08998280.2005.11928104

5. Simonova N. , “Assessment of an Individual Professional Risk”, Labor Protection and Fire Safety, No. 4 (Симонова Н,(2015)), „Оценкаи индивидуального профессионального риска”, Охранатруда и пожарная безопасность», No 4, 2015.

6. Tsintsadze A, Meloyan L, Solvency of Insurance Company And Financial Sustainability Analysis In Georgian Insurance Companies, Innovations In Science the Challenges of our Time, Monograph, Accent Graphics Communications and Publishing, 2018.

7. Jun Wang, Ying Qiu Professional liability insurance contracts for auditors: differential pricing and the audit quality effect, Pages 331-348, 2020. <https://doi.org/10.1080/21697213.2020.1889775>

8. HwangJh., KimB, “Directors and officers liability insurance and firm value”, TheJournal of Risk and InsuranceVolume 85,Issue 2, Pages: 301-595, 2018. <https://doi.org/10.1111/jori.12136>

9.State Insurance Supervision Service of Georgia, Statistics.

<https://www.insurance.gov.ge/ka/Statistics>

10.Georgian Civil Code, Chapter 20, Insurance. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/19024?publication=0>

THE SIGNIFICANCE OF DEVELOPING PROFESSIONAL LIABILITY INSURANCE IN A MARKET ECONOMY

Asie Tsintsadze

PhD in Economics, Professor,
Batumi Shota Rustaveli State University
Asie.tsintsadze@bsu.edu.ge

Maia Ivanishvili

PhD Student of Batumi
Shota Rustaveli State University, Georgia
makaivanishvili72@gmail.com

RESUME

The human attempt to maximize outcomes in activities and to seize control over decision-making becomes irreversible. The present growth of science and technology encompasses all types of professional activities, all technological process components, and establishes the precedence of human responsibility for all types of practical and theoretical endeavors. Responsibility imposes enormous demands on the employee's educational, professional, and moral training not only in the manufacturing industry, but also in medical, education, leisure, entertainment, life, exploring uninhabited locations, comprehending secrets, etc.

The International Labor Organization has played a significant role in developing social structures to safeguard workers from occupational hazards. When the world's highest regulatory organization was founded in 1919, occupational risk insurance was introduced and rapidly spread across European nations. The notion of farm insurance payments was the first document to regulate the area of social insurance.

The essay investigates the significance of professional liability insurance in a market economy, as well as the situation of development of this type of insurance on the Georgian insurance market.

Key words: Professional, Risk, Insurance, Uncertainty, Third Party, Intellectual Property.

**მდგრადი განვითარების მიზნების ანალიზი
საქართველოს რეგიონებში**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-77

ზურა გამთენაძე
თსუ დოქტორანტი
gamtenadze.zura@gmail.com

*კვლევა PHDF-21-446 განხორციელდა შოთა
რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სა-
მეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით*

რეზიუმე

საქართველო ერთ-ერთი ის პირველი ქვეყანაა, რომელიც პირველი შეუერთდა გაეროს რეზოლუციას მდგრადი განვითარების მიზნების შესახებ და დაიწყო ამ მიზნების შესრულება ეროვნულ დონეზე. განხორციელებისა და მონიტორინგის მიზნით შეიქმნა უწყებათშორისი საბჭო და შესაბამისი გეგმა, რომელიც უზრუნველყოფდა მდგრადი განვითარების 17 მიზნის ეტაპობრივ შესრულებას, როგორც ეროვნულ, ასევე ადგილობრივ დონეზე. ვინაიდან მდგრადი განვითარების მიზნები უნივერსალური და ინკლუზიურია, სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია ადგილობრივი თვითმმართველობების ჩართულობა მათ განხორციელებაში. მდგრადი განვითარების მიზნების შესრულებაში მნიშვნელოვანია გაანალიზდეს მუნიციპალიტეტების როლი, ფუნქცია და რამდენად აქტიურად არიან ჩართული ეროვნული გეგმის განხორციელებაში. სტატია სწორედ ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნული გეგმის განხორციელების პროცესში ჩართულობას იკვლევს.

საკვანძო სიტყვები:საქართველოს რეგიონები, მდგრადი განვითარება, ადგილობრივი განვითარება, დეცენტრალიზაცია.

შესავალი

2015 წლის სექტემბერში გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო რეზოლუცია A/RES/70/1 „ჩვენი სამყაროს ტრანსფორმირება: 2030 წლის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისთვის“, რომელიც ძალაში შევიდა იმავე წლის ოქტომბერში (United Nations - General Assembly 2015). საქართველო იყო ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა, რომელიც შეუერთდა რეზოლუციას და დაიწყო მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნულ დონეზე განხორციელების პროცესი. მიზნების განხორციელებისა და ამ პროცესის მონიტორინგის მიზნით, შეიქმნა მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭო და თემატური სამუშაო ჯგუფები. გარდა ამისა, შემუშავდა 2030 წლის ეროვნული დღის წესრიგის დოკუმენტი - SDG-ს მატრიცა, რომელიც განსაზღვრავს ეროვნულ მიზნებს, ამოცანებსა და ინდიკატორებს. მდგრადი განვითარების მიზნების უნივერსალური და ინკლუზიური ბუნების გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია, რომ მათ განხორციელებაში ჩაერთოს როგორც ცენტრალური, ისე ადგილობრივი ხელისუფლება, რადგან სწორედ ადგილობრივ თვითმმართველობას შეუძლია მოსახლეობისთვის სერვისი მიანოდოს ყველაზე ეფექტური და სწრაფი გზით.

2019 წელს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის მიერ SDG-ების განხორციელების მზადყოფნის აუდიტის დროს გამოვლინდა, რომ SDG მატრიცა არ იყო ინტეგრირებული მუნიციპალურ პრიორიტეტულ დოკუმენტებში (სახელმწიფო აუდიტის ანგარიში; 2019). მუნიციპალიტეტები არ იყვნენ ჩართულნი SDG-ების განხორციელებაში. მდგრადი განვითარების მიზნების შესახებ ეროვნული დოკუმენტი საქართველოს მთავრობამ 2019 წლის 12 ნოემბერს №2328 დადგენილების საფუძველზე დაამტკიცა (საქართველოს მთავრობა 2019). იგი მოიცავს მიზნებს, ამოცანებს, ინდიკატორებს, მონაცემთა წყაროებს და პასუხისმგებელ უწყებებს, რომლებშიც 2030 წლის დღის წესრიგისთვის საქართველოს კონტექსტი ასახულია. ადგილობრივი ხელისუფლება მატრიცაში მხოლოდ ოთხი მიზნის კონტექსტშია მოხსენიებული. დოკუმენტში განსაზღვრული 93 მიზნიდან თითოეულს

ჰყავს შესაბამისი წამყვანი უწყება, მათ შორის მთავრობის ადმინისტრაცია, სახელმწიფო უშიშროების საბჭო, სპეციალური პენიტენციური სამსახური, გენდერული თანასწორობის, ქალთა და ოჯახში ძალადობის უწყებათაშორისი კომისია, სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, მიგრაციის კომისია, სსიპ იურიდიული დახმარების სამსახური, პროკურატურა, საჯარო სერვისების განვითარების სააგენტო და სხვადასხვა სამინისტროები. ადგილობრივი თვითმმართველობის არცერთი ორგანო არ არის დასახელებული, როგორც წამყვანი სააგენტო რომელიმე მიზნის შესრულებაში.

ლოკალიზაციის

მარეგულირებელი კანონმდებლობა

როგორც ზემოთ აღინიშნა, მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭო, რომელიც ანგარიშვალდებულია საქართველოს პრემიერ-მინისტრის წინაშე, მიჩნეულია წამყვან რგოლად SDG-ის განხორციელების პროცესში (საქართველოს პრემიერ-მინისტრი 2020). გარდა ამისა, საბჭო ქმნის სამუშაო ჯგუფებს მდგრადი განვითარების კონკრეტული დარგობრივი მიზნების შესრულების კოორდინაციისა და ეფექტიანი მონიტორინგის მიზნით. პრემიერ-მინისტრის 2020 წლის 23 იანვრის №14 ბრძანებით მიღებული მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭოს დებულების თანახმად საბჭოს სხდომაში მონაწილე ყველა პირს უფლება აქვს დააინიციროს პროექტი საბჭოს წინაშე. აღსანიშნავია, რომ საბჭოს ფარგლებში ფუნქციონირებს 4 სამუშაო ჯგუფი (დემოკრატიული მმართველობის, სოციალური ჩართულობის, ეკონომიკური განვითარების და მდგრადი ენერგეტიკისა და გარემოს დაცვის). თითოეულ სამუშაო ჯგუფს აქვს შესაბამისი გაიდლაინები, რომლის მიხედვითაც ჯგუფის ერთ-ერთი ამოცანაა SDG-ების ინტეგრაციის ხელშეწყობა ეროვნული და ადგილობრივი თვითმმართველობის პოლიტიკაში. ამავე სახელმძღვანელოს მიხედვით, სამუშაო ჯგუფში შედიან სამინისტროების, შესაბამისი საპარლამენტო კომიტეტების, საერთაშორისო ორგანიზაციე-

ბის, არასამთავრობო ორგანიზაციების, აკადემიური წრეების წარმომადგენლები, აგრეთვე ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან მიზნების განხორციელებაზე.

2019-2021 წლებში მომზადდა 2020-2025 წლების დეცენტრალიზაციის სტრატეგია და მისი განხორციელების სამოქმედო გეგმა საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს კოორდინაციით და დაინტერესებული ორგანიზაციებისა და სპეციალისტების ჩართულობით (საქართველოს მთავრობა 2019). სტრატეგიის მიზნებია ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეულების უფლებამოსილების გაზრდა, თვითმმართველობის ფინანსური დეცენტრალიზაცია და უფრო გამჭვირვალე, ანგარიშვალდებული თვითმმართველობის ჩამოყალიბება.

მდგრადი განვითარების მიზნების ლოკალიზაციის კონტექსტში განსაკუთრებით აქტუალურია პირველი მიზანი, რომლის უმთავრესი ამოცანა ეხება ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის მინიჭებული უფლებამოსილებებისა და გარანტიების პრაქტიკაში არაჯეროვნად გამოყენების პრობლემას. მეორე ამოცანა ეხება ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებამოსილების გაზრდას სუბსიდიარობის პრინციპით. მეორე მიზანი ყურადღებას ამახვილებს ადგილობრივი თვითმმართველობის შემოსავლების თანმიმდევრული ზრდის ხელშეწყობასა და სახელმწიფო რესურსების განაწილების მექანიზმების გაუმჯობესებაზე. ადგილობრივი თვითმმართველობების შემოსავლების წილი მშპ-სთან მიმართებით საკმაოდ დაბალია და მუნიციპალიტეტებს შორის ფინანსური უთანასწორობის საფუძველია. ბოლოს, მესამე მიზანი ეხება ადგილობრივ დონეზე მენეჯმენტისა და ხარისხის სერვისის მინოდების ეფექტური და ინოვაციური სისტემების, გამჭვირვალეობისა და ანგარიშვალდებულების მაღალი სტანდარტის დანერგვას, ადგილობრივი გადაწყვეტილებების მიღებასა და განხორციელებაში მოქალაქეთა მაღალი ჩართულობის ხელშეწყობას.

აღსანიშნავია, რომ არც საქართველოს ადგილობრივი თვი-

თმმართველობის კოდექსი და არც საბიუჯეტო კოდექსი პირდაპირ SDG-ებზე არააფერს ამბობს. თუმცა, ამ საკანონმდებლო აქტებში გვხვდება ჩანაწერები, რომლებიც დაკავშირებულია მუნიციპალიტეტის მიერ პოლიტიკის დაგეგმვისა თუ ბიუჯეტის მიღების პროცედურებთან და პროცესში მოქალაქეთა ჩართულობის უზრუნველყოფასთან. ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის თანახმად, მუნიციპალიტეტის ორგანოები მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილების განხორციელებისას საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად შეიმუშავენ, ამტკიცებენ და ახორციელებენ შესაბამის პროგრამებს, სტრატეგიებს, სამოქმედო გეგმებსა და პროექტებს. კოდექსი ასევე ადგენს უფლებამოსილებას შექმნას სათათბირო ორგანოები, მათ შორის საბჭოები, კომისიები და სამუშაო ჯგუფები მერის უფლებამოსილებაში შემავალი გარკვეული საკითხების შესწავლისა და შესაბამისი დასკვნებისა და რეკომენდაციების მომზადების მიზნით. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე მდგრადი განვითარების საბჭოები არ შეიქმნა. SDG-ის განხორციელების სხვა საშუალებად შეიძლება ჩაითვალოს საქართველოს საბიუჯეტო კოდექსის 34-ე მუხლის მე-8 ნაწილი, სადაც ნათქვამია, რომ „საქართველოს მთავრობა უზრუნველყოფს სახელმწიფო ბიუჯეტის კანონის პროექტისა და ქვეყნის ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების დოკუმენტის შესაბამისობას.

საინტერესოა საქართველოს მთავრობის 2019 წლის 20 დეკემბრის №629 დადგენილება, „პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავების, მონიტორინგისა და შეფასების წესების დამტკიცების შესახებ“, რომლის თანახმად, პოლიტიკის დოკუმენტის შემუშავების, მონიტორინგისა და შეფასების წესები დგინდება. პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავების, მონიტორინგისა და შეფასების საერთო პროცედურები, მეთოდოლოგიები და სტანდარტები და მიზნად ისახავს შედეგზე ორიენტირებული პოლიტიკის დაგეგმვის, მონიტორინგისა და შეფასების დანერგვას და ხარისხის უზრუნველყოფის მექანიზმების ჩამოყალიბებას ამ სფეროებში (საქართველოს მთავრობა 2019). ის ეხება პოლი-

ტიკის დოკუმენტებს, რომლებიც წარდგენილია საქართველოს მთავრობაში დასამტკიცებლად. აღსანიშნავია, რომ მთავრობის 2019 წლის 20 დეკემბრის 629-ე დადგენილების შესაბამისად, პოლიტიკის დაგეგმვის მონიტორინგისა და შეფასების გზამკვლევი ითვალისწინებს პოლიტიკის დოკუმენტებში წარმოდგენილი თითოეული მიზნის დაკავშირებას მდგრადი განვითარების მიზნებთან (საქართველოს მთავრობა 2019).

მუნიციპალიტეტების გამონვევები და საჭიროებები

ეროვნულ მატრიცაში ადგილობრივი თვითმმართველობა მდგრადი განვითარების მიზნებიდან მხოლოდ 4-შია ნახსენები. გამოვლენილი 93 ამოცანიდან თითოეულს ჰყავს წამყვანი სააგენტო, თუმცა, ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანო არცერთ ამოცანაზე არ არის დასახელებული. სამუშაო ჯგუფების სრულ სიაში შედის გაიდლაინებში ნახსენები ყველა სხვა აქტორი, გარდა ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლებისა. აღსანიშნავია, რომ SDG-ების ლოკალიზაციის გეგმა ითვალისწინებს სიაში მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლების დამატებას. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს თემატურ სამუშაო ჯგუფებში ჩართული უწყებების/ორგანიზაციების როლები და პასუხისმგებლობები. SDG საბჭოსა და სამუშაო ჯგუფების სამოქმედო გეგმების შემუშავება, მოკლე და საშუალოვადიანი აქტივობების, ვადებისა და საჭირო რესურსების დასახვა.

2019 წელს ჩატარებული აუდიტის ანგარიშის მიხედვით, SDG-ების მატრიცას არ ჰქონდა ფორმალური ფორმა და მასში განსაზღვრული მიზნები, ამოცანები და ინდიკატორები მხოლოდ ფრაგმენტულად იყო ინტეგრირებული ქვეყნის ძირითად მონაცემებსა და მიმართულებებში (BDD), 2019 - სამინისტროების 2022 წლის მედიანური სამოქმედო გეგმები და მუნიციპალიტეტების პრიორიტეტული დოკუმენტები (სახელმწიფო აუდიტის სამსახური 2019). მიუხედავად იმისა, რომ მდგრადი განვითარების რამდენიმე მიზანი ცალსახად არის ნახსენები

ბოლო 3 წლის განმავლობაში გამოცემულ BDD დოკუმენტებში, მათი განხილვა ჯერ კიდევ ფრაგმენტულია და ჯერ არ არის ნაპოვნი მუნიციპალური პრიორიტეტების დოკუმენტებში (სა-ჯარო ინფორმაციის მოთხოვნაზე პასუხების საფუძველზე). SDG ლოკალიზაციის პროცესში ასევე მნიშვნელოვანია საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის ეროვნული ასოციაციის ჩართვა, ორგანიზაცია, რომელიც აერთიანებს საქართველოს ყველა ადგილობრივ თვითმმართველ ერთეულს. ასოციაციის მიზანია ქვეყანაში ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემის გაუმჯობესება და ადგილობრივი დემოკრატიის ხელშეწყობა, სახელმწიფო ხელისუფლების დეცენტრალიზაცია და ადგილობრივი თვითმმართველობის ინსტიტუტების განვითარება. ამ და სხვა ადგილობრივ სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებთან და აკადემიის წარმომადგენლებთან კონსულტაციები, დამატებითი ინფორმაციის მიწოდება და ანალიზი უზრუნველყოფს ლოკალიზაციის პროცესის უფრო დასრულებას და სრულყოფილებას.

დასკვნა

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის შესაძლებლობები და მონაცემები საკმაოდ ძლიერია რეგიონულ კონტექსტში, აუცილებელია არსებული სტატისტიკის ანალიზი და მუნიციპალურ დონეზე მდგრადი განვითარების მიზნების ინდიკატორების დაყოფა. ეს მოითხოვს ცენტრალური ხელისუფლების მიერ ცალკე დოკუმენტის შექმნას, რომელიც ყველა დაინტერესებულ მხარეს და გადაწყვეტილების მიმღებს საშუალებას მისცემს ნახონ და გააანალიზონ საბაზისო და მიზნობრივი მონაცემები ყველა მხარის/მუნიციპალიტეტის შესახებ გეოგრაფიული რუკის მიხედვით. მაგალითად, თუ ცენტრალური დოკუმენტის 1 მიზანი მოიცავს ქვეყნის მასშტაბით სტატისტიკას: „უკიდურეს სიღარიბეში მცხოვრები მოსახლეობის პროპორცია: 2015 წ. - 3.8%,“ რეგიონულ დონეზე დაშლილ დოკუმენტში უნდა იყოს მოცემული ინფორმაცია ამ ინდიკატორის მონაცემებზე. მაგალითად,

სიღარიბის მაჩვენებელი – 2015 – გურია, კახეთი, რაჭა და ა.შ.

მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნულ საბჭოში უნდა გააქტიურდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლების ჩართულობა როგორც გადამწყვეტილების მიმღებ (საბჭოში), ისე სამუშაო დონეზე (საბჭოს სამუშაო ჯგუფები). ეს მოითხოვს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის რეკომენდაციების შესრულებას და მუნიციპალიტეტების ეფექტურ ჩართულობას ცენტრალური ხელისუფლების მდგრადი განვითარების მიზნების პლატფორმებში. მნიშვნელოვანია მდგრადი განვითარების მიზნების ინტეგრაციის გაზრდა მუნიციპალური პოლიტიკის შემუშავებაში. ვინაიდან მიზნების განხორციელება არ არის პარალელური პროცესი და არ არის გამიჯნული ქვეყნის საშინაო პოლიტიკის შემუშავებისგან, აუცილებელია ცალკეული პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავება მუნიციპალურ დონეზე: სტრატეგიების განსაზღვრისა და შექმნის პროცესში, სამოქმედო გეგმები, კონცეფციები და პრიორიტეტები მუნიციპალიტეტმა უნდა უზრუნველყოს მდგრადი განვითარების მიზნების ინტეგრირება. ეს გულისხმობს, რომ ყველა პრიორიტეტი და გეგმა უნდა შეესაბამებოდეს მდგრადი განვითარების მიზნებსა და ამოცანებს და პირდაპირ ან ირიბად ეხმარებოდეს მათ განხორციელებას, ხოლო აღნიშნული კავშირი და შესაბამისობა უნდა დადასტურდეს პოლიტიკის ყველა შესაბამის მუნიციპალურ დოკუმენტში.

მუნიციპალიტეტის მიერ შერჩეული და ადაპტირებული მიზნები/ამოცანები/ინდიკატორები უნდა იყოს ინტეგრირებული მუნიციპალურ სტრატეგიებსა და სამოქმედო გეგმებში, რათა დადგენილი სამიზნე ინდიკატორები მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული მუნიციპალური თემატური დაგეგმვის პროცესში. ეროვნული ამოცანები უნდა იყოს დაკავშირებული მუნიციპალიტეტების მიერ უკვე მიღებულ სტრატეგიებთან, მათ სამოქმედო გეგმებთან და შედეგების ინდიკატორებთან, კერძოდ, ამ დოკუმენტების განხილვის/შეფასების და მათი შესრულების მონიტორინგის დროს. მუნიციპალიტეტმა უნდა შეიმუშაოს ამ დოკუმენტის მონიტორინგისა და შეფასების სისტემა, რომელიც

თავიდან შეიძლება იყოს მხოლოდ მონიტორინგისა და შეფასების მეთოდოლოგია, რომლის საფუძველზეც პასუხისმგებელი საჯარო დაწესებულება მონიტორინგს გაუწევს მიზნებისა და ამოცანების მიღწევას და შედეგებს რეალურ დროში შეაფასებს. მუნიციპალური პრიორიტეტების, სტრატეგიების, სამოქმედო გეგმებისა და მდგრადი განვითარების მიზნების ინტეგრირებისთვის აუცილებელია ბიუჯეტის დაგეგმვის პროცესში ყველა ინდიკატორის გათვალისწინება, რომელიც ზომავს SDG-ების მიღწევას. მიზნის მისაღწევად განხორციელების პროცესს სჭირდება შესაბამისი ფინანსური რესურსები, რაც მუნიციპალიტეტმა ბიუჯეტის შედგენისას უნდა გაითვალისწინოს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სახელმწიფო აუდიტის ანგარიში;. 2019. *ეფექტიანობის აუდიტის ანგარიში*. ანგარიში, თბილისი: სახელმწიფო აუდიტის ანგარიშის ვებგვერდი.
2. საქართველოს მთავრობა. 2019. *საქართველოს მთავრობის განკარგულება N2328 - მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნული დოკუმენტის თაობაზე*. განკარგულება, თბილისი: საქართველოს მთავრობის ვებგვერდი.
3. საქართველოს პარლამენტი. 2014. *ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი*. კანონი, თბილისი: საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე.
4. საქართველოს პრემიერ-მინისტრი. 2020. "მდგრადი განვითარების მიზნების უწყებათაშორისი საბჭოს დებულება." *საქართველოს პრემიერ მინისტრის N14 ბრძანება*. თბილისი: მდგრადი განვითარების საბჭოს ვებგვერდი, იანვარი 23.
5. საქართველოს მთავრობა. 2019. "პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავების, მონიტორინგისა და შეფასების წესის დამტკიცების შესახებ." *საქართველოს მთავრობის 2019 წლის 20 დეკემბრის დადგენილება N629*. თბილისი: საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 20 დეკემბერი.
6. სახელმწიფო აუდიტის სამსახური. 2019. *მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელების მზადყოფნის ეფექტიანო-*

ბის აუდიტის ანგარიში. თბილისი: სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ვებგვერდი.

7. United Nations - General Assembly. 2015. "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development." *Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015*. New York: UN, 25 September.

8. საქართველოს მთავრობა. 2019. "დეცენტრალიზაციის 2020–2025 წლების სტრატეგიისა და დეცენტრალიზაციის სტრატეგიის განხორციელების 2020-2021 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ." *საქართველოს მთავრობის დადგენილება №678*. თბილისი: საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს ვებგვერდი, 31 დეკემბერი.

9. IDFI. 2021. *მდგრადი განვითარების ანგარიში 2021: მიმოხილვა და საქართველოს შედეგები*. თბილისი: ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი.

REFERENCES:

1. State audit report; 2019. Performance Audit Report. Report, Tbilisi: State Audit Report website.

2. Government of Georgia. 2019. Decree of the Government of Georgia N2328 - Regarding the National Document of Sustainable Development Goals. Ordinance, Tbilisi: Government of Georgia website.

3. Parliament of Georgia. 2014. Local Government Code. Law, Tbilisi: Legislative Herald of Georgia.

4. The Prime Minister of Georgia. 2020. "Statute of the Inter-Agency Council on Sustainable Development Goals." Order N14 of the Prime Minister of Georgia. Tbilisi: Sustainable Development Council website, January 23.

5. Government of Georgia. 2019. "On approval of the procedure for development, monitoring and evaluation of policy documents." Resolution N629 of the Government of Georgia of December 20, 2019. Tbilisi: Legislative Gazette of Georgia, December 20.

6. State Audit Office. 2019. Audit Report on the Effectiveness of Readiness to Implement the Sustainable Development Goals. Tbilisi: State Audit Service website.

7. United Nations - General Assembly. 2015. "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development." Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. New York: UN, 25 September.

8. Government of Georgia. 2019. "On the approval of the 2020-2025 decentralization strategy and the 2020-2021 action plan for the implementation of the decentralization strategy." Resolution of the Government of Georgia No. 678. Tbilisi: Website of the Ministry of Regional Development and Infrastructure of Georgia, December 31.

9. IDFI. 2021. Sustainable Development Report 2021: Overview and Results for Georgia. Tbilisi: Institute for the Development of Freedom of Information.

**ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS
IN THE REGIONS OF GEORGIA**

Zura Gamtenadze

Ph.D. Student, TSU

gamtenadze.zura@gmail.com

This research PHDF-21-446 has been supported by Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG)

RESUME

Georgia was one of the first countries to join the UN Resolution on Sustainable Development Goals and to start achieving those goals at the national level. The inter-agency council was set up for implementation and monitoring, and a relevant plan was set up to ensure the phased implementation of the 17 Sustainable Development Goals, both at national and local levels. Since the goals of sustainable development are universal and inclusive, this is why it is important to involve local governments in their implementation. In achieving the goals of sustainable development, it is important to analyze the role and function of municipalities and how actively they are involved in the implementation of the national plan. The article examines the involvement of local governments in the implementation of the National Plan for Sustainable Development Goals.

Key words: Regions of Georgia, Sustainable Development, Local Development, Decentralization.

**აგრარული ტექნოლოგიები: აგრო სექტორში
არსებული გამოწვევების დაძლევის პოლიტიკა**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-89

თამთა მამულაიძე

BTU-ს (საქართველოს ბიზნესისა და
ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი) ასოცირებული
პროფესორი, სტუ დოქტორანტი

ოთარ ბაღათურია

სტუ ასოცირებული პროფესორი
otar.baghaturia@gmail.com

რეზიუმე

თანამედროვე მსოფლიოში სასურსათო უსაფრთხოებისა და სურსათის უვნებლობის უზრუნველყოფის პრობლემა COVID-19-ის პანდემიამ გაამწვავა, რაც დასტურდება მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმებზე აღნიშნული თემატიკის მზარდი აქტუალიზაციით. იგივე შეიძლება ითქვას საქართველოზეც, რომლის მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისა და ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდისთვის მნიშვნელოვანია აგრარული სექტორის პოტენციალის ათვისება, შესაბამისად, აღნიშნული ინდუსტრიის პერსპექტივების დანახვა, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კონსენსუსის მიღწევა და მიზნობრივი გამოყენების საფუძველზე კონკურენტუნარიანი წარმოების ხელშეწყობა დიჯიტალიზაციისკენ მიმართული პოლიტიკის შემუშავებითა და იმპლემენტირებით.

აგრარული სექტორის მუდმივად ტრადიციულ პარადიგმაში განხილვამ და მასზე დაყრდნობით შემუშავებულმა რეკომენდაციებმა მხოლოდ ცალკეული დარგების პრიორიტეტიზაციას შეუწყო ხელი, რაც საერთო შედეგებზე ვერ ახდენს გავლე-

ნას. თანამედროვე, უკიდურესად დინამიკურ ეპოქაში ძალიან რთულია აქტუალური პრობლემის რომელიმე ერთ ასპექტზე ფოკუსირება, რაც იმას ნიშნავს, რომ საჭიროა ერთდროულად ფართო, ზოგადი სურათის ხედვაც და ცალკეულ დეტალებზე აქცენტირებაც.

აგრარული სექტორი გამოირჩევა კონსერვატიზმით, განსაკუთრებით საქართველოში. ტრადიციული დარგების კონსერვატიზმში თავისთავად ცუდი არაფერია, თუმცა ტრადიციული მიდგომები ხშირად შემაფერხებელ გარემოებას ქმნის ინოვაციური განვითარებისთვის.

აგრარული სექტორის ტრადიციულ პარადიგმაში განხილვა პერსპექტივების დანახვის შესაძლებლობას არ იძლევა და გადაჭრის გზების ძიება დინამიკის ცვლილებას არ იწვევს, ციკლურად ერთი და იმავე გამოწვევების ირგვლივ ატრიალებს აღნიშნულ სექტორს და ხელს უშლის მის პროგრესს.

კონსერვატიული დარგის მოდერნიზაციისა და ტრანსფორმაციისთვის გამომწვევად, პრობლემებისა და პერსპექტივების წყაროდ იქცა პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაციის შედეგად დამდგარი სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური გარემოებები.

საკვანძო სიტყვები: აგრო სექტორი, აგრარული ტექნოლოგიები, სურსათი, სურსათის უვნებლობა, სურსათის უსაფრთხოება, დიჯიტალიზაცია

ძირითადი ტექსტი

1990 წლიდან პირველადი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია უწყვეტად მცირდება. 2008-2009 წლებში ქვეყანაზე ორმა კრიზისმა იქონია ზეგავლენა - 2008 წლის ომმა რუსეთთან და გლობალურმა ეკონომიკურმა რეცესიამ. საქართველოსა და ევროკავშირს შორის საქართველოსთვის ისედაც უარყოფითი ექსპორტ-იმპორტის სალდო ყოველწლიურად იცვლება იმპორტის სასარგებლოდ, დისბალანსი მატულობს. ქვეყნის იმპორტდამოკიდებულება წლიდან წლამდე მძიმდება. 2021 წლის იანვარ-აპრილის მონაცემებით, ქართულ ბაზარზე ადგილობრივი

მნარმოებლის მთავარი კონკურენცია თურქეთი, რომლის წილი საქართველოს იმპორტში 18%-ია, მეორე ადგილზეა რუსეთი 11,6%-ით, შემდეგ მოდის ჩინეთი 8,3%-ით, აზერბაიჯანი 6,7%-ით, აშშ 6,6%-ით, ხოლო დანარჩენ ქვეყნებს 48,8%-ი უკავია (geostat.ge 2021). გარდა ამისა, მსოფლიო სასურსათო უსაფრთხოების ინდექსი საქართველოსთვის არ არის გამოთვლილი, რადგან ქვეყანა დამოკიდებულია იმპორტზე. და, საზოგადოდ, საქართველოში აგრარული სექტორის პროდუქტიულობა ძალზე დაბალია.

ემპირიული დაკვირვებისა და საექსპერტო გამოკითხვის დონეზე საკითხის არატრადიციულ პარადიგმაში განხილვამ გამოკვეთა სექტორის დაფარული პერსპექტივები და შესაძლებლობები, რომელთა გადაჭრაც დიჯიტალიზაციის გზით არის მიღწევადი.

ტექნოლოგიური რევოლუციისა და ციფრული ტრანსფორმაციის ეპოქაში თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება ტრადიციული დარგების მოდერნიზაციის საშუალებას იძლევა, რაც თანამედროვე მსოფლიოს აქტუალურ გამოწვევას ზედმიწევნით პასუხობს.

ხშირ შემთხვევაში, ამა თუ იმ ქვეყნის ცალკეული დარგების უპირატესობების ან განვითარების დამაბრკოლებელი გარემოებების შესწავლისას მათი შედარება ხდება მოცემული დარგის „ჩემპიონებთან“, რაც სხვაობას მადემოტივირებლად წარმოაჩენს. რეალური პერსპექტივების გამოსავლენად უმჯობესია, მსგავს სასტარტო პირობებში მყოფი ქვეყნების ერთმანეთთან შედარება. გარკვეული თვალსაზრისით, საქართველოსთვის საერთო სასტარტო პირობების მქონე ქვეყნების რიგს შეგვიძლია ზოგადად პოსტსოციალისტური, უფრო ვიწროდ კი გაჭიანურებული ტრანსფორმაციის ქვეყნები მივაკუთვნოთ.

პოსტსოციალისტური ქვეყნების სიღრმისეულად გაანალიზებისას შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პანდემიური კრიზისისა და პოსტინდუსტრიული ტრანსფორმაციის პარალელურად ჩვენ ვიმყოფებით არასაბაზრო ეკონომიკიდან საბაზროზე გადასვლის გაჭიანურებულ პროცესში. ის პოსტსოციალისტური

ქვეყნები, რომლებმაც სწრაფად გაიარეს ტრანსფორმაცია და დღევანდელ გამოწვევებს შეხვდნენ საბაზრო ეკონომიკისა და დემოკრატიის პირობებში, რეალურად წინ არიან ჩვენზე, ხოლო გაჭიანურებული ტრანსფორმაციის ქვეყნები, ერთდროულად სამი პარალელური კრიზისის პირობებში ვიმყოფებით, თუმცა ის გარემოება, რომ ჩვენ ვერ ჩამოვყალიბდით სრულფასოვან საბაზრო ეკონომიკად, შესაძლოა არბილებდეს იმ კრიზისს, რომლის წინაშეც აღმოჩნდნენ სრულფასოვანი საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნები, რაც, შესაძლოა, მოცემულ სიტუაციაში უკეთესს სასტარტო პირობებში გვაყენებდეს.

თუმცა, გაჭიანურებულ პოსტ-სოციალისტურ ტრანსფორმაციაში მყოფი საქართველოსთვის დამახასიათებელია არაჯანსაღი დისკუსია იმის თაობაზე, რომ: ა) საბჭოთა პერიოდში აგრარული სექტორი დინამიკურად ვითარდებოდა და მთავრობამ სოფლის მეურნეობა სწორედ არსებულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით უნდა მართოს; ბ) სამოცდაათწლიანმა საბჭოთა გამოცდილებამ და გეგმიურმა ეკონომიკამ, აგრეთვე რეპრესიებმა და ერთპარტიულმა დიქტატურამ მოსპო ქართული სოფლის მეურნეობა, ნაცვლად თანამედროვე ეპოქის შესაბამისი მიდგომების ძიებისა, რაც შეუძლებელია ტრადიციულ პარადიგმებში.

ტექნოლოგიური, დემოკრატიის, ადამიანის განვითარების, მშპ 1 სულ მოსახლეზე და ჯინის ინდექსის მახასიათებლების მიხედვით საქართველო აუთსაიდერ ქვეყნებში მოიაზრება, თუმცა შესაძლებელია იმ პერსპექტივების დანახვა, რომლებიც ზედაპირზე არ ჩანს. გარკვეული თვალსაზრისით, ქვეყნის განვითარების ინდიკატორად შეიძლება გამოდგეს შემდეგი გრადაცია: წიაღისეული რესურსის წარმოება, ნახევარფაბრიკატების წარმოება, რესურს/პრომა/ენერგოტევადი პროდუქციის წარმოება, ტექნოლოგიური პროდუქციისა და ფუფუნების საგნების წარმოება და **პროგრამული უზრუნველყოფა**. ეს უკანასკნელი, როგორც არაენერგოტევადი, არაპრომატევადი და არარესურსტევადი, მაგრამ მაღალი დამატებითი ღირებულების და უკუგების მქონე დარგების ერთობლიობა წარმოე-

ბის პროცესში საჭიროებს ინტელექტუალურ შრომას და დიდ-ნილად შემოქმედებითობას. სწორედ ამიტომ, განვითარებული დასავლეთი თმობს ინდუსტრიულ დარგებს და გადადის მალა-ლტექნოლოგიურ წარმოებასა და ტექნოლოგიის წარმოებაზე. აგრარული სექტორის აღნიშნულ პარადიგმაში განხილვა გან-სხვავებულ ჭრილში მსჯელობის შესაძლებლობას იძლევა. დიდ ფართობებზე გაშენებული მონოკულტურები როგორც არის მარცვლეული, დაახლოებით უტოლდება წიაღისეულისა და ნა-ხევარფაბრიკატების წარმოებას, ხოლო, მაგალითად, ღვინისა და ზეითუნის ზეთის წარმოება - ფუფუნების საგნებს. უფრო კონკრეტულად, საქართველოს მოცემული ეტაპისთვის არა-საკმარისად რეალიზებული ექსკლუზიური პროდუქციით ექსკ-ლუზიური მომხმარებლის ნიშებში ოპერირების პოტენციალი აქვს (ღვინო, ყველის ნაირსახეობა, წითელი დოლის პური, ჩაი, კახური ზეთი და სხვა), თუმცა აქ იკვეთება თანამედროვე მენე-ჯმენტის დილემა და ტექნოლოგიური უპირატესობის საკითხი.

საქართველოს აქვს ექსკლუზიურობის პოტენციალის რე-ალიზაციის პერსპექტივა, სექტორისა და სექტორში მენეჯმენ-ტის დიფიტალიზაციის მეშვეობით. ამავე დროს, ექსპორტი - როგორც პროდუქციის უცხოელ მომხმარებლამდე მიწოდების ფუნქცია, აგროტურიზმის ექსპორტის ნაირსახეობად განხილ-ვის შესაძლებლობას იძლევა. შესაბამისად, აგროსექტორისა და აგროტურიზმის დიფიტალიზაციითა და ურთიერთკოოპერირ-ებით შესაძლებელია სრულიად ექსკლუზიური პროდუქტის შეთავაზება მომხმარებლისთვის და ამ თვალსაზრისით ახალი ინდუსტრიის წარმოქმნა.

საქართველოს აგროსექტორის პერსპექტივების წარმო-საჩენად და შესაბამისი პოლიტიკის შესამუშავებლად ჩატა-რდა გამოკითხვა აგროსექტორში ჩართულ თითქმის ყველა აქტორთან: გამოკითხულთა უმეტესობას (29 %-ს), პირდაპირი შეხება აქვს სოფლის მეურნეობასთან. 24 % დასაქმებულია საბანკო სექტორში, აგრო- სესხების მიმართულებით. 12 % სა-ფინასო, 12% განათლების მიმართულებით, რომლებიც ასწა-ვლიან და ტრენინგებს ატარებენ დარგობრივი მიმართულებით.

9 % საერთაშორისო ორგანიზაციებს წარმოარადგენს, რომელთაც აგრარული მიმართულებით პროექტების მართვის გამოცდილება აქვთ, 6% კვლევით ორგანიზაციებშია დასაქმებული, ხოლო რესპოდენტთა 3% სადაზღვევო სექტორის წარმომადგენს, სპეციალიზებულს აგრო- სადაზღვევო პროდუქტების მიმართულებით.

სექტორში პირდაპირ თუ ირიბად ჩართული აქტორების 78%-ს დარგის სახელმწიფო დონეზე პრიორიტეტიზაცია სექტორის განვითარების აუცილებელ კომპონენტად მიაჩნია, ვინაიდან რესპოდენტთა 91% სექტორის გამონწვევებს ტრადიციულ პარადიგმაში განიხილავს და მიაჩნია, რომ არსებული სტრატეგიის შესაბამისად სექტორი ვერ განვითარდება, თუმცა გამოკითხულთა 88% ღიად აფიქსირებს, რომ აგრარულ სექტორს აქვს განვითარებისა და წარმოების მასშტაბის ზრდის პოტენციალი, რაც ამართლებს სახელმწიფოს მიერ ამ დარგისათვის გამოყოფილი ბიუჯეტის ზრდის ტენდენციას.

აღნიშნულ კვლევაში დასახელდა ისეთი გამონწვევები, რომლებიც აქამდე ადგილობრივი თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებულ კვლევებში ასე მწვავედ არ დამდგარა: ეს არის აგრარული ტექნოლოგიების დანერგვისა და გამოყენების დაბალი დონე, ციფრული ტექნოლოგიებისადმი „არამეგობრული“ დამოკიდებულება და თანამედროვე ტექნოლოგიების მიმღებლობის დაბალი მაჩვენებელი, რაც ამყარებს მსჯელობას იმის თაობაზე, რომ აუცილებელია სექტორის პერსპექტივების თანამედროვე პარადიგმაში განხილვა და ლოკალურ შესაძლებლობებზე მორგებული დიჯიტალიზაციის პოლიტიკის დოკუმენტის შემუშავება.

საქართველო, როგორც გლობალური ეკონომიკის ნაწილი, არსებული პროცესების მიღმა ვერ დარჩება. მდგრადი განვითარების მიზნების (Sustainable Development Goals) მისაღწევად მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, აგროსასურსათო სექტორის განვითარების ისეთი მოდელის შემუშავება, რომელიც მოსახლეობას ხელმისაწვდომი და ხარისხიანი სურსათით დააკმაყოფილებს. ასევე, ხელს შეუწყობს კონკურენტული უპირატესობის მქონე

პროდუქტების საექსპორტო პოტენციალის მაქსიმალურად გამოვლენას.

აგრარულ სექტორში თანამედროვე ტექნოლოგიების ინტეგრაცია და დარგის მწარმოებლურობის გაზრდა სტრატეგიული მნიშვნელობის გამოწვევაა საქართველოსთვის როგორც ეკონომიკური განვითარების, ასევე სახელმწიფო უსაფრთხოების ქრილში. 2020 წლის მარტში შექმნილმა პანდემიით გამოწვეულმა ლოჯისტიკურმა პრობლემებმა ქვეყანა საკვები რესურსების დეფიციტის საფრთხის წინაშე დააყენა, რაც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის ბაზრის იმპორტზე დამოკიდებულების მაღალმა დონემ განაპირობა.

აგრარულ და თანამედროვე ტექნოლოგიებში მოიაზრება როგორც სათბურების, ისე მწვანე წარმოების ვერტიკალური მიდგომები, ჰიდროპონიკა და აეროპონიკა, სენსორული დანადგარები ფერმის მართვის ხელშეწყობის მიზნით, ბლოკჩეინ სისტემები, ციფრული ტექნოლოგიები არსებული გამოწვევების გადასაჭრელად და პროცესების გასამარტივებლად, ხელოვნური ინტელექტი (AI) და სხვა.

სახელმწიფოს მიერ აქამდე შემუშავებულ სტრატეგიულ დოკუმენტებში განერილი მიზნების მიღწევა შეუძლებელია სექტორში ტექნოლოგიური სისტემების ადაპტაციის გარეშე, რაც კიდევ უფრო ზრდის სახელმწიფოს როლს, როგორც ამ პროცესის მთავარი ინიციატორის მნიშვნელობას. თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებით შესაძლებელია ისეთი ბიზნესმოდელების შექმნა, რომლებიც ეფექტიანად ადაპტაციის საშუალებას იძლევა.

აგრარული სექტორი შეიძლება იქცეს საქართველოს ეკონომიკის ლოკომოტივად იმ აქტორების ოპერირების შედეგად, რომელთაც შეუძლიათ დიჯიტალიზაციის პროცესში აქტიურად ჩართვა, ახალი ცოდნის მიღება, ტექნოლოგიების გამოცდა, მორგება და დანერგვა.

ცნობილია, რომ მოდერნიზაციის პროცესი განვითარებად ქვეყნებში, როგორც წესი, ინიცირებულია ხელისუფლების მიერ. მთლიანობაში საქართველოს და, კერძოდ, აგრო- სექტორის ცი-

ფრული მოდერნიზაცია მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებული ხელისუფლების მზაობაზე საამისოდ. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, შესაძლებელია ლოკალურ მოთხოვნებზე მორგებული ზოგადი ხასიათის რეკომენდაციების შემუშავება, როგორებიც არის: საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კონსენსუსის მიღწევა აგრო- სექტორის დიჯიტალიზაციის პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაზე; სახელმწიფო სტრატეგიის შემუშავება; საკანონმდებლო ბაზის შემუშავება სტრატეგიის შესაბამისად; სერვისის მიმწოდებლების აღჭურვა შესაბამისი ტექნოლოგიებითა და ცოდნით; ასევე, შუალედური რგოლის გენერაციის ხელშეწყობა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვლევები, ანალიტიკა. საქართველოს ფერმერთა ასოციაციის ოფიციალური ვებ-გვერდი., shorturl.at/gshsw (12.05.2022).
2. მამულაიძე, თამთა. 2019. ინფორმაციური ტექნოლოგიების როლი და მნიშვნელობა პოსტინდუსტრიულ ანუ ციფრულ ერაში, სამეცნიერო ჟურნალი „ხელისუფლება და საზოგადოება“. N1 (49) 2019, ტომი III, გვ. 88-95.
3. საქართველოს სოფლის განვითარების 2017-2020 წლების სტრატეგია და 2018-2020 წლების სამოქმედო გეგმა., საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ოფიციალური ვებგვერდი, <https://mepa.gov.ge/Ge/PublicInformation/6346> (12.05.2022).
4. სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სექტორების შეფასება აღმოსავლეთი პარტნიორობის ქვეყნებში., FAO საქართველოს ოფიციალურ ვებგვერდი. <https://www.fao.org/3/ca7563en/ca7563en.pdf> (12.05.2022).
5. სასურსათო უსაფრთხოების სისტემები პანდემიის დროს., საქართველოს ფერმერთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი. 2020, shorturl.at/jes7 (12.05.2022).
6. ჯავახაძე, დიმიტრი. 2020. ბიზნესის ციფრული ტრანსფორმაციის გლობალური ტენდენციები. თსუ-ს ოფიციალური

ვებგვერდი. shorturl.at/fluCR (12.05.2022).

7. ხმალაძე, თამარ. 2020. სოფლის მეურნეობის ინოვაციური განვითარების ხელშეწყობის ფორმები და მექანიზმები. <https://gtu.ge/pet/pdf/Science-Engineering/avtoreferatebi/t.xmladze.pdf> (12.05.2022).

8. Singh Rajesh, Anita Gehlot, Mahesh Kumar Prajapat and Bhupendra Singh. 2021. Artificial Intelligence in Agriculture: by CRC Press.

9. The future of food and agriculture FAO. 2017 <http://www.fao.org/3/i6583e/i6583e.pdf> (12.05.2022).

10. Rajesh Singh, Anita Gehlot, Mahesh Kumar Prajapat, Bhupendra Singh, 2021. Artificial Intelligence in Agriculture: by CRC Press.

REFERENCES:

1. Researches, Georgian Farmers' Association official Website, shorturl.at/gSHSW (12.05.2022).

2. Mamulaidze, Tamta 2019. The role of Information Technologies in postindustrial-digital era, Scientific Journal „Authority and Society“. N1 (49) 2019, III, P. 88-95

3. Rural Development Strategy of Georgia (2017-2020) and 2018-2020 Action plan., MINISTRY OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND AGRICULTURE OF GEORGIA official Website , <https://mepa.gov.ge/Ge/PublicInformation/6346> (12.05.2022).

4. Assessment of Agriculture and Rural Development Sectors in Eastern Partnership Countries. FAO Georgia Official Website. <https://www.fao.org/3/ca7563en/ca7563en.pdf> (12.05.2022).

5. Food Security Systems during a Pandemic., Official Website of the Georgian Farmers Association. 2020, shorturl.at/jESZ7 (12.05.2022).

6. Javakhadze, Dimitri. 2020. Global trends in digital transformation of business. TSU Official Website 4. shorturl.at/fluCR (12.05.2022).

7. Khmaladze, Tamar. 2020. Forms and mechanisms for promoting innovative development of agriculture. <https://gtu.ge/pet/pdf/>

Science-Engineering/avtoreferatebi/t.xmaladze.pdf (12.05.2022).

8.Singh Rajesh, Anita Gehlot, Mahesh Kumar Prajapat and Bhupendra Singh. 2021. Artificial Intelligence in Agriculture: by CRC Press.

9.The future of food and agriculture FAO. 2017 <http://www.fao.org/3/i6583e/i6583e.pdf> (12.05.2022).

10.Rajesh Singh, Anita Gehlot, Mahesh Kumar Prajapat, Bhupendra Singh, 2021. Artificial Intelligence in Agriculture: by CRC Press.

AGRITECH: DESIGN AGRICULTURE POLICY FOR TACKLING CHALLENGES

Tamta Mamulaidze,

BTU (Business and Technology University),

Associate Professor,

PhD Student of GTU

Otar Bagaturia Doctor of Socio-Political Sciences,

GTU, Associate Professor

otar.bagaturia@gmail.com

RESUME

The problem of food security and food safety in the modern world has escalated due to the COVID-19 pandemic. This is evidenced by the growing relevance of these topics at the world economic forums. The same can be said about Georgia. For this, it is important to develop the potential of the agricultural sector for sustainable economic development and inclusive economic growth development and implementation of digitalization policy.

The discussion in the traditional agricultural sector paradigm does not affect the overall results.

In the modern, extremely dynamic era, it is very difficult to focus

on any one aspect of an actual problem, which means that it is necessary to have a broad, wide picture and at the same time to focus on particular details.

The purpose of the research is to identify new circumstances, problems, threats, risks and opportunities that arise in the agricultural sector of Georgia in the context of post-socialist and post-industrial transformation and accelerated technological progress.

The agricultural sector in Georgia is characterized by conservatism, which often creates an obstacle to innovative development, the productivity of the agricultural sector is very low, the country is dependent on imports

Discussion of the issue in an unconventional paradigm revealed the hidden prospects and opportunities of the industry, the implementation of which is achievable through digitalization.

Digital transformation allows traditional industries to modernize. The comparison of the fields with the “champions” of the field in the study of individual fields of the country shows a huge difference and plays a demotivational role.

In order to show real prospects, it is better to compare with each other countries in similar starting conditions (namely Georgia with countries with a protracted transformation).

The countries of protracted transformation are simultaneously in three parallel crises (post-socialist transformation, post-industrial transformation, pandemic):

The pandemic and post-industrial transformation to some extent equalize the starting conditions for the digitalization of developed and developing countries.

The Post-socialist and transitional problems, sectoral degradation and orientation towards Soviet paradigms;

According to the characteristics of technology, democracy, human development, GDP per capita and the Gini index, Georgia is considered an outsider country.

However, the perspectives can be seen that are not visible on the surface. At this stage, Georgia does not have enough realized poten-

tial for positioning in exclusive consumer niches with an exclusive product (wine, cheese, red bread, tea, Kakhetian oil, etc.),

Georgia has the prospect of realizing the potential of exclusivity in the sector through the digitalization of sector management. At the same time, export as a function of delivering products to foreign consumers allows us to consider agritourism as a kind of export. This is one of the novelties of this research.

Other novelty of this research is comparison of technologies, social-political formation, humanistic conditions of morality and values through the history, also interdependence of these aspects.

During research was compared different indicators. A combined weighted analysis of all these indicators makes it possible to assess the readiness or expectations of a new formation of a particular country. This also makes possible to effectively develop a policy for the development of industries.

Key words: Agriculture, Agriculture Technologies, Food, Food Safety, Food Security, Digitalization.

**ბიზნეს-გარიგებები და ეკონომიკური
რესურსების თავმოყრა**

გიორგი ბუსქანძე
მენეჯმენტის მაგისტრი
irina-jorjo@mail.ru

რეზიუმე

ოპერაციულ მენეჯმენტში მოიაზრება არა მხოლოდ სანარმოო მენეჯმენტი, არამედ ლოგისტიკაც, ინოვაციური მენეჯმენტიც, გარიგებისა და ხარისხის მართვაც და ბიზნესის ორგანიზაციის სხვა მდგენელებიც.

ოპერაციულ მენეჯერებს პასუხისმგებლობა ეკისრებათ იმაზე, რომ ფირმა ფლობდეს წარმოებისა და ორგანიზაციის მონინავე მეთოდებს, ახორციელებდეს უწყვეტ მოდერნიზაციას და ინარჩუნებდეს მონინავე პოზიციებს.

კონკურენტებზე გამარჯვებისათვის, ფასზე და ხარისხზე დიდ ზრუნვასთან ერთად, ყველა ფირმა უნდა ცდილობდეს დაწერგოს ნოვატორული ტექნიკა-ტექნოლოგია და ამ გზით უკეთ დააკმაყოფილოს მომხმარებელთა მოთხოვნილებანი.

სანარმოს ჩამორჩენილობის მაჩვენებელია შედარებით მაღალი თვითღირებულება, დაბალხარისხიანი პროდუქცია, ან ერთიც და მეორეც ერთად, რაც რესურსების არაეფექტიანი კომბინაციის შედეგია. ხარჯების მუდმივ და ცვლად სახეობებად დაყოფა ხანმოკლე პერიოდის მიხედვით ხდება. ხანგრძლივი პერიოდის მიხედვით კი ყველა ხარჯი ცვლადია. ხანმოკლე არის დროის ისეთი ინტერვალი, რომლის განმავლობაშიც წარმოების მოცულობის გადიდება შესაძლებელია მხოლოდ ცვლადი ხარჯების გაუმჯობესებით.

თუ წარმოებაში გამოყენებული რესურსების ნაწილი რჩება უცვლელი და მათ ემატება დამატებით სხვა რესურსი, მაშინ გა-

მოშვების მოცულობა დასაწყისში შეიძლება გაიზარდოს, მაგრამ შემდეგ, როდესაც დაირღვევა რესურსების ოპტიმალური თანაფარდობა, დადგება მომენტი, როცა წარმოებაში ჩართული დამატებითი რესურსი სულ უფრო ნაკლებ და ნაკლებ უკუგებას მოგვცემს. ამ შემთხვევაში ძალაშია კლებადი უკუგების, ანუ კლებადი ზღვრული მწარმოებლურობის კანონი. ეს უკანასკნელი სხვა არაფერია, თუ არა ცვლადი დანახარჯების ზრდა პროდუქციის ერთეულზე მუდმივი ხარჯების უცვლელობის პირობებში. ზღვრული უკუგება კი-ეს არის წარმოების მოცულობის ნაზრდი, განპირობებული რესურსის დამატებითი ერთეულის გამოყენებით.

საკვანძო სიტყვები: ბიზნესი, მარკეტინგი, ხელშეკრულება, გარიგებები, სანარმო, რესურსები, წარმოება, ოპერაცია, საქონელი, ავტომატიზაცია, ფირმა, ხარჯი, ნედლეული, მასალები, კალკულაცია.

შესავალი

მარკეტინგის განყოფილება განსაზღვრავს რა, ვისთვის რამდენი, როდის და რა ფასად იქნას წარმოებული, დღის წესრიგში დგება მისი დამზადებისათვის საკვანძო ფაქტორების თავმოყრისა და, შესაბამისად, მომხმარებელთათვის გარკვეული ფასეულობების წარმოების საკითხი.

რესურსების შექცევადი აუცილებელია პარტნიორებთან მოლაპარაკებები, კონტაქტები და შემდეგ კონტაქტების გარიგებები, ხელშეკრულებები. გარიგება ნიშნავს შეთანხმებას ორ ან რამდენიმე მენარმეს შორის, რომლის შესაბამისად მხარეები კისრულობენ ვალდებულებას, ვთქვათ, ხელშეკრულებაში დაფიქსირებული პირობების საფუძველზე შესაბამისი საზღაურით საქონლის ან მომსახურების მიწოდების შესახებ. მხარეები ვალდებულნი არიან დაიცვან თავიანთი უფლება-მოვალეობები.

ხელშეკრულება შეიძლება იყოს წერილობითი და ზეპირი. ზეპირი ხელშეკრულება დავის წარმოშობის შემთხვევაში სასამართლოსთვის ან არბიტრაჟისთვის იურიდიულ საფუძველს არ წარმოადგენს. განასხვავებენ, ასევე, პირდაპირ და საშუაშუალო გარიგებებს. პირდაპირი გარიგებები იდება მენარმის მიერ

უშუალოდ მისთვის აუცილებელი საქონლის მფლობელებთან. საშუაშაველო გარიგებების დროს კი მენარმე მის მიერ შესაძენი საქონლის მფლობელებს უკავშირდება სხვათა (შუაშაველების) მეშვეობით. ბიზნეს-გარიგება მაშინ იძენს იურიდიულ ძალას, როდესაც იგი გაფორმებულია მოქმედი სამართლებრივი ნორმების შესაბამისად. წარმოება არის რესურსების საქონლად და მომსახურებად გარდაქმნის პროცესი. ოპერაციულ მენეჯმენტში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს შესყიდვითი ანუ მასალების შექენითი საქმიანობისა და სასაქონლო-მატერიალური მარაგების მართვას. ორივე ამ პროცესის საბოლოო მიზანია საწარმოს მოგების გაუმჯობესება. ფირმის (წარმოების) ხარჯები არის პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის ხარჯების ერთობლიობა, გამოხატული ფულში. ფირმის მთლიანი შემოსავალი ტოლია გაყიდული ერთეული საქონლის ფასისა და რეალიზებული საქონლის რაოდენობის ნამრავლისა.

ქირითადი ნაწილი

საწარმო მის ხელთ არსებული რესურსების გამოყენებით ქმნის სამომხმარებლო ფასეულობას. თითოეულ ბიზნეს-ოპერაციას თან ახლავს რამდენიმე გარიგება მენარმესა და წარმოების სხვადასხვა ფაქტორების მესაკუთრეებს შორის, რომელსაც იძენს მენარმე მოცემულ ოპერაციებში გამოსაყენებლად. მენარმე ეკონომიკური რესურსებიდან, პირველ რიგში, იძენს ფულად რესურსებს. ბიზნესში ეკონომიკური რესურსების თავმოყრასთან დაკავშირებით იდება შემდეგი სახის ხელშეკრულებები (გარიგებები):

ნასყიდობის ხელშეკრულება - გამყიდველი მყიდველს გადასცემს ნედლეულს, მასალებს, დაზგა-დანადგარებს, მასზე საკუთრების უფლებას და შესაბამის საბუთებს, ხოლო მყიდველი უხდის გამყიდველს შესაბამის თანხას;

სასესხო ხელშეკრულება - კრედიტორი მსესხებელს დროებით სარგებლობაში გადასცემს ფულს, ეს უკანასკნელი კი კისრულობს ვალდებულებას დააბრუნოს იგივე თანხა პროცენტითურთ;

შრომითი ხელშეკრულება-დაქირავებული მუშაკი კისრულობს ვალდებულებას შეასრულოს გარკვეული სამუშაო, რისთვისაც

დამქირავებელი უხდის მას შეთანხმებულ საზღაურს;

საიჯარო ხელშეკრულება - მეიჯარე გადასცემს მოიჯარეს განსაზღვრულ ქონებას დროებით სარგებლობაში, რისთვისაც მოიჯარე იხდის დათქმულ ვადაში საიჯარო ქირას ფულით ან ნატურით;

ლიზინგის ხელშეკრულება - სალიზინგო ფირმა დაამზადებს ან შეიძენს და მიმღებს გადასცემს განსაზღვრულ ქონებას, რისთვისაც ეს უკანასკნელი იხდის საზღაურს გარკვეული პერიოდულობით;

ფრანჩაიზის ხელშეკრულება - ფრანჩაიზის მიმცემი მიმღებს ხანგრძლივი ვადით გადასცემს არამატერიალური ქონების (სასაქონლო ან სავაჭრო ნიშნები, ნიმუშები, საქონლის წარმოების შექმნის, შეფუთვის, გასაღების, საქმის ორგანიზების კონცეფცია) გამოყენების უფლებას, რისთვისაც ეს უკანასკნელი იხდის გარკვეულ საფასურს და სხვა.

ჩამოთვლილი გარიგებების საფუძველზე ხორციელდება ეკონომიკური რესურსების თავმოყრა და მათი საქონლად და მომსახურებად გარდაქმნა, ანუ წარმოების პროცესი. ბიზნესის მართვის ფუნქციები: წარმოება, დაფინანსება, მარკეტინგი და სხვა, სწორედ სამომხმარებლო ფასეულობების შექმნისათვის ხორციელდება. თუ შექმნილია ფასეულობა, მისი რეალიზაციიდან შემოსავლის ნაწილი მოგების სახით რჩება კომპანიას, ნაწილი კი მაღალი ხელფასის სახით ეძლევა მუშაკებს, ნაწილი - აქციონერებს, ნაწილი - სახელმწიფოს და ყველა თავისებურად ბედნიერია.

ოპერაციული მენეჯმენტი, უწინარეს ყოვლისა, ბიზნესის სტრატეგიის რეალიზაცია ანუ ფასეულობების შექმნისა და მათი მომხმარებელამდე დაყვანის ოპერაციათა ერთობლიობაა. ამ ასპექტში ოპერაციული მენეჯმენტი აკონტროლებს მზა პროდუქციის შექმნის მთლიან პროცესს, მზა პროდუქციისა, რომელსაც სანარმო რესურსებზე უფრო მეტი ფასეულობა აქვს.

წარმოება, ამ სიტყვის ფართო გაგებით, არის რესურსების საქონლად და მომსახურებად გარდაქმნის პროცესი. განასხვავებენ კონვერსიის ორ ტიპს, ესაა: ანალიტიკური კონვერსია, რომლის დროსაც ერთი და იმავე სახეობის ნედლეულისგან იწარმოება ერთი ან რამდენიმე პროდუქტი, ასე მაგალითად, ხისგან იწარმო-

ება მაგიდა, კარადა, კარები და სხვა; 2. სინთეტიკური კონვერსია, რომელშიც იგულისხმება სხვადასხვა მასალისაგან ერთი სახეობის პროდუქციის წარმოების პროცესი. ასე მაგალითად, ქსოვილისაგან, ძაფისაგან და ლილებისაგან იწარმოება პიჯაკი.

არამექანიზებული შრომის შემთხვევაში შრომის იარაღების ამოქმედება ხდება ადამიანის კუნთების მეშვეობით და საწარმო შესაძლებლობა განისაზღვრება ადამიანის ფიზიკური უნარით; მექანიზებული შრომის შემთხვევაში კი აღმძრავ ძალად გამოიყენება ელექტრო ენერჯია, შიდა წვის ძრავა და სხვა.

სტანდარტიზაცია არის ერთგვაროვანი საქონლისა და დეტალების შექმნის პროცესი (ვთქვათ, ავტომობილების მასიური წარმოება).

სამრეწველო რევილუციის შემდგომ ეტაპზე ხორციელდება წარმოების ავტომატიზაცია, რობოტიზაცია და კომპიუტერიზაცია.

ავტომატური წარმოება მანქანური წარმოების განსაკუთრებული, მაღალი ეტაპია, რომელიც ახალი ტიპის შრომის იარაღებს - ავტომატების გამოყენებას ემყარება. ავტომატური მონყობილობა შრომის ისეთი იარაღია, რომელიც არა მარტო ასრულებს ნედლეულის გარდამქმნელ მექანიკური ზემოქმედების ფუნქციას, არამედ ამოძრავების (ჩართვის) შემდეგ ადამიანის ჩაურევლად მოქმედებს. თუ ჩვეულებრივ მანქანას მართავს მუშა, ავტომატში მართვის ფუნქცია მოცემულია თვით მანქანა-მონყობილობაში. ამგვარად, ავტომატური მონყობილობა არა მარტო ცვლის ადამიანის შრომას ფიზიკურ (ან გონებრივ) სამუშაო ოპერაციებში, არამედ საკუთარი მართვის ფუნქციასაც თვითონ ასრულებს.

ამავე პერიოდში ხდება ადამიანების მოქმედების ანალოგიური მანქანების ანუ რობოტების გამოყენება, რომლებიც ადამიანების მძიმე და მონოტონური შრომის შემსუბუქების მიზნით შეიქმნა.

საწარმო პროცესების კომპიუტერიზაცია საშუალებას იძლევა დაზგების რბილი გადართვით გამოშვებული იქნას მრავალფეროვანი ასორტიმენტის პროდუქცია. რობოტებისა და ტექნიკური მონყობილობების კონტროლის მიზნით კომპიუტე-

რების გამოყენებას კომპიტიზირებული წარმოება ეწოდება.

„შესყიდვითი ანუ მასალების შექენითი საქმიანობა მოიცავს: მასალებზე და მომსახურებაზე მოთხოვნილების ზუსტ შეფასებას; კარგი მომწოდებლების მოძიებას და შერჩევას; მომწოდებლებთან შეთანხმებას ფასებთან და მოწოდების ვადებთან დაკავშირებით; კონტრაქტებისა და შეკვეთების პირობების განხილვას; იმის დადგენას, იქნება თუ არა ფირმა საიმედო მომწოდებელი მთელი სახელშეკრულებო ვადის განმავლობაში.

არსებობს მარაგების სამი ძირითადი ტიპი: ძირითადი მასალების, მაკომპლექტებელი დეტალებისა და სხვათა მარაგები; დაუმთავრებელი წარმოების მარაგები; მზა პროდუქციის მარაგები.

მარაგების არსებობა შესაძლებლობას იძლევა: თავიდან იქნას აცილებული კლიენტთა დანაკარგები მარაგების უქონლობის გამო; კლიენტმა შეისწავლოს საქონელი მის შესყიდვამდე; გამოყენებული იქნას ნედლეულის ფასების შესაძლო ზრდა და შემცირება; უზრუნველყოფილ იქნას საწარმოს მუშაობა შეუფერხებლად და პერსონალის შეუმცირებლად; პროდუქცია გამოშვებული იქნას იმ მოცულობით, რომ უზრუნველყოფილი იქნას ხარჯების მინიმიზირება; აიგოს მუშაობა ფასებისა და ხარჯების ზრდაზე; დაცული იქნას თავი გაფიცვებისაგან“.¹

მატერიალურ-ტექნიკური მარაგების დანიშნულებაა რესურსების ყოველ მომდევნო მოწოდებამდე უზრუნველყოს წარმოების მოთხოვნილება. ამიტომ საწარმოს უნდა გააჩნდეს რესურსების გარკვეული მარაგი, რათა ყოველ საათს და ყოველდღე მისი შემოტანით არ იყოს დაკავებული.

საქონლის (მომსახურების) წარმოებისათვის მენარმე იყენებს შიდა (საკუთარ) და გარე (ნაყიდ) ეკონომიკურ რესურსებს.

ბიზნესისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანია მთლიანი დანახარჯი, ანუ მუდმივი და ცვლადი დანახარჯების არითმეტიკული ჯამი.

„მუდმივი და ცვლადი ხარჯების ჯამი არის ბიზნესის (წარმოების) საერთო ხარჯები. წარმოების საერთო (მთლიანი) ხარჯე-

¹ უშანგი სამადაშვილი, ბიზნესის საფუძვლები (მეორე გამოცემა, გადა-
მუშავებული, დამატებებით), თბილისი, 2009. გვ. 327-328

ბისა და ფირმის მიერ წარმოებული პროდუქციის მთლიანი მოცულობის განაყოფი არის წარმოების საშუალო ხარჯები, ანუ ერთეულ პროდუქციაში განხორციელებული ხარჯები, რომელსაც, ფულში გამოხატულს, პროდუქციის თვითღირებულება ეწოდება. სხვაგვარად, საშუალო დანახარჯი უჩვენებს, თუ რა ჯდება საშუალოდ ერთეული პროდუქციის წარმოება.⁴¹

ანალოგიურად გაიანგარიშება საშუალო მუდმივი და საშუალო ცვლადი ხარჯები. საშუალო მუდმივი ხარჯი ტოლია მუდმივი ხარჯების ჯამისა და წარმოებული პროდუქციის რაოდენობის განაყოფისა, ხოლო საშუალო ცვლადი ხარჯი ტოლია ცვლადი ხარჯების ჯამისა და წარმოებული პროდუქციის რაოდენობის განაყოფისა. საშუალო მთლიანი ხარჯები კი ტოლია საშუალო მუდმივი და საშუალო ცვლადი ხარჯების ჯამისა. ტერმინი „ზღვრული“ ნიშნავს „დამატებითს“. ზღვრული ხარჯი არის ზღვრულ პროდუქტში განხორციელებული ხარჯები.

ბიზნესის მასშტაბების გაფართოებით გამოწვეული ეკონომიკა განპირობებულია იმით, რომ:

- მსხვილ ბიზნესში (საწარმოებში) რესურსები შედარებით დაბალ ფასებში შეიძინება დიდი პარტიობით;

- საწარმოს სიდიდის ზრდის კვალობაზე წარმოებაში და მართვაში უმჯობესდება სპეცალიზაციის გამოყენების შესაძლებლობანი;

- მსხვილ ბიზნესში უკეთესი პირობებია მაღალმწარმოებლური და ძვირადღირებული მოწყობილობების გამოყენებისა;

- მსხვილ ბიზნესში ადგილი აქვს საერთო ხარჯების (ელექტრო ენერჯია, გათბობა) ეკონომიას;

- მსხვილ ბიზნესში დიდია შესაძლებლობები წარმოების ნარჩენების საფუძველზე დამხმარე წარმოების განვითარებისა და საქმიანობის დივერსიფიკაციისა. მსხვილ საწარმოებში უარყოფითი ეფექტი გამოხატულებას პოულობს მართვადობის მოშლაში;

- ფირმა მოუქნელი ხდება, სხვადასხვა ტერიტორიაზე განთავსებულ ფილიალებში მართვის დაბალეფექტიანობის გამო;

- ძნელდება ფირმის ხელმძღვანელობის მიერ მიღებული გა-

დანყვეტილების რეალიზაციაზე კონტროლი;

- ცალკეული ქვედანაყოფების ლოკალური ინტერესები წინააღმდეგობაში მოდის მთლიანად ფირმის ინტერესებთან;

- იზრდება ინფორმაციის გადაცემისა და დამუშავების ხარჯები. წარმოების ხარჯების ანალიზისას გამოყოფენ ხარჯების შე-

მდეგ ეკონომიკურ ელემენტებს:

- ნედლეული და ძირიადი მასალები;

- ნაყიდი მაკომპლექტებელი ნაკეთობანი და ნახევარფაბრიკატები;

- დამხმარე მასალები;

- სათბობი და ენერჯია;

- ხელფასი;

- ძირითადი კაპიტალის ამორტიზაცია;

- სხვა ფულადი ხარჯები.

მენარმემ ხარჯების შემცირების მიზნით მუდმივი და ცვალებადი კაპიტალი ისეთი თანაფარდობით უნდა შეარჩიოს, რომ ჯერ ერთი, არც ერთი ფაქტორი არ მოცდეს და მეორე, საჭირო რაოდენობის პროდუქცია წარმოებული იქნას მინიმალური დანახარჯებით.

დასკვნა

მენარმეს, ტექნოლოგიებისაგან განსხვავებით, აინტერესებს არა ის, რამდენი ტონა ნედლეული და მასალაა საჭირო ამა თუ იმ პროდუქციის წარმოებისათვის, არამედ ის, თუ რა ღირს საჭირო რესურსები და როგორ იყიდება დამზადებული პროდუქცია, ანუ როგორია წარმოების ხარჯები, შემოსავალი და მოგება. დიახ, ბოლო დრომდე გაბატონებული პრინციპი: „იყიდე იაფად, გაყიდე ძვირად“ თანამედროვე ბიზნესში შეიცვალა „რესურსების სამომხმარებლო ფასეულობებად გარდაქმნის იდეით“. მენარმენი რესურსებს სწორედ იმის შესაქმნელად იყენებენ, რასაც მომხმარებელთათვის გარკვეული ფასეულობა გააჩნია.

ამ ასპექტში, მენარმისათვის უალრესად მნიშვნელოვანია, თუ რა სახეობისა და რაოდენობის რესურსებია საჭირო საქმის წამონყებისა და მისი გაგრძელებისათვის.

საზგასასმელია, რომ ხშირად ხარჯების ეკონომიკა თავად მოითხოვს გარკვეული შრომის, კაპიტალის და ფინანსურ ხარჯებს. მოკლედ, მენარმემ, კონკრეტული სიტუაციიდან გამომდინარე, ფაქტორების იმდაგვარი კომბინაცია უნდა მოახდინოს, რომ რესურსების მინიმალური დანახარჯებით მიიღოს პროდუქციის წინასწარ განსაზღვრული მოცულობა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ნ. ბიჭიაშვილი, ლ. ქადაგიშვილი, ლ. ბიჭიაშვილი. ბიზნესის ადმინისტრირება. თბ., 2005
2. რ. ვაჩნაძე, რ. ნიკვაშვილი. ბიზნესის სანყისები, თბ., 1992
3. გ. პაპავა, მენარმეობის საფუძვლები. თბ., 2004
4. მ. ტულუში, ნ. ყირიმლიშვილი, მენეჯმენტის საფუძვლები. თბ., 2002
5. უ. სამადაშვილი. მენარმეობისა და მენეჯმენტის სწორად გაგებისათვის. ჟურნალი „მაცნე“, ეკონომიკისა და სამართლის სერია. 1992, N4
6. უ. სამადაშვილი. სამენარმეო რისკის შესახებ. ჟურნ. „ეკონომიკა“, 1997. N5-7
7. უ. სამადაშვილი. ბიზნესის საფუძვლები (მეორე გამოცემა, გადამუშავებული დამატებებით) თბილისი, 2009.
8. ო. ქეშელაშვილი. ბიზნესის ორგანიზაცია. თბ., 1995
9. ი. ჩხარტიშვილი, მენარმეობის არსი, მენარმეობის თეორიის რეტროსპექტიული ანალიზის კონტექსტში. ჟურნ. „ეკონომიკა“, 2002, N3-4
10. ე. წამალაშვილი. ბუღალტრული აღრიცხვის საფუძვლები, თბილისი, 2000
11. Грибов В.Д. Основы бизнеса (учебное пособие). М. 2000
12. <http://www/esbc.ru>
13. <http://www.mgubs.ru/index.php?sc+15>
14. <http://www.gsm.pu.ru/>

REFERENCES:

1. N. Bichiasvhili, L. Kadagishvili, L. Bichiashvili - Business administration, Tbilisi, 2005;
2. R. Vachnadze, R. Nikvashvili - Origins of business, Tbilisi, 1992;
3. G. Papava - Entrepreneurship basics, Tbilisi, 2004;
4. M. Tughushi, N. Kirimlishvili - Management Basics, Tbilisi, 2002;
5. U. Samadashvili - For better understanding of entrepreneurship and the management; Magazine "Legislative Herald", economy and law issue; N4, 1992;
6. U. Samadashvili - About entrepreneurial risks; Magazine "Economics", N5-7, 1997;
7. U. Samadashvili - Business basics (second edition), revised with additions, Tbilisi, 2009;
8. O. Keshelashvili - Organization of business, Tbilisi, 1995;
9. I. Chkhartishvili - The essence of entrepreneurship, retrospective analysis of the theory of entrepreneurship in line with context; Magazine "Economics", N3-4, 2002;
10. E. Tsamalashvili, Accounting basics - Tbilisi, 2000;
11. Gribov V. D. - Business basics (study guide), M, 2000;
12. <http://www/esbc.ru>
13. <http://www.mgubs.ru/index.php?sc+15>
14. <http://www.gsm.pu.ru/>

**BUSINESS-TRANSACTIONS AND ACCUMULATION
OF ECONOMIC RESOURCES**

Giorgi Buskandze,
Master of Management
irina-jorjo@mail.ru

RESUME

Operational management implies not only production management but logistics, innovative management, transaction and quality management and other components of organization of business as well.

Operational managers bear the responsibility that company should possess advanced production and organization methods, implement continued modernization and remain the leading positions.

In order to beat the competitors, together with care on price and quality - the firm should try to implement an innovative technology and in such manner satisfy the customers` requirements in a better way.

The Indicator of enterprise`s backwardness is relatively high cost price, low-grade production or both at a time, which presents the ineffective combination of resources. Division of costs into fixed and variable types are being performed according to the short-term periods. As for long-term periods, according them all the costs are variable. Short-time period is the time interval, during of which it is possible to increase the production capacity only by improvement of variable costs.

If the part of resources applied in the manufacture are left unchanged and they are added with some other resource, then production volume might be increased in the beginning, but since then, whilst the optimal correlation of resources will be violated, the moment will rise, when an additional resources involved in production will gain ever less and less return. In such case, the law of decreased return (or the decreased marginal production capacity law) is active. The least is nothing more than a grow of variable expenses per production unit under the conditions of unchanged costs. Marginal return - means the surplus of production capacity, which is conditioned by application of additional unit of resource.

Key words: business, marketing, agreement, transactions, enterprise, resources, production, operation, goods, automatization, firm, cost, raw materials, materials, calculation.

ინტეგრირებადი რისკ-მენეჯმენტის თავისებურებები

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-112

თამარ დუდაური

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის პირობებში დიდ მნიშვნელობას იძენს სამენარმეო სტრუქტურებში რისკების მართვისადმი ინტეგრირებული მიდგომა. განსაზღვრულია რისკების მართვის ინტეგრირებული სისტემის ძირითადი ელემენტები და უპირატესობები. დასაბუთებული ინტეგრირებული რისკ-მენეჯმენტზე გადასვლის მნიშვნელობა ქართულ კომპანიებში, როგორც მათი სტაბილური და ეფექტიანი განვითარების აუცილებელი პირობა, ასევე შემოთავაზებული მიდგომა ხელს უწყობს რისკზე ორიენტირებული მართვის პრინციპების რეალიზაციას და საშუალებას იძლევა შეფასდეს რისკის გავლენა კომპანიის სტრატეგიული მიზნების მიღწევაზე.

საკვანძო სიტყვები: რისკი, რისკ-მენეჯმენტი, ინტეგრირებული რისკ-მენეჯმენტი, ინტეგრირებული მიდგომა.

შესავალი

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციისა და კონკურენტული ბრძოლის გამწვავების პირობებში რისკების მართვის პროცესი გახდა ნებისმიერი კომპანიის საქმიანობის განუყოფელი ნაწილი, რომელიც უზრუნველყოფს ამა თუ იმ ბიზნესის არსებობას. ბიზნესის მართვის კლასიკური მოდელი, რომელიც წარმოადგენს კორპორაციული მართვის ნაწილს, დღითიდღე კარგავს აქტუალობას. რისკები წარმოიშვება ფასეულობის შექმნის ჯაჭვის ყოველ ეტაპზე და კომპანიის ყოველ ბიზნეს პრო-

ცესში. იმისათვის, რომ სისტემა შეესაბამებოდეს კომპანიის წინაშე დაყენებული მიზნების მიღწევას, იგი უნდა იყოს ინტეგრირებული მის ბიზნეს პროცესებში და გათვალისწინებულ იქნას გადანყვეტილების მიღების ყველა დონეზე.

რისკების მართვის ინტეგრირებული სისტემა გულისხმობს მატერიალური, ინტელექტუალური, ინფორმაციული და სხვა ორგანიზაციული რესურსების მიზანმიმართულ გაერთიანებას, რათა მოხდეს რისკების გამოვლენა, შეფასება და პროგნოზირება, იმისათვის, რომ მიღწეულ იქნას კომპანიის სტრატეგიული და ოპერაციული მიზნები. [1]

ეკონომიკის რეალური სექტორის მთელი რიგი ადგილობრივი კომპანიების გამოცდილების ანალიზმა, რომლებიც ახორციელებენ რისკების მართვის პროცედურებს, გვიჩვენა, რომ მათ აქვთ შეზღუდული და ფრაგმენტული ხასიათი. ეს გამოისახება რისკის არსისადმი სხვადასხვა მიდგომის არსებობაში, რისკების გაუმართლებლად ვიწრო სპექტრში მათ მიერ კონტროლირებად ჩამონათვალში და გამოყენებულ კლასიფიკაციებში, რისკ-მენეჯმენტის იზოლირებაში მართვის სისტემის მთლიანი კონტურისაგან, სტრატეგიული მართვის ძალიან სუსტ ინტეგრაციაში შიდა საფირმო რისკ-მენეჯმენტთან. აღნიშნული სიტუაცია რისკების მართვას ხშირად აქცევს ფორმალურ ფუნქციად, არ იძლევა საშუალებას საკვანძო მმართველობითი გადანყვეტილებების მიღების პროცესში გათვალისწინებული იქნას მნიშვნელოვანი რისკის წარმომქმნელი ფაქტორების სპექტრი. ეს კი მნიშვნელოვან წილად აფერხებს ბიზნესის კაპიტალიზაციისა და კონკურენტუნარიანობის ზრდას, მათ შორის საერთაშორისო ბაზრებზე, ასევე კომპანიის უნარს შექმნას ბიზნესის ხელშეწყობისა და განვითარების პოტენციალი თანამედროვე ეკონომიკის მკაცრი შიდა და გარე კონკურენციის პირობებში.

ჩამოყალიბებული ნეგატიური ტენდენციების დაძლევა ბოლო წლებში აქტუალურს ხდის რისკების მართვისადმი ინტეგრირებული მიდგომის შემუშავების პრობლემას და მოითხოვს შემდგომ მეცნიერულ კვლევებს მისი რეალიზაციის მოდელების დასაბუთებაში.

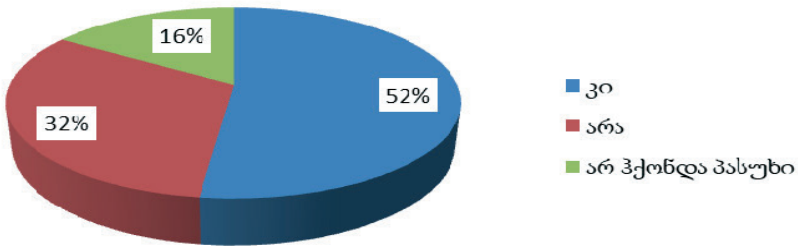
ქირითადი ტექსტი

ნებისმიერი კომპანიის განვითარება და მისი კონკურენტუნარიანობის ზრდა დიდ წილად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად წარმატებულად არის ორგანიზებული საწარმოო რისკების მართვა და მათი ინტეგრირება კომპანიის მართვის სისტემაში. შესაძლოა ითქვას, რომ წარმატება მნიშვნელოვან წილად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად სწრაფად და ეფექტიანად ახდენს კომპანია რეაგირებას საბაზრო გარემოს ცვლილებებზე, გაუთვალისწინებელ სიტუაციებზე, რომლებიც წარმოიშვებიან სამეურნეო პრაქტიკაში. [2]

როგორც უკვე აღვნიშნეთ ეკონომიკურ შეფასებათა უმრავლესობა და მართველობითი გადანყვეტილებები ატარებენ ალბათურ, მრავალ ვარიანტულ ხასიათს. ამიტომ შეცდომები, მართალია უსიამოვნო, მაგრამ ჩვეულებრივი ამბავია. მენეჯერი ყოველთვის უნდა ცდილობდეს გაითვალისწინოს შესაძლო რისკი და დასახოს განსაზღვრული ღონისძიებები მოსი ღონის შესამცირებლად და შესაძლო დანაკარგების კომპენსირებისათვის. სწორედ ამაში მდგომარეობს რისკების მართვის არსი (რისკ-მენეჯმენტი). რისკების მართვის მთავარ მიზანს წარმოადგენს იმ მდგომარეობის მიღწევა, რომ უარეს შემთხვევაში საუბარი იყოს მოგების არ მიღებაზე და არა კომპანიის გაკოტრებაზე. ბიზნესის საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ გაკოტრებათა უმრავლესობის მიზეზი არის მენეჯმენტში დაშვებული უხეში შეცდომები. [3]

რისკების მართვის პრობლემის მნიშვნელობის მიუხედავად ქართველმა მენარმეებმა ჯერ კიდევ სრულად ვერ გაითავისეს და შეაფასეს რისკების გარდაუვალობა და მათი აღრიცხვის მნიშვნელობა ხელშეკრულებების დადების, გეგმებისა და პროგნოზების შედგენის პროცესში. პრაქტიკული შედეგები გვიჩვენებენ, რომ რისკის ღონის დროული შეფასება და მათი ნეიტრალიზაციის მიზნით დროულად განხორციელებული ღონისძიებები საშუალებას მისცემს კომპანიას შეამციროს და შესაძლოა თავიდან აიცილოს დანაკარგები, ხოლო უმეტეს შემთხვევაში მიიღოს საგრძნობი მოგებაც.

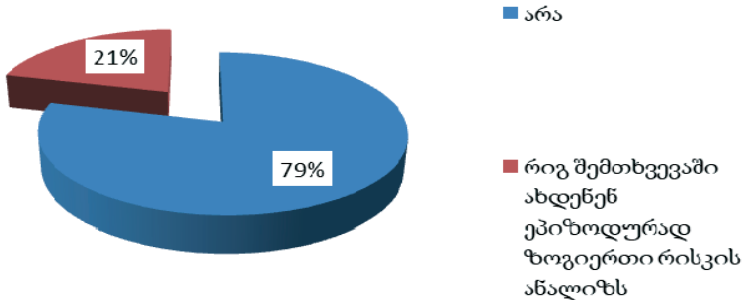
იმის გასარკვევად თუ რამდენად იყენებენ ქართული კომპანიები მათ წინაშე არსებული რისკების შეფასებასა და ანალიზს, ჩვენს მიერ ჩატარებულ იქნა მცირე მასშტაბის გამოკითხვა. გამოკითხულ იქნა 59 მცირე და საშუალო კომპანიის ხელმძღვანელები, მათ დაუსვით სულ ორი შეკითხვა. პირველ კითხვაზე თვლიან თუ არა რომ ბიზნესის ეფექტიანად წარმართვისათვის აუცილებელია რისკების მართვა, გამოკითხულ რესპოდენტთა 52% განაცხადა (31კაცი), რომ მათ ბიზნესის ეფექტიანად წარმართვისათვის აუცილებელია რისკების მართვა კომპანიაში, 32%-ის (19 რესპოდენტი) აზრით ასეთი რისკების მართვა საჭირო არ არს, ხოლო 9 რესპოდენტს (18%) ამ კითხვაზე პასუხი არ გააჩნდა (ეს უკანასკნელნი მცირე ბიზნესის წარმომადგენლები იყვნენ). (იხ დიაგრამა 1)

დიაგრამა 1. თვლიან თუ არა რომ ბიზნესის ეფექტიანად წარმართვისათვის აუცილებელია რისკების მართვა?

კითხვაზე დანერგულია თუ არა თქვენს კომპანიაში რისკების მართვის სისტემა? რესპოდენტთა 79% უარყოფითი პასუხი გასცა, ხოლო 21% განაცხადა, რომ რიგ შემთხვევაში ახდენენ ეპიზოდურად ზოგიერთი რისკის ანალიზს (იხ. დიაგრამა 2).

ამრიგად, ჩვენს მიერ განხორციელებული კვლევის ანალიზმა გვიჩვენა, რომ საქართველოში გამოკითხულ მცირე და საშუალო კომპანიების მხოლოდ 52%-ს მიაჩნია, რომ ბიზნესის ეფექტიანად წარმართვისათვის აუცილებელია რისკების მართვა.

დიაგრამა 2. დანერგილია თუ არა თქვენს კომპანიაში რისკების მართვის სისტემა?

რთვა? 79%-ში რისკების ანალიზი საერთოდ არ ხორციელდება, ხოლო გამოკითხულ 21% კომპანიებში (ისიც ყველა საშუალო კომპანიები) ახორციელებენ რიგ შემთხვევაში ახდენენ ეპიზოდურად ზოგიერთი რისკის ანალიზს, ამრიგად საქართველოში მცირე და საშუალო კომპანიებში ნათლად იგრძნობა რისკ-მენეჯმენტის დეფიციტი, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია გამოკითხულთა აზრით კომპანიები განიცდიან ამ სპეციალობის კვალიფიციური კადრების სიმცირეს.

ბოლო წლების პრაქტიკამ გვიჩვენა, როგორც მთლიანობაში მართვის სისტემის, ასევე რისკ-მენეჯმენტის მათ შორის დაბალი შედეგიანობა, რომლის ძირითადი მიზეზი მდგომარეობს ამ უკანასკნელის საერთო მართვის სისტემაში საკმაოდ სუსტი ინტეგრაციაში. რისკების ანალიზის მიმართ არასაკმარისი ყურადღება იწვევს სტრატეგიული და ოპერატიული მართვის ხარისხის შემცირებას, კომპანიის პოტენციალის დანაკარგებს, მისი საქმიანობის შედეგების გაუარესებას. ყოველივე აღნიშნული მიუთითებს რისკების მართვისადმი ინტეგრირებული მიდგომის მიზანშეწონილობაზე. შედეგად, თანამედროვე სამეწარმეო სტრუქტურების რისკ-მენეჯმენტისადმი მნიშვნელოვან მოთხოვნებს წარმოადგენს მისი უწყვეტობა, სისტემურობა, კომპლექსურობა, რომლებიც ეფუძნებიან ორგანიზაციის, როგორც ინტეგრირებული სისტემის აღქმას.

რისკების მართვისადმი ინტეგრირებული მიდგომა - ეს

არის კომპანიის ყველა ორგანიზაციული, მატერიალური, ინტელექტუალური, ინფორმაციული და სხვა რესურსების მიზანდასახული გაერთიანება, ფასეულობების შექმნის პროცესის მთელი დინამიურად ცვლადი რისკების ერთობლიობის გამოვლენის, განუსაზღვრელობის შეფასების და მართვისათვის, რისთვისაც არსებობს კომპანია. რისკ-მენეჯმენტის ინტეგრაცია კომპანიის სტრატეგიულ და ოპერატიულ მართვის სისტემაში უზრუნველყოფს პოზიტიურ სინერგიულ ეფექტს, ვინაიდან მართვის სისტემის ელემენტები დაკავშირებულნი არიან ერთმანეთთან. [4]

ამრიგად, რისკების მართვისადმი ინტეგრირებული მიდგომა გულისხმობს კომპანიის რისკების მართვისადმი ხედვას მთლიანობაში და აუცილებელია იმის გათავისება, რომ რისკების მართვა წარმოადგენს ყველა თანამშრომლის ამოცანასა და პასუხისმგებლობას. ეს ნიშნავს იმას, რომ ყურადღება უნდა მიექცეს ყველა რისკს მიუხედავად მათი წარმოშობის, მნიშვნელობისა და კონტროლის პროცედურების არსებობისა.

ყველაზე მნიშვნელოვანია პერსონალს ესმოდეს ის, რომ რისკ-მენეჯმენტი წარმოადგენს კომპანიის სტრატეგიული მართვის ნაწილს და ისინი უნდა დაეხმარონ კომპანიის მენეჯმენტს იმ რისკების მართვაში, რომლებსაც აწყდებიან მუშაობის პროცესში ყოველდღიურად, მათ იდენტიფიკაციაში, გამოვლენაში, მათ შეფასებასა და წინადადებების ფორმირებაში, რათა მოახდინონ ამ რისკების ოპტიმიზაცია.

რისკების მართვის ინტეგრირებული სისტემის ელემენტებია (იხ. ნახ. 1):

- რისკების მართვის ეფექტიანი კულტურა (რისკების მართვის კულტურა წარმოადგენს იმის უზრუნველყოფის საშუალებას, რომ იქნება მიღებული არა უბრალოდ აუცილებელი, არამედ გულდასმით შემუშავებული და შენონილი ღონისძიებები).

- რისკების მართვისადმი ერთიანი პრინციპებისა და მიდგომების, რისკების ანალიზისა და შეფასების ერთიანი სისტემის არსებობა, რისკის ერთიანი მაჩვენებლების გამოყენება, მთელი ორგანიზაციის მასშტაბით, რისკების შესახებ ანგარიშის ფორმირებისას.

- ინფორმირებულობის მართვა - რისკების შესახებ ინფორმაციის გაცვლა, რომლებიც წარმოიშებიან კომპანიის საქმიანობის ყველა სფეროში და მათი კონტროლის მეთოდები.

- პასუხისმგებლობის განაწილება, რისკების მართვის პროცესში კომპანიის უმაღლესი ხელმძღვანელობის, აქციონერების და ინვესტორების ჩართვა, იმ რისკების უფრო მკაფიო გაგებისათვის, რომლებიც წარმოიშებიან კომპანიის ყოველდღიურ საქმიანობაში.

- რისკების მართვის ერთიანი სპეციალიზებული სამსახურის არსებობა, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება, მთელი კომპანიის ფარგლებში, რისკების მართვის პროცესზე.

იმის მიუხედავად თუ რისკის, რომელი სახეობაა კომპანიისათვის მნიშვნელოვანი, მიზანს წარმოადგენს მათი ინტეგრაცია ერთიან სტრუქტურაში, რომელიც უზრუნველყოფს რისკების ერთობლიობაზე საერთო ხედვას. სამენარმეო სტრუქტურების ეკონომიკური მდგრადობისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მთელი ბიზნესის მასშტაბით, კორპორაციული რისკების საფუძვლიანი და სისტემატური მართვა (იხ. ნახ. 1).

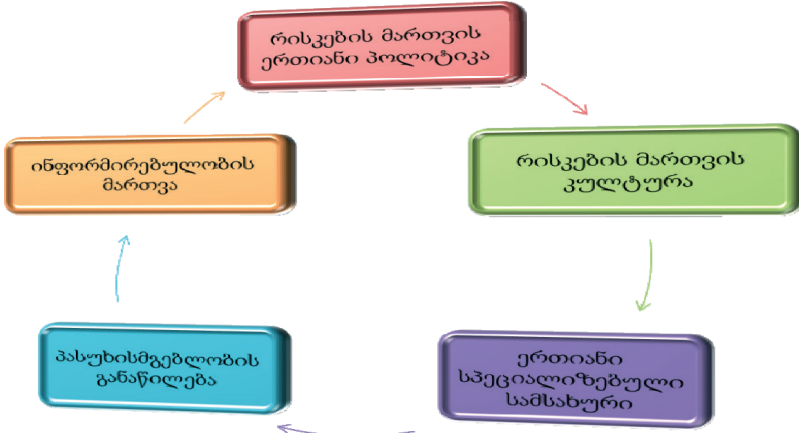
კომპანიის რისკების მართვისადმი ინტეგრალური მიდგომის გამოყენების ძირითადი უპირატესობებია (იხ. ნახ. 2.):[6]

- უმჯობესდება რისკების მართვის პროცესი, როგორც რისკების შესახებ სამენარმეო სტრუქტურების უმაღლესი მენეჯმენტისა და ხელმძღვანელობის ინფორმირებულობის გაზრდის შედეგი, რათა მოხდეს კონცენტრაცია სტრატეგიულ ამოცანებზე და რისკებზე, რომელთაც მიღებს კომპანია და იმოქმედებს მათ საფუძველზე.

- კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესება კონტროლირებულ პირობებში ყველა სახის საქმიანობის განხორციელების ხარჯზე.

- ინტეგრირებული მიდგომა საშუალებას იძლევა მიღებულ იქნას კომპანიაში რისკების მართვის ყოვლისმომცველი, განზოგადებული ხედვა, რაც იძლევა მთელი კომპანიის ჩარჩოებში ამა თუ იმ რისკის შედეგების რეალური აღქმის საშუალებას.

- დაეხმარება კომპანიას გამწვავებული კონკურენტული ბრძოლის და არასტაბილური ეკონომიკური სიტუაციის პირო-

ნახ. 1. რისკების მართვის ინტეგრირებული სისტემის ელემენტები [5]

ნახ. 2. ინტეგრირებული რისკ-მენეჯმენტის ძირითადი უპირატესობები

ბეჭედი მიაღწიოს კონკურენტულ უპირატესობას და შეიმუშაოს ბიზნესის განვითარების ეფექტიანი სტრატეგია.

• რისკების ინტეგრირებული მართვა ჩართულია სტრატეგიული დაგეგმვაში, როგორც რისკების კომპლექსური მართვის ნაწილი.

ინტეგრირებული რისკ-მენეჯმენტის ეფექტიანი რეალიზაცია შესაძლებელია სამი საკვანძო კომპონენტის ურთიერთქმედების შემთხვევაში, ესენია:

• ორგანიზაციული მხარდაჭერა, რომელიც ასახავს ორგანიზაციაში მართვისა და ორგანიზაციის ძირითადი ფუნქციების შესრულების თანმიმდევრობას.

• მეთოდოლოგიური უზრუნველყოფა.

• ინფორმაციულ ანალიტიკური სისტემები.

დასკვნა

ინტეგრირებული რისკ-მენეჯმენტის განვითარება ეს არის ხანგრძლივი პროცესი, რომელიც გულისხმობს პერსონალის განუწყვეტელ სწავლებასა და კვალიფიკაციის ამაღლებას, ასევე კომპანიის საქმიანობის რისკების და მათი შემცირებისათვის, კონტროლისათვის მიღებული ღონისძიებების შესახებ ინფორმაციის გახსნილობის გააზრებულ პოლიტიკას.

ამრიგად, გარემომცველი სამყაროს განუსაზღვრელობას, საქართველოსა და მსოფლიოში არასტაბილურ ეკონომიკური სიტუაციას მივყავართ ადამიანის მოღვაწეობის ყველა მიმართულებაში რისკების დონის ზრდასთან. ინტეგრირებული რისკ-მენეჯმენტი-ეს არის ბიზნესის რეალური აუცილებლობა და წარმატების უცილობელი ფაქტორი. ასეთი მიდგომა უფრო ეფექტიანს ხდის რისკების მართვის განხორციელებას და იძლევა საშუალებას მიღწულ იქნას უსაფრთხოების საჭირო დონე, უფრო სრულყოფილად მოხდეს რისკების კონტროლი და მიღებულ იქნას რეალური სიტუაციის კომპლექსური სურათი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1.Furneaux A. What is Integrated Risk Management: An Actionable Definition. CyberSaint Security. <https://www.cybersaint.io/blog/what-is-integrated-risk-management>

2.Chen J. What Is Risk? Investopedia. <https://www.investopedia>.

com/terms/r/risk.asp

3.Зимченко Л.А. Совершенствование системы управления рисками. Диссертация. Санкт-Петербург. 2019. Ст. 34. <https://unecon.ru/sites/default/files/disszirchenkola.pdf>

4.Cha W. What is integrated risk management (IRM)? Searchsecurity.Techtarg. <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/integrated-risk-management-IRM>

5.What are the Elements of an Integrated Risk Management System? Reciprocity. June 8, 2021.<https://reciprocity.com/blog/what-are-the-elements-of-an-integrated-risk-management-system/>

6.Bresnahan E. The Definitive List of the Benefits of Integrated Risk Management. November 25, 2019. <https://securityboulevard.com/2019/11/the-definitive-list-of-the-benefits-of-integrated-risk-management/>

REFERENCES

1.Furieux A. What is Integrated Risk Management: An Actionable Definition. CyberSaint Security. <https://www.cybersaint.io/blog/what-is-integrated-risk-management>

2.Chen J. What Is Risk? Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/r/risk.asp>

3.Zimchenko L.A. Improving the risk management system. Thesis. St. Petersburg. 2019. Art. 34. <https://unecon.ru/sites/default/files/disszirchenkola.pdf> (In Russian Language).

4.Cha W. What is integrated risk management (IRM)? Searchsecurity.Techtarg. <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/integrated-risk-management-IRM>

5.What are the Elements of an Integrated Risk Management System? Reciprocity. June 8, 2021.<https://reciprocity.com/blog/what-are-the-elements-of-an-integrated-risk-management-system/>

6.Bresnahan E. The Definitive List of the Benefits of Integrated Risk Management. November 25, 2019. <https://securityboulevard.com/2019/11/the-definitive-list-of-the-benefits-of-integrated-risk-management/>

PECULIARITIES OF INTEGRATED RISK MANAGEMENT

Tamar Dudauri

Academic Doctor of Economics, Associate
Professor of Caucasus International University

RESUME

In the conditions of the modern world economic crisis, the integrated approach to risk management in business structures is of great importance. The main elements and advantages of an integrated risk management system are defined. The importance of transition to integrated risk management in Georgian companies as a necessary condition for their stable and effective development, as well as the proposed approach facilitates the implementation of risk-oriented management principles and allows assessing the impact of risk on achieving the company's strategic goals.

In the conditions of globalization of the world economy and intensification of competitive struggle, the process of risk management has become an integral part of the activities of any company, which ensures the existence of this or that business. The classic model of business management, which is part of corporate governance, is losing relevance day by day. Risks arise at every stage of the value chain and in every business process of the company. In order for the system to be consistent with achieving the goals set for the company, it must be integrated into its business processes and taken into account at all levels of decision making.

Overcoming the emerging negative trends in recent years makes the problem of developing an integrated approach to risk management urgent and requires further scientific research to substantiate its implementation models.

Despite the importance of the risk management problem, Georgian entrepreneurs have not yet fully grasped and assessed the inevitability of risks and the importance of recording them in the process of concluding contracts, making plans and forecasts.

We conducted a small-scale survey to find out to what extent Georgian companies use risk assessment and analysis.

The analysis of our research showed that only 52% of small and medium-sized companies surveyed in Georgia believe that risk management is necessary for effective business management, 79% of risk analysis is not performed at all, only 21% of surveyed companies (including all medium-sized companies) in some cases perform some risk analysis episodically, so in small and medium-sized companies in Georgia there is a clear lack of risk management, which is most important, lack of qualified staff in this specialty.

The practice of recent years has shown the low efficiency of both the management system as a whole and risk management, the main reason for which lies in the rather weak integration of the latter in the overall management system. Insufficient attention to risk analysis leads to a reduction in the quality of strategic and operational management, losses of the company's potential, deterioration of the results of its activities.

Integrated risk management development is a lengthy process that involves continuous staff training and development, as well as a thoughtful policy of disclosing information about risks to the company and the measures taken to reduce and control them.

Thus, the uncertainty of the surrounding world, the unstable economic situation in Georgia and in the world leads to an increase in the level of risks in all areas of human activity. Integrated risk management - this is a real necessity of the business and an indispensable factor of success. Such an approach makes risk management more effective and allows the required level of safety to be achieved, risk control to be more fully managed and a complex picture of the real situation to be obtained.

Key Words: Risk, Risk Management, Integrated Risk Management, Integrated Approach.

MODERN DIGITAL TECHNOLOGIES AND AUTOMATIC CONTROL SYSTEMS IN LOGISTICS COMPANIES - DIGITAL LOGISTICS

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-124

Liana Kanchaveli

Doctor of Sciences in Physics and Mathematics
Professor of GTU (Georgian Technical University)
kanchavelilia06@gmail.com

RESUME

The article discusses the relevance and importance of introducing modern digital technologies into the activities of logistics companies. Due to the implemented innovations, digitalization is one of the most important tools for survival in the new conditions. Today, business is moving from global digitalization to global adaptation. Businesses will have to solve technical issues (technique, components, software); to develop new and change existing IT services, strengthen physical, economic, organizational, personnel, information, legal security. Enterprises have the opportunity to increase their competitiveness and be customer-oriented in the logistics market. The article also provides examples of various automated control systems in individual logistics processes and their use in practice. The use of modern information technologies and intelligent transportation management systems is a key area for improving the process of cargo delivery.

Digitalization greatly simplifies the transportation of goods, provides flexibility in working with customers and allows one to pay in any currency using various payment systems. In addition to electronic document management and simplification of the communication process, digital logistics in the future involves the use of unmanned vehicles, drones. Such facilities provide faster delivery of goods or communication in remote areas when the roads are congested.

Key words: digital technologies, digitalization, increasing competitiveness and focus on customer, digital logistics, logistics market, intelligent transportation management systems, information technology, multimodal transportation systems.

INTRODUCTION

The logistics market is constantly evolving. In order to remain competitive, it is necessary to constantly be oriented on customer, innovation and progress. Businesses use a variety of methods. This is the introduction of the latest marketing methods, innovative developments in the organization of production and logistics activities to popularize and promote goods and services.

In the modern world, digitalization of processes is taking place in almost all spheres of human activity. The logistics market is not an exception as well. In the market of logistics services, systems of interaction with customers are constantly changing, and, of course, new ones are being formed and created. One of the aspects of the company's development is the expansion of competitiveness. In the field of logistics, this is possible only with the introduction of innovations and an intelligent marketing approach.

BASIC TEXT

Logistics represents a fairly large segment, an important and integral part of the global economy and the market of any country. Logistics planners accompany any market development process. Most of the large companies operating in the logistics industry invest most of their material resources in research and the latest technology, which in turn gives them a competitive advantage in the logistics market. Based on the basic concept of transport logistics - to deliver the goods to the place and time of need, with optimal delivery costs, enterprises are currently using all possible products of technical progress that reduce logistics costs or improve other performance indicators of the company.

Digital logistics, which is based on the use of modern information

technologies and intelligent transportation management systems, is a key area for improving the process of delivering goods from the sender to the recipient in compliance with all the principles of logistics, which allows automating the tasks of transport companies. For example, a system the purpose of which is to manage terminals in ports automates TMS (Terminal Management System) cargo in the port, reduces the time for operations and errors caused by human factors. In addition, the presented TMS system is used to automate the process of storing various cargoes in ports and terminals. Another system designed for warehouse management is WMS (Warehouse Management System), which is used in enterprises that specialize mainly in warehouse activities. The mentioned system automates the management of warehouse business processes of the enterprise. The functionality of this system allows one to centrally perform warehouse operations using software and also guarantees data transparency throughout the supply chain.

In practice, companies use the information system ARM - ARM (workstation) - information and technical system that collects, stores and processes data, as well as automated management of various business processes of employees based on specialization. Information about a new shipment request, which will be received by the customer's department from the customer and entered into the ACA system, will be instantly available to all departments of the company.

In practice, companies use the information system - Automated workplace AWP (automated workplace)- information and technical system that collects, stores and processes data, as well as automated management of various business processes of employees based on specialization. Information about a new shipment request, which will be received by the customer's department from the client and entered into the AWP system, will be instantly available to all departments of the company. Upon receiving a new order, an employee of the logistics department immediately begins to work on it and arranges a sea freight. All conversations between logistics and customer department employees will also go through the same system.

When the time comes for customs clearance of cargo in the port, the customs service sees the specified order and starts working on it without additional notice to the client's managers.

Financial sub-division also has an access to the information system automated workplace (AWP) which allows one to financially close all completed deliveries in a timely manner and without unnecessary exchange of mail messages.

The mentioned system allows department heads to control the actions of their employees. It also allows important transportation statistics data to be collected for further analysis. Automated workplace -AWP significantly reduces the level of employees' errors.

New solutions in logistics using digital technologies are often presented at various international exhibitions in the field of transport and logistics services and technologies, transport and logistics services, warehouse equipment and technologies.

In addition, various news portals reflect all the latest technologies and changes that have taken place in recent years. A number of innovations in warehouse logistics are especially highlighted.

Nowadays EDI (Electronic Data Interchange) technologies are distinguished as one of the most developing and promising areas. It represents the exchange of various information data through digital technologies. Thanks to the mentioned EDI technologies, exchanging electronic messages between business partners in a unified form became possible. The objective of the presented technology is the exchange of electronic data in a common format between computer systems. Since 2018, EDI has been implemented in almost all warehouse systems.

Presented technologies are mostly used in the exchange of transport and warehouse documents such as Delivery Order, inventory lists, warehouse receipts, shipment notices, etc. After the first steps of actively introducing EDI technology into the warehouse process management system, it revealed the following benefits. Namely:

- Smoothness and transparency of information flow between different computer systems;

- Compatibility of documentation;
- General transparency of the entire process of work between the various elements of the logistics system in the field of data exchange;

It can be assumed that this technology encourages the development of platforms that integrate the entire workflow associated with the transportation of goods, regardless of the type of transportation of the goods. The creation of such a platform will facilitate the registration of cargo transportation, in particular when organizing multimodal cargo transportation. Given the complexity and specifics of multimodal transportation, such platform would give us the opportunity to bring this process to a new level.

The next direction of development is related to the introduction of the concept of seamlessly integrated channels. This concept is characterized by connecting the buyer with the seller. It involves the integration and coordination of all channels of communication with the client, which is well reflected in the client-centered approach. “Omni-channel” or in other words “end-to-end analytics”, “penetrative analytics” help the service or product provider to bring the client to the final goal - to buy or choose a service. According to Analysts, by 2021, 85% of businesses has moved online. Warehouse operators and logistics companies must keep up with development trends, as this will lead to a loss of competitiveness. According to statistics, most warehouses plan to significantly increase investment in the development of information technology. This type of distribution is increasing in parallel with EDI technologies.

CONCLUSION

Having considered some of the main modern digital technologies in the logistics market, we can conclude that the pace of digitalization in this area is very high. This is due to the high competition in the market.

But the level of development of digital technologies for organizing multimodal transportation is not high enough. This is due to many aspects of this mentioned process. For example, in order to fa-

cilitate multimodal transportation, a unified approach to document flow and its execution is required, but this is not yet possible, since not all issues of organizing delivery on multimodal principles are regulated by law.

In order to increase orientation and competitiveness on the customer, enterprises need to make greater use of the capabilities of new software products in logistics based on digital technologies, which will allow logistics business processes to be optimized and to increase their share of services on the market.

REFERENCES:

1. **Botsvadze L., Gelashvili O., Meburishvili M.**, Logistics and Modern Transportation Politics, Tbilisi, 2007.
2. **Botsvadze L., Eradze K., Botsvadze V.**, Logistics Management, “Design Printexpresso”, Tbilisi, 2010.
3. **Veshapidze Sh., Osadze L., Sekhniashvili D.**, Mediators in Logistics, journal- “Business-engineering”, 3, 2012.
4. **Brah, S. A., Lim, H. Y.**, 2006. The effects of technology and TQM on the performance of logistics companies. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management 36 (3),
5. **Carbone, V., Stone, M. A.**, 2005. Growth and relational strategies used by the European logistics service providers: Rationale and outcomes. Transportation Research Part E 41, 495–510.
6. **Chapman, R. L., Soosay, C., Kandampully, J.**, 2003. Innovation in logistic services and the new business model—A conceptual framework. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management 33 (7), 630–650
7. **Knemeyer, A. M., Murphy, P. R.**, 2005b. Is the glass half full or half empty? An examination of user and provider perspectives towards third-party logistics relationships. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management 35 (10), 708–727.
8. **Stefansson, G.**, 2006. Collaborative logistics management and the role of third-party service providers. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management.

9. www.dilx.co
10. www.lateshipment.com/blog/what-is-digital-logistics
11. <https://www.shipsuite.net>
12. ww.linkedin.com/company/digital-logistics
13. <https://www.shipsuite.net>

**MODERN DIGITAL TECHNOLOGIES AND AUTOMATIC
CONTROL SYSTEMS IN LOGISTICS COMPANIES -
DIGITAL LOGISTICS**

Liana Kanchaveli

GTU, Professor

Faculty of Informatics and Management Systems

kanchavelilia06@gmail.com

RESUME

Digitization is one of the most important tools for survival in the new world. Today, business is moving from global digitalization to global adaptation. Business will have to solve the technical issues (hardware, components, software); develop new and replace existing IT services, enhance physical, economic, organizational, personnel, information, legal security The article considers the relevance and importance of introducing modern digital technologies into the activities of logistics companies. Thanks to innovations, many companies have the opportunity to increase their competitiveness and client-oriented approach in the logistics market. The article also contains examples of various automated control systems in certain logistics processes and their application in practice. The use of modern information technologies and intelligent transport management systems is a key area for improving the delivery of goods.

The use of modern information technologies and intelligent transport management systems is a key area for improving the delivery of goods so the article considers the relevance and importance of introducing modern digital technologies into the activities

of logistics companies. The article also contains examples of various automated control systems in certain logistics processes and their application in practice. Digitalization makes the transportation of goods much simpler, provides flexibility in working with customers and allows one to pay in any currency through various payment systems. In addition to simplifying electronic document management and communication process, digital logistics in the future is considered to use unmanned vehicles and drones. Such facilities provide faster delivery of goods or communication to remote areas when roads are congested.

Key words: logistics, digitalization, information technology, automated logistics, digital logistics and technologies, increasing competitiveness and client-oriented approach, logistics market, intelligent transport management systems, multimodal cargo transportation.

თანამედროვე ციფრული ტექნოლოგიები და ავტომატური მართვის სისტემები ლოგისტიკურ კომპანიებში - ციფრული ლოგისტიკა

ლიანა ყანჩაველი,
ფიზიკა-მათემატიკურ მეცნიერებათა დოქტორი
სტუ. პროფესორი
kanchavelilia06@gmail.com

რეზიუმე

განხილულია თანამედროვე ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვის აქტუალობა და მნიშვნელობა ლოჯისტიკური კომპანიების საქმიანობაში. დანერგილი ინოვაციების წყალობით, დიგიტალიზაცია ახალ პირობებში გადარჩენის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია. დღეს ბიზნესი გლობალური დიგიტალიზაციიდან გლობალურ ადაპტაციებზე გადადის. ბიზნესს მოუწევს ტექნიკური საკითხების გადაჭრა (ტექნიკა, კომპონენტები, პროგრამული უზრუნველყოფა); განავითაროს ახალი და

შეცვალოს არსებული IT სერვისები, გააძლიეროს ფიზიკური, ეკონომიკური, ორგანიზაციული, საკადრო, საინფორმაციო, იურიდიული უსაფრთხოება. სანარმოებს აქვთ შესაძლებლობა გაზარდონ კონკურენტუნარიანობა და იყენენ მომხმარებელზე ორიენტირებული ლოგისტიკის ბაზარზე. სტატიაში ასევე მოცემულია სხვადასხვა ავტომატური მართვის სისტემების მაგალითები გარკვეულ ლოგისტიკურ პროცესებში და მათი გამოყენება პრაქტიკაში. თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და ტრანსპორტის მართვის ინტელექტუალური სისტემების გამოყენება საკვანძო მიმართულებაა ტვირთების მიწოდების პროცესის გასაუმჯობესებლად.

დიგიტალიზაცია მნიშვნელოვნად ამარტივებს საქონლის ტრანსპორტირებას, უზრუნველყოფს კლიენტებთან მუშაობის მოქნილობას და საშუალებას აძლევს ანგარიშსწორებას ნებისმიერ ვალუტაში, მრავალფეროვანი გადახდის სისტემების გამოყენებით. გარდა დოკუმენტების ელექტრონული მიმოქცევისა და კომუნიკაციის პროცესის გამარტივებისა, ციფრული ლოგისტიკა მომავალში გულისხმობს უპილოტო მანქანების, დრონების გამოყენებას. ასეთი საშუალებები უზრუნველყოფს საქონლის უფრო სწრაფ მიწოდებას ან კომუნიკაციას შორეულ ადგილებში, როდესაც გზები გადატვირთულია.

საკვანძო სიტყვები: ციფრული ტექნოლოგიები, დიგიტალიზაცია, მზარდი კონკურენტუნარიანობა და მომხმარებელზე ფოკუსირება, ციფრული ლოგისტიკა, ლოგისტიკური ბაზარი, ტრანსპორტის მართვის ინტელექტუალური სისტემები, საინფორმაციო ტექნოლოგიები, ტვირთების გადაზიდვის მულტი-მოდალური სისტემები.

**მენარმეობა, როგორც შერეული ეკონომიკის
მშენებლობის ამოსავალი პირობა**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-133

გიორგი ბუსქანძე
მენეჯმენტის მაგისტრი
irina-jorjo@mail.ru

რეზიუმე

საქართველოში სამენარმეო პოტენციალის ხასიათი განპირობებულია საქართველოს ეკონომიკის გარდამავალი მდგომარეობით, ასევე მისი თავისებურებებით. კერძოდ, ერთი მხრივ, განვლილ პერიოდში მნიშვნელოვნად გაიზარდა კერძო მენარმეთა რიცხვი, კვალიფიკაცია, მათი საქმიანობა სულ უფრო მეტ ახალ სფეროს და დარგს წვდება, ფართოვდება საბაზრო (სამენარმეო) ინფრასტრუქტურა, მოსახლეობაში ყალიბდება სამენარმეო განწყობა, მეორე მხრივ, მენარმეთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ვერ ფლობს სათანადო სპეციალურ ცოდნა-გამოცდილებას და საბაზრო პირობებში რაციონალურ ქცევებს, ასევე ჯერ კიდევ განუვითარებელი და არაეფექტიანია საბაზრო ინფრასტრუქტურა, შენარჩუნებულია სახელმწიფოს შესამჩნევი წილი როგორც ეროვნულ სიმდიდრეში, ისე სააქციონერო საზოგადოებების საკუთრებაში, სათანადო მექანიზმის უქონლობის გამო ვერ ხდება სახელმწიფოს წილის ეფექტიანი კვლავნარმოება, ძალზე დაბალია სამენარმეო ეთიკა და კულტურა. მეტიც, მოსახლეობის არც თუ მცირე ნაწილი „ეჭვის თვალთ“ უყურებს მენარმეთა ფენას და მათი საქმიანობის შედეგებს. მოკლედ, საქართველოს მენარმეთა კლასის ფორმირების საწყისები არაკეთილსასურველია.

საკვანძო სიტყვები: მენარმეობა, ბიზნესი, ბაზარი, გასაღება, მართვა, კონკურენტუნარიანობა, მომხმარებელი.

შესავალი

ბიზნესი საბაზრო ეკონომიკის პირმშოა, რომელიც მასთან ერთად იზრდება და ვითარდება. საქართველომ თავისი ერო-

ვსულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესებისა და მსოფლიოში გაბატონებული ტენდენციების გათვალისწინებით, არჩევანი განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ანუ შერეული ეკონომიკის მშენებლობაზე შეაჩერა. ეს უკანასკნელი ისეთი ეკონომიკური სისტემაა, რომელშიც მეურნე სუბიექტების ქცევას ბაზარი და სახელმწიფო განაპირობებს. ამ სისტემაში ადგილი აქვს როგორც კერძო, ისე საზოგადოებრივი საკუთრების ელემენტებს, ანუ საკუთრების ფორმათა პლურალიზმს (სიმრავლეს) და მესაკუთრეთა თანასწორუფლებიანობას. სწორედ ბაზრით (უხილავი ხელი) და სახელმწიფოს (ხილული ხელი) მეშვეობით მართულმა ეკონომიკამ უნდა უზუნველყოს ქართული ეკონომიკის კრიზისიდან გამოყვანა, ეფექტიანობის ამაღლება და ცხოვრების ცივილიზებულ დონეზე გასვლა. გარდამავალი პერიოდი არის პერიოდი, რომლის განმავლობაშიც ქვეყანა თავისი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ფორმას იცვლის.

ტრანზიტული (გარდამავალი) ეკონომიკა ფართო გაგებით ნებისმიერი სახეობის გარდამავალ მდგომარეობაში მყოფი ეკონომიკაა.

განასხვავებენ ადმინისტრაციულ-მბრძანებლურიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ორგვარ ეკონომიკურ პოლიტიკას: შოკურ თერაპიასა და გრადუალიზმს. შოკური თერაპია არის გარდამავალი პერიოდის ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც გულისხმობს ორ ძირითად მიმართულებას: ანტიინფლაციურ მასტაბილიზებელ პროგრამების განხორციელებას და ღრმა ინსტიტუციონალურ რეფორმებს, მათ რიცხვში საკუთრებრივი ურთიერთობების გარდაქმნას.

გრადუალიზმი საბაზრო ეკონომიკაზე ევოლუციური გადასვლის ეკონომიკური პოლიტიკაა.

ბიზნესის სტრატეგიული მიზნები არის ის საკვანძო, ძირითადი საბოლოო შედეგები, რომლისკენაც მიისწრაფვის სანარმო თავისი საქმიანობის საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე.

ბიზნესის (მენარმეობის) უმთავრესი ფუნქცია საზოგადოების საქონლთა და მომსახურებით უზრუნველყოფაა.

ქირითადი ნაწილი

საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობის უმთავრესი რესურსის ანუ სამენარმეო რესურსის ქვეშ იგულისხმება:

- სამენარმეო პოტენციალი, უნარი ანუ მენარმე;
- ბიზნესის ინფრასტრუქტურა ანუ საბაზრო მომსახურების

ინსტიტუტები;

- სამენარმეო ეთიკა და კულტურა;
- სათანადო ცოდნითა და გამოცდილებით შეიარაღებული

მენარმეთა სიმრავლე;

- განვითარებული საბაზრო ინფრასტრუქტურა;
- სამენარმეო ეთიკას ღრმა ისტორიული ფესვები და ავტო-

რიტეტი, როცა საზოგადოება არა მარტო კეთილგანწყობილია მენარმეობის მიმართ, არამედ მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილისთვის იგი სასურველ ორიენტირსაც წარმოადგენს.

• ხელსაყრელი გარემოსა და სათანადო მოტივების არსებობის შემთხვევაში, პოტენციურმა ბიზნესმენმა გულდასმით უნდა შეაფასოს:

1. პირადი საქმიანი უნარ-ჩვევები;
2. პირადი თვისებები (მახასიათებლები);
3. საკუთარი ბიზნეს-ჩანაფიქრის ცხოვრებაში განხორცი-

ელებისათვის მსხვერპლის გაღების უნარი, მზადყოფნა.

ასეთი თვითშეფასება აუცილებელია იმიტომ, რომ სამამულო პრაქტიკიდან და დასავლური გამოცდილებიდან გამომდინარე, ფირმების წარუმატებლობისა და გაკოტრების უმთავრესი მიზეზი სწორედ არასწორი ბიზნეს-არჩევანი, მენეჯერთა არაკომპეტენტურობა და შეუნონასწორებელი გამოცდილებაა.

ბიზნესისათვის აუცილებელი ძირითადი საქმიანი უნარ-ჩვევებია:

- წარმოების მართვა;
- გასაღება;
- ფინანსების მართვა;
- ბუღალტრული აღრიცხვა;
- პერსონალის მართვა;
- სარეკლამო საქმიანობა და საზოგადოებასთან ურთიე-

რობა (PR).

საქმიანი უნარ-ჩვევების დეფიციტის მინიმიზება-ლიკვიდაციის მეთოდება:

- სწავლება;
- აუცილებელი უნარ-ჩვევების მქონე მუშაკთა დაქირავება;
- აუცილებელი უნარ-ჩვევების მქონეთა გამოყენება საკონტრაქტო საფუძველზე;
- ოჯახის წევრებისა და მეგობრების მოზიდვა.

პირად თვისებებში იგულისხმება ის ძირითადი მახასიათებლები, რომლებიც აუცილებელია წარმატებული მენარმეებისათვის. ესაა:

- დამოუკიდებელი გადანყვეტილების მიღების უნარი;
- ჟინიანობა და შეუპოვრობა;
- რისკიანობა, გაბედულება;
- დაგეგმვის უნარი;
- კომუნიკაბელურობა ანუ ადამიანებთან, თანამშრომლებთან ურთიერთობის უნარი;
- პასუხისმგებლობის საკუთარ თავზე აღების უნარი;
- ხანგრძლივი, ინტენსიური და, მათ რიცხვში, დასვენების დღეებში მუშაობის უნარი;
- მოქნილობა;
- ოჯახის მხრიდან მხარდაჭერა;
- სასტარტო კაპიტალის ფლობის ან მისი მოზიდვის უნარ-შესაძლებლობა.

ბიზნესის წარმატებები დამოკიდებულია არა მარტო პირად სამენარმეო თვისებებზე, არამედ იმ ადამიანურ რესურსებზეც, რომელთაც იყენებთ.

სტრატეგიულთან ერთად არსებობს კონკრეტული მიზნებიც.

ბიზნესის, როგორც სისტემის, სუბიექტებია: მომხმარებლები, მენარმეები, მენეჯერები, დაქირავებული მუშაკები, მიმწოდებლები, სახელმწიფო და საზოგადოება, კრედიტორები. მათი შეთანხმებული ურთიერთქმედების საფუძველია ურთიერთსარგებლიანობა ანუ ინტერესთა ჰარმონია.

მომხმარებლების ინტერესებშია საქონლის ფართო ასორტი-

მენტი, მაღალი ხარისხი და დაბალი ფასი, მომსახურების მაღალი დონე.

მენარმეების ინტერესებშია მუდმივი და მყარი შემოსავლის (მოგების) მიღება და კაპიტალის (საკუთრების) გაზრდა.

მენეჯერების ინტერესებშია ფირმის საქმიანობის მაღალ დონეზე ორგანიზება და პირადი გასამრჯელოს (შრომის საზღაურის) გაზრდა;

დაქირავებული მუშაკების ინტერესებშია მაღალი ხელფასი, სამუშაო ადგილის საიმედოობა, შრომის ნორმალური პირობები და სოციალური დაცვის მაღალი დონე;

მიმწოდებლების ინტერესებშია მცირე ხარჯები და დიდი შემოსავალი, სახელშეკრულებო ურთიერთობების სტაბილურობა;

სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესებშია სამუშაო ადგილების შექმნა; მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; ფასების სტაბილურობა; გადასახადების აკრეფის საფუძველზე ბიუჯეტის შევსება; ანტიმონოპოლიურ ღონისძიებათა განხორციელება; გარემოსა და მომხმარებელთა ინტერესების დაცვა.

კრედიტორების ინტერესებშია მაღალი სარგებელი, კრედიტის დაბრუნების გარანტირებულობა, ფირმაზე ზემოქმედების შესაძლებლობა; საქონელი არის გასაყიდად დამზადებული სასარგებლო თვისებების მატარებელი როგორც სამომხმარებლო, ისე სანარმოო დანიშნულების საგნები. ესაა: საკვები, ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი, მანქანები, გემები, თვითმფრინავები და ა.შ.

სანარმოო ბიზნესს მიეკუთვნება არა მარტო სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო სანარმოები, არამედ სამშენებლო სამუშაოები, სატრანსპორტო გადაზიდვები, კავშირგაბმულობის მომსახურება, კომუნალური და საყოფაცხოვრებო მომსახურება და სხვა.

სანარმოო ბიზნესი (მენარმეობა) საკმაოდ რთული და სარისკო სახეობაა. კომერციული ბიზნესი დაკავშირებულია საქონლის და მომსახურების ყიდვა-გაყიდვის საფუძველზე

მოგების მიღებასთან. ბიზნესის (მენარმეობის) კიდევ ერთი დამოუკიდებელი სახეობაა - საშუამავლო ბიზნესი. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლასთან დაკავშირებით წარმოიშვა სადაზღვევო ბაზარი, სადაც ხდება განსაკუთრებული საქონლის სადაზღვევო მომსახურების ყიდვა-გაყიდვა. ცნობილია დაზღვევის სამი სახეობა: 1. პირადი ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის დაზღვევა; 2. ქონების დაზღვევა; 3. პასუხისმგებლობის დაზღვევა. სადაზღვევო კომპანია (მზღვეველი მენარმე) არის რისკებით მოვაჭრე ორგანიზაცია, რომელიც სადაზღვევო შენატანების საფასურად დამზღვევის იმ საფრთხისაგან გარკვეული ზომით დაცვის გარანტირებას ემსახურება, რომლის წინასწარმეტყველება და კონტროლი შეუძლებელია. დაზღვევის დამზღვევის რისკს (დანაკარგებს) გარკვეულ საფასურად სხვაც კისრულობს.

სადაზღვევო შენატანები (დაზღვევის ფასი), რომლებიც რეგულარულად გადაიხდება დამზღვევების მიერ, მზღვეველის (სადაზღვევო კომპანიების) მიერ ბანდდება ფასიან ქალაქებში, აქციებსა და ობლიგაციებში, გამოიყენება მიწის და სხვა ქონების შესაძენად. ამ კაპიტალდაბანდებებიდან მიღებული შემოსავალი სადაზღვევო კომპანიებს შესაძლებლობას აძლევს გადაიხადონ დანაკარგები, რომლებიც აჭარბებენ სადაზღვევო პოლისების მფლობელთა გადახდების ჯამურ თანხას.

დასკვნა

საქართველომ თავისი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესებისა და მსოფლიოში გაბატონებული ტენდენციების გათვალისწინებით, არჩევანი განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ანუ შერეული ეკონომიკის მშენებლობაზე შეაჩერა. ეს უკანასკნელი ისეთი ეკონომიკური სისტემაა, რომელშიც მეურნე სუბიექტების ქცევას ბაზარი და სახელმწიფო განაპირობებს. ამ სისტემაში ადგილი აქვს როგორც კერძო, ისე საზოგადოებრივი საკუთრების ელემენტებს ანუ საკუთრების ფორმათა პლურალიზმს (სიმრავლეს) და მესაკუთრეთა თანასწორუფლებიანობას. სწორედ ბაზრით (უხილავი ხელი) და სა-

ხელმწიფოს (ხილული ხელი) მეშვეობით მართულმა ეკონომიკამ უნდა უზრუნველყოს ქართული ეკონომიკის კრიზისიდან გამოყვანა, ეფექტიანობის ამაღლება და ცხოვრების ცივილიზებულ დონეზე გასვლა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბიზნესის საფუძვლები. გ. ბაბუნაშვილისა და ლ. ყორღანაშვილის რედაქციით. თბ., 2003;
2. ნ. ბიჭიაშვილი, ლ. ქადაგიშვილი, ლ. ბიჭიაშვილი. ბიზნესის ადმინისტრირება, თბ., 2005;
3. ფ. ბურდული. ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის აქტუალური საკითხები. თბ., 2000;
4. რ. ვაჩნაძე, რ. ნიკვაშვილი. ბიზნესის საწყისები, თბ., 1992;
5. გ. პაპავა. მენარმეობის საფუძვლები, თბ. 2004;
6. ო. ქეშელაშვილი, ბიზნესის ორგანიზაცია, თბ., 1995;
7. რ. ჯავახიშვილი, ნ. ოქრუაშვილი, ნ. ხარაზიშვილი. მარკეტინგის საფუძვლები, თბ., 2001;
8. უ. სამადაშვილი, ბიზნესის საფუძვლები, თბ., 2009.

REFERENCES

1. Business Basics with editorship of G. Babunashvili and L. Korghanashvili, Tbilisi, 2003;
2. N. Bichiashvili, L. Kadagishvili, L. Bichiashvili - Business administration, Tbilisi, 2005;
3. Ph. Burduli - Urgent issues of economic activity analysis, Tbilisi, 2000;
4. R. Vachnadze, R. Nikvashvili - Origins of business, Tbilisi, 1992;
5. G. Papava - Entrepreneurship basics, Tbilisi, 2004;
6. O. Keshelashvili - Organization of business, Tbilisi, 1995.
7. R. Javakhishvili, N. Okruashvili, N. Kharazishvili - Marketing basics, Tbilisi, 2001;
8. U. Samadashvili, Business Basics, Tbilisi, 2009.

ENTREPRENEURSHIP AS THE PRIMARY CONDITION FOR BUILDING UP THE MIXED ECONOMY

Giorgi Buskandze,
Master of Management
irina-jorjo@mail.ru

RESUME

The entrepreneurship nature of Georgia is conditioned with Georgian economy's transitional condition, also by its originalities. In particular, from one side: during of recent period the number, qualification of individual entrepreneurs was significantly increased, their activity covers more and more new fields, the market (entrepreneurial) infrastructure becomes wide, entrepreneurial mindset is being formed in the society; from another side: significant part of entrepreneurs didn't possess proper special knowledge and experience and rational conducts under the market terms; besides, market infrastructure is still undeveloped and ineffective; state share is remained in national wealth and in the properties of joint-stock companies as well; because of lack of proper mechanism, efficiently reproduction of state share is impossible. Entrepreneurial ethics and culture is very low. Moreover, big amount of people dubiously stare at entrepreneurs and the results of their activity. Shortly, the origins of Georgian entrepreneurs' formation are unfavorable.

Key words: entrepreneurship, business, market, sale, management, competitiveness, customer.

**საცალო სავაჭრო სანარმოების
ლოიალობის პროგრამების ეფექტიანობის
მარკეტინგული კვლევა**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-141

მაია ახვლედიანი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი ასოცირებული პროფესორი
maia.akhvlediani1@atsu.edu.ge

რეზიუმე

მომხმარებელთა ლოიალობის ფორმირება, კომპანიის მომგებიანობის, გაყიდვების რაოდენობის და ბაზრის წილის ზრდასთან ერთად, ნებისმიერი ბიზნესის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა. მზარდი კონკურენცია აიძულებს კომპანიებს აქტიურად გამოიყენონ სხვადასხვა გზები მომხმარებლების მოსაზიდად და შესანარჩუნებლად. თვით სახელწოდება - წამახალისებელი პროგრამები - მიუთითებს იმაზე, რომ ამ პროგრამების ძირითადი მოტივი არის მომხმარებლებისთვის სარგებლის მიწოდება. ნებისმიერი ადამიანის წახალისების საუკეთესო საშუალებაა მისთვის რაიმე სარგებელი - მატერიალური, ემოციური, ფსიქოლოგიური. პანდემიამ აჩვენა მომხმარებელთა გამოცდილებაში ინვესტირების ძალა, რომელმაც როგორც ბრენდები, ასევე მომხმარებლები მიიყვანა ტექნოლოგიებთან და ბევრი მარკეტოლოგი აღიარებს, რომ ის მუდმივად მზარდ როლს შეასრულებს მომხმარებლის გამოცდილების ჩამოყალიბებაში. პრობლემის აქტუალობიდან გამომდინარე კვლევის მიზანია მომხმარებელთა ლოიალობის კვლევა ბრენდებისადმი საცალო გაყიდვების სფეროში. კვლევაში გამოყენებულია რაოდენობრივი კვლევის მეთოდი ანკეტური გამოკითხვის საფუძველზე. ეს მეთოდი წარმოადგენს შესაძლებლობას, შესწავლილ იქნას პოპულაციის შეხედულებები გაზომვადი ფორმით. წერეთ-

ლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარდა მარკეტინგული კვლევა სულ გამოკითხული იქნა ქალაქ ქუთაისის მასშტაბით 195 რესპონდენტი. ლოიალობის პროგრამების შესახებ მომხმარებელთა მოსაზრებების გამოკითხვა ადასტურებს, რომ ეს პროგრამები შეიძლება იყოს უკიდურესად ეფექტური საცალო ქსელში მომხმარებელთა გავლენის მოსახდენად. მყიდველების უმეტესობა აცხადებს, რომ მათ იზიდავთ თვითმომსახურების საცალო სავაჭრო სანარმოები, თუ პროგრამა საკმარისად მიმზიდველია და შემოთავაზებული პროდუქტები და სერვისები კარგი ხარისხისაა. თუმცა, თუ მომხმარებლები ვერ მიიღებენ სათანადო დონის მომსახურებას, მაშინ ლოიალობის პროგრამაში მონაწილეობა ნაკლებად სავარაუდოა.

საკვანძო სიტყვები: ლოიალობა, ლოიალობის პროგრამა, პანდემია, ფასდაკლება, ბრენდი.

ქირითადი ტექსტი

თანამედროვე პირობებში ლოიალობის პროგრამებმა მთელი მსოფლიო მოიცვა. კომპანიები ლოიალური მომხმარებლების რეკომენდაციების წყალობით, ახალ მომხმარებლებს იზიდავენ და შესაბამისად, შეძენის მარკეტინგულ ხარჯებს ამცირებენ. ჯერ კიდევ 2000-იანი წლების დასაწყისში ბოსტონის საკონსულტაციო ჯგუფის მიერ (Boston Consulting Group) მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად, მკვლევარებმა მიიღეს ფენომენალური შედეგი - „მომხმარებელთა ლოიალობის 5%-იანი ზრდა კომპანიის მოგების 25-95%-ით ზრდას იწვევს“¹. ყოველწლიურად ლოიალობის პროგრამების რაოდენობა ექსპონენტურად იზრდება. ციფრულმა ტექნოლოგიების განვითარებამ და გლობალურმა პანდემიამ გამოიწვია ის, რომ მყიდველთა საფულებში ლოიალობის პროგრამის ზოგიერთი ბარათი დღეს აღარ იძებნება, ვინაიდან მობილურ აპლიკაციებზე გადავიდა. თუმცა, ეს ლოიალობის პროგრამის არსს არ ცვლის და ლოიალობის პროგრამა მომხმარებლებთან ურთიერთობის დამყარების ერთ-ე-

1 Paul R. Timm Customer Service: Career Success Through Customer Loyalty (6th Edition) (July 14th 2021)

რთი ინსტრუმენტი¹.

მეცნიერი დაკერი ლოიალობას (**loyalty**) განმარტავს, როგორც მომხმარებელსა და ფირმას შორის გრძელვადიან ურთიერთობას, რაც განმეორებით შესყიდვასთან ასოცირდება². მეცნიერი რ.ოლივერი ლოიალობას განიხილავს, როგორც მომხმარებლის ღრმა ვალდებულებას, გააგრძელოს მის მიერ არჩეული პროდუქტის ან სერვისის ყიდვა, სხვა მომწოდებლების პროდუქტებზე ყურადღების მიქცევის გარეშე³. ეს განმარტება მრავალი თვალსაზრისით მსგავსია მეცნიერ დ. გრიფინის ნააზრევთან, რომელიც თვლის, რომ ლოიალური მომხმარებელი არაერთხელ ყიდულობს ბრენდს და იმუნიტეტს ყველა სხვა კონკურენტის მიმართ ავლენს⁴.

ზემოაღნიშნული მიდგომებიდან გამომდინარე, ზოგადად, ლოიალობა უნდა გავიგოთ, როგორც მომხმარებელთა ქცევის რაციონალური და ემოციური კომპონენტების ერთობლიობაზე დაფუძნებული რთული ფენომენი, რომელიც განსაზღვრავს მომხმარებელთა ურთიერთობას ორგანიზაციასთან, მის რეალიზებულ პროდუქტებსა და მომსახურებასთან.

ლოიალობის ობიექტი, როგორც ნესი, ბრენდია. ბრენდი არის სახელწოდება, ტერმინი, ნიშანი, სიმბოლო, დიზაინი ან მათი კომბინაცია, რომელიც მიზნად ისახავს პროდუქტის განმეორებით შესყიდვებს, მის დიფერენცირებას კონკურენტების პროდუქტებისგან⁵. მომხმარებელთა ლოიალობის ფორმირებას უზრუნ-

1 Dr. Ferudun Yayman How to Create Customer Loyalty: The Effects of Brand Perception, Service Quality, Customer Value and Satisfaction on Customer Loyalty - published (March 20, 2022)

2 Aaker D. Managing Brand Equity. The Free Press, 1991.

3 4 .Hoyer, W. D., & Krohmer, H. (2020). The Retirement Planning Crisis: Finding A Way Out With A Consumer Behavior Perspective. Review of Marketing Research

4 Jill Griffin Customer Loyalty: How to Earn It, How to Keep It - Publisher Jossey-Bass; New and Revised edition (September 25, 2002)

5 Kotler P. Country as Brand, Product and beyond: a Place Marketing and Brand Management Perspective / P. Kotler, D. Gertner // Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition / ed. N. Morgan, A. Pritchard, R. Pride. - Amsterdam : Elsevier, 2002.

ველყოფს კომპანიების მიერ შემუშავებული ლოიალობის პროგრამები - გრძელვადიანი ორმხრივად მომგებიანი პროგრამები კომპანიებსა და კლიენტს შორის. ლოიალობის პროგრამები მომხმარებლებს მარკეტინგული აქტივობების ფართო სპექტრს სთავაზობს, რომელთა მიზანია მომხმარებლების მოტივაცია, განახორციელონ განმეორებითი შესყიდვები, პოპულარიზაცია გაუწიონ პროდუქტებსა და სერვისებს, ბრენდის იდეებს¹.

საცალო ვაჭრობა ბიზნეს საქმიანობის ერთ-ერთი ყველაზე აქტიურად განვითარებადი სფეროა. ბაზარზე წარმოდგენილია საცალო ვაჭრობის სანარმოთა დიდი რაოდენობა, რომლებიც გვთავაზობენ მსგავს პროდუქტებს, აქტიურად ავითარებენ მომხმარებლისთვის კონკურენციის ხელოვნების სტრატეგიას და ტაქტიკას. მომხმარებელი უკვე შეეჩვია საცალო ქსელში შემოთავაზებულ საქონლის მრავალფეროვნებას, მომსახურების მაღალ დონეს, ხარისხიან მომსახურებას და დამატებით მომსახურებას. მყიდველებმა ახლა აბსოლუტურად იციან რა უნდათ და, რაც მთავარია, ადვილად ადგენენ საცალო ვაჭრობის სანარმოებს, სადაც შესთავაზებენ ამ ყველაფერს ყველაზე ხელსაყრელ პირობებში. აქედან გამომდინარე, წინა პლანზე დგება საცალო ვაჭრობაში მომხმარებელთა ლოიალობის შენარჩუნებისა და „კულტივირების“ საკითხი.

თვითმომსახურების საცალო სანარმოები, ამჟამად ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ფორმატია საცალო ვაჭრობაში, ამიტომ კვლევა ეძღვნება საცალო ქსელების ლოიალობის პროგრამების მიმართ მომხმარებელთა დამოკიდებულების შესწავლას. ანკეტური გამოკითხვის მეთოდით ჩვენს მიერ სულ გამოკითხული იქნა 195 რესპონდენტი. გამოკითხვა ჩატარდა ქალაქ ქუთაისის მასშტაბით, როგორც ონლაინ Microsoft Forms - ის გამოკითხვის მეშვეობით, ასევე პირისპირ ანკეტური გამოკითხვის მეთოდით.

გამოკითხულ რესპონდენტთა 65% შეადგენს მდედრობითი სქესის წარმომადგენელს, ხოლო 35% - მამრობითი სქესის წა-

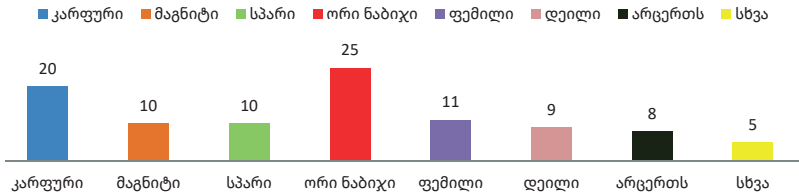
1 Nazimudeen Saleem Brand Loyalty and Customer Retention Strategy (August 17, 2019)

რმომადგენლებს. გამოკითხულ რესპონდენტთა 50% იმ მონა-ნილეთა კატეგორიას მიეკუთნება, რომელთა ასაკი 18-დან 30 წლამდეა. 14 % უკავია მონაწილეებს, რომელთა ასაკი არის 31-დან 40 წლამდეა, 51 წლიდან 60 წლამდე გამოკითხულთა რაოდენობა შეადგენს 9% -ს. რესპონდენტთა უმრავლესობას (73 %) აქვს უმაღლესი განათლება, არასრული უმაღლესი განათლება (22%) და საშუალო განათლება (5 %). კვლევის საფუძველზე დგინდება, რომ მომხმარებლების დამოკიდებულება ბრენდის მიმართ პანდემიის პერიოდში შეიცვალა 39%-ით, ეს შეიძლება აიხსნას, იმით რომ ეპიდვითარების მძიმე პერიოდში ადამიანები ნაკლებად იყვნენ დაინტერესებული ბრენდებით, რადგან მთავარი იყო ჯანმრთელობის დაცვა. გამოკითხულთა 35% -მა უპასუხა, რომ მათი დამოკიდებულება ბრენდების მიმართ ნაწილობრივ შეიცვალა, რესპონდენტთა 26% -მა აღნიშნა, რომ მიუხედავად პანდემიით შექმნილი რთული ვითარებისა, მათი დამოკიდებულება ბრენდის მიმართ უცვლელი დარჩა. გამოკითხულთა 41%, დროისა და ძალისხმევის დაზოგვის გამო, ირჩე-ვდა ონლაინ შოპინგს. 25% მიიჩნევდა, რომ ონლაინ ვაჭრობის დროს მარტივია პროდუქციის მოძებნა კონკრეტული მახასიათებლის მიხედვით, როგორც არის ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტი, ბრენდების მრავალფეროვნება, პროდუქტების ასორტიმენტი, შექმნილ ნივთზე სარფიანი შემოთავაზებები და ა. შ. რესპონდენტთა 20% ონლაინ შოპინგს ირჩევდა იმ მიზეზით, რომ სასურველი ნივთი მარტივად იძებნებოდა.

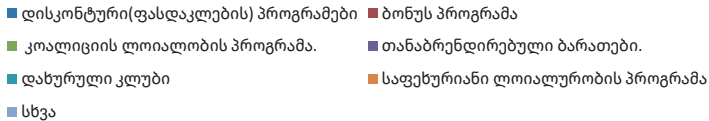
გამოკითხულ რესპონდენტთა 25% უპირატესობას ანიჭებდა „ორი ნაბიჯის“ საცალო ქსელის ლოიალურობის პროგრამას, გამოკითხულთა 20% - ირჩევდა „კარფურს“, რესპონდენტთა 11% - კმაყოფილდებოდა „ფემილით“, რესპონდენტთა 10% - უპირატესობას „მაგნიტს“ ანიჭებდა, ხოლო 10% - „სპარს“, რესპონდენტთა 9% უპირატესობას ანიჭებდა „დეილს“, გამოკითხულთა 8% - არცერთი სავაჭრო ქსელის ლოიალობის პროგრამას არ ანიჭებს უპირატესობას (იხ. დიაგრამა №1).

გამოკითხულ რესპონდენტთა 67% უპირატესობას ანიჭებს ლოიალურობის პროგრამის ფასდაკლების პროგრამას, 25% ირ-

დიაგრამა №1 „რომელ საცალო ქსელის ლოიალობის პროგრამას ანიჭებთ უპირატესობას?“

დიაგრამა №2 „ლოიალობის რომელ პროგრამას ანიჭებთ უპირატესობას?“

წყარო: ანკეტური გამოკითხვა

ჩვეს ბონუს პროგრამებს, ხოლო გამოკითხულთა 8 % უპირატესობას ანიჭებს თანაბრენდირებულ ბარათებს (იხ.დიაგრამა 2).

კვლევამ აჩვენა, რომ ლოიალობის პროგრამის არჩევისას რესპონდენტთა დიდმა რაოდენობამ აირჩია ლოიალობის ფასდაკლების ფორმა. ფასდაკლების სისტემა შექმნილია რეგულარული მომხმარებლების ნახალისებისთვის. რაც უფრო მეტს ყიდულობს მომხმარებელი, მით უფრო დიდია ფასდაკლების მოლოდინი. ფასდაკლების პროგრამის პირობები შეიძლება იყოს განსხვავებული: ზოგჯერ ფასდაკლება იზრდება შესყიდვების ოდენობის პროპორციულად, ზოგჯერ ბონუსის მისაღებად შესყიდვების ჯამური ღირებულება უნდა აღემატებოდეს მითითებულ მაჩვენებელს.

ლოიალობის პროგრამების შესახებ მომხმარებელთა მოსაზრებების გამოკითხვა ადასტურებს, რომ ეს პროგრამები, საცალო ქსელში მომხმარებელთა ქცევაზე გავლენის მოსახ-

დენად შეიძლება იყოს უკიდურესად ეფექტური . მყიდველების უმეტესობა აცხადებს, რომ მათ იზიდავთ თვითმომსახურების საცალო სავაჭრო სანარმოების ლოიალობის პროგრამები, თუ შემოთავაზებული პროდუქტები და სერვისები კარგი ხარისხისაა. თუმცა, თუ მომხმარებლები ვერ მიიღებენ სათანადო დონის მომსახურებას, მაშინ თუნდაც ლოიალობის პროგრამაში მონაწილეობისთვის, ისინი ნაკლებად ფიქრობენ გახდნენ საცალო ქსელის რეგულარული სტუმრები. მიგვაჩნია, რომ პანდემიის შემდეგ წარმატება, იმ საცალო სავაჭრო სანარმოებს ელოდება, რომლებიც ფოკუსირდებიან მომხმარებელთან ძლიერი ურთიერთობების დამყარებაზე და ბიზნესის მდგრადობაზე ორიენტირებულ გრძელვადიან დაგეგმვაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა/REFERENCES:

1. Paul R. Timm Customer Service: Career Success Through Customer Loyalty (6th Edition) (July 14th 2021)
2. Dr. Ferudun Yayman How to Create Customer Loyalty: The Effects of Brand Perception, Service Quality, Customer Value and Satisfaction on Customer Loyalty - published (March 20, 2022)
3. Aaker D. Managing Brand Equity. The Free Press, 1991.
4. .Hoyer, W. D., & Krohmer, H. (2020). The Retirement Planning Crisis: Finding A Way Out With A Consumer Behavior Perspective. Review of Marketing Research
5. Jill Griffin Customer Loyalty: How to Earn It, How to Keep It - Publisher: Jossey-Bass; New and Revised edition (September 25, 2002)
6. Kotler P. Country as Brand, Product and beyond: a Place Marketing and Brand Management Perspective / P. Kotler, D. Gertner // Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition / ed. N. Morgan, A. Pritchard, R. Pride. - Amsterdam : Elsevier, 2002.
7. Nazimudeen Saleem Brand Loyalty and Customer Retention Strategy (August 17, 2019)

MARKETING RESEARCH OF EFFECTIVENESS OF LOYALTY PROGRAMS OF RETAIL TRADE ENTERPRISES

Maia Akhvlediani,

Academic Doctor of Economics, Akaki
Tsereteli State University, Associate Professor
maia.akhvlediani1@atsu.edu.ge

RESUME

The formation of customers/clients' loyalty, along with the growth of the company's profitability, sales volume and market share, is one of the main objects of any business. The increase in competition makes companies to use actively different ways to attract and retain customers. The name – "incentive programs" - indicates that the main goal of these programs is to provide consumers with benefits. The best way to encourage people is to give them some benefit - material, emotional, psychological. The pandemic has shown the power of investing in the customer experience, that has driven brands and consumers to technology, and many marketers recognize that it will play a tremendous role in shaping the customer experience.

Based on the relevance of the problem, the purpose, aim of the research is to research consumer loyalty to brands in the field of retail sales.

In the research there is used a quantitative research method that is based on the questionnaire survey. This method definitely gives opportunity to study viewpoints of population in a measurable way. At Akaki Tsereteli State university, there was conducted a marketing research, 195 respondents were interviewed throughout the city – Kutaisi. The viewpoints of the clients surely and definitely confirm that those programs can be extremely effective in order to influence clients in the retail field. The majority of the clients say that they are strongly attracted by the self-service retail shops, if the program is quite attractive and offered products and services have high quality.

Key words: Loyalty, Loyalty program, pandemic, discount, brand.

ადმინისტრირება და მართვა საგანმანათლებლო დანესაგებულებაში

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-149

ნინო ფანცულაია

ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ნინო ჩუბინიძე

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,

კავკასიის უნივერსიტეტის განათლების სკოლის

ასოცირებული პროფესორი

ngvetadze@moh.gov.ge

რეზიუმე

სისტემა-აქტივობის მიდგომის საფუძველზე წარმოდგენილია ადმინისტრაციისა და მოტივაციური მენეჯმენტის ურთიერთქმედების ანალიზი, რომელიც მიზნად ისახავს საგანმანათლებლო დანესაგებულებების პრაქტიკაში სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტების დანერგვის ეფექტურ მართვას. ავტორები თვლიან, რომ მენეჯმენტის მნიშვნელობის იგნორირება და ადმინისტრაციის პრიორიტეტზე ხაზგასმა იწვევს იმას, რომ საგანმანათლებლო ორგანიზაციებში ყველაზე გავრცელებული პრობლემა პერსონალთან მუშაობაა. ავტორები აღნიშნავენ, რომ ეს პრობლემები სწორედ მოტივაციური და ორგანიზაციული ხასიათისაა, რადგან ისინი დაკავშირებულია შრომის ორგანიზაციაში ცვლილებების უარყოფასთან, უპასუხისმგებლობასთან, არაკომპეტენტურობასთან, აქტივობებში მონაწილეთა ინიციატივის ნაკლებობასთან, შიდა ორგანიზაციულ კონფლიქტებთან და ორგანიზაციის არაეფექტურობასთან. ავტორები საუბრობენ ამ მწვავე პრობლემების გადაწყვეტაზე, რომლებიც მდგომარეობს მენეჯმენტის ხედვაში, ადამიანურ ფაქტორსა და სუბიექტურ-ფუნქციურ მენეჯმენტში, დაქვემდებარებაში, რეგულაციებში, ბრძანებებსა და მითითებებში. ასევე, აღნიშნულია, რომ მენეჯმენტის ერთ-ე-

რთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ამოცანის გადაჭრა სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტის კონტექსტში არის საგანმანათლებლო ურთიერთობების მონაწილეების გადაქცევა აქტორთა საზოგადოებად, რომლებიც დაინტერესებულნი იქნებიან ახალი სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტის განხორციელებაში, მოტივირებულნი იქნებიან შედეგის მისაღწევად, რომელიც, თავის მხრივ, გახდება მათთვის პიროვნულად და სოციალურად მნიშვნელოვანი.

ამრიგად, სტატიაში განმარტებულია, რომ საგანმანათლებლო ორგანიზაციაში პრიორიტეტი ენიჭება პიროვნებაზე ორიენტირებულ მენეჯმენტს: მენეჯმენტი არის მართვა, რომელიც მიმართულია ინდივიდზე. მაშასადამე, და მენეჯმენტის ამოცანები და ინტერესების სფერო არა მხოლოდ პერსონალია, რომელიც „გადანყვეტს ყველაფერს“, არამედ საგანმანათლებლო ორგანიზაციის საქმიანობასა და მართვაში ჩართული პირებიც, მათი ურთიერთდამოკიდებულებები, მსოფლმხედველობა, პოზიციები, შესაძლებლობები, მათი აქტივობის პრობლემების გადაჭრა, მათი ინტერესის საგანი, სოციალურად რეფლექსური კომპეტენცია, მათი მოტივაცია და ფოკუსირება შედეგების მიღწევაზე.

საკვანძო სიტყვები: ღირებულებით-სემანტიკური დამოკიდებულებები, მოტივაცია, მენეჯმენტი.

შესავალი

ადმინისტრირება და მენეჯმენტი საგანმანათლებლო ორგანიზაციის სოციალური მენეჯმენტის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტებია. თუმცა, ბოლო წლების ტენდენცია მიუთითებს ადმინისტრირების აშკარა გავრცელებაზე, რაც დასტურდება როგორც მენეჯერების სასწავლო პროგრამების შინაარსით, ასევე მენეჯერული პრაქტიკით. სამწუხაროდ, ზოგჯერ ეს ეწინააღმდეგება საგანმანათლებლო ურთიერთობებში მონაწილეთა მოტივაციისა და ინტერესის რეალურ სურათს და ახალი სტანდარტების დანერგვისას.

ის, რაც მენეჯმენტში განიხილება ფუნქციების მატარებელ

ობიექტებად, მაგალითად, უპიროვნო საკადრო პირობები და საგანმანათლებლო კონტიგენტი, - მენეჯმენტისთვის წარმოადგენს სუბიექტებს, ინდივიდებს, ერთობლივი აქტივობების მონაწილეებს საკუთარი ინდივიდუალობით, რომელთა ინტერესი და შედეგების მიღწევის მოტივაცია დამოკიდებულია საგანმანათლებლო საქმიანობის წარმატებაზე ორგანიზაციის მიერ განათლების სახელმწიფო სტანდარტების დანერგვის პირობებში. „მენეჯმენტი არის ადამიანი და მხოლოდ ადამიანი. მენეჯმენტის ამოცანაა უზრუნველყოს ადამიანების ერთობლივი და ეფექტური მუშაობა, რაც მათ საშუალებას აძლევს გააცნობიერონ თავიანთი ძლიერი მხარეები და გაანეიტრალონ სისუსტეები. ეს არის ნებისმიერი ორგანიზაციის მთავარი ამოცანა, რის გამოც მენეჯმენტი ხდება ამ პრობლემის გადაჭრის სასიცოცხლო, განმსაზღვრელი ფაქტორი“ (Druker, 2004, გვ. 28).

დისკუსია

ადმინისტრირება საგანმანათლებლო ორგანიზაციის ფუნქციონირების მართვის აუცილებელი კომპონენტია, მაგრამ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ეს აუცილებელია, მაგრამ არა საკმარისი. მხოლოდ ადმინისტრირების ძალისხმევა არ არის საკმარისი საგანმანათლებლო დაწესებულების განვითარებისთვის, რათა ის ორგანიზაციად, უფრო სწორად, ყველა აქტორის თანაორგანიზაციად იქცეს, რომელსაც თვითორგანიზება ახასიათებს.

მენეჯმენტის მნიშვნელობის იგნორირება და ადმინისტრირების პრიორიტეტის ხაზგასმა იწვევს იმას, რომ საგანმანათლებლო ორგანიზაციებში ყველაზე გავრცელებული პრობლემა პერსონალთან მუშაობაა. სინამდვილეში ეს პრობლემები სწორედ მოტივაციური და ორგანიზაციული ხასიათისაა, რადგან ისინი დაკავშირებულია შრომის ორგანიზაციაში ცვლილებების უარყოფასთან, უპასუხისმგებლობასთან, არაკომპეტენტურობასთან, აქტივობებში მონაწილეთა ინიციატივის ნაკლებობასთან, შიდა ორგანიზაციულ კონფლიქტებთან და ორგანიზაციის არაეფექტურობასთან. ამ მწვავე პრობლემების გადაწყვეტი-

ლება დევს მენეჯმენტის ხედვაში, რადგან საუბარია ადამიანურ ფაქტორზე და სუბიექტურ-ფუნქციურ მენეჯმენტზე.

ამრიგად, საგანმანათლებლო ორგანიზაციაში მენეჯმენტს ენიჭება პიროვნებაზე ორიენტირებული მენეჯმენტის წამყვანი როლი: მენეჯმენტი არის მართვა, რომელიც მიმართულია ინდივიდზე, მაგრამ მენეჯმენტის ამოცანები არა მხოლოდ პერსონალია, რომელიც წყვეტს ყველაფერს, არამედ საგანმანათლებლო ორგანიზაციის საქმიანობასა და მართვაში ჩართული პირებიც, მათი დამოკიდებულებები, მსოფლმხედველობა, პოზიციები და შესაძლებლობები.

თუ ადმინისტრირება მოიცავს ორგანიზაციისათვის მნიშვნელოვან უფლებამოსილებათა განყოფილებებისთვის, მართვის ორგანოებისთვის ანდა თანამდებობის პირებისთვის დელეგირებას, მაშინ მენეჯმენტი ესტაფეტით ლებულობს ყველაზე რთულ მენეჯერულ ფუნქციებს და ისინი რთულია, რადგან მენეჯმენტი მუშაობს არა ფუნქციებთან, არამედ გარკვეული ფუნქციების შემსრულებელ კონკრეტულ ადამიანებთან. **მენეჯმენტი არის ინდივიდების ერთობლივი საქმიანობის მართვა, რომელიც მიზნად ისახავს ორგანიზაციის მიზნების საერთო მიღწევას.**

მენეჯმენტის სირთულე სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მის ძირითად ამოცანებს არა მხოლოდ სხვადასხვა დეპარტამენტის, მმართველი ორგანოსა და საგანმანათლებლო დაწესებულებაში მომუშავე თანამდებობის პირების ფუნქციების კოორდინაცია, არამედ საგანმანათლებლო ურთიერთობების ყველა მონაწილის ერთობლივი აქტივობა წარმოადგენს. ეს შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა ხდება ორიენტირება სხვა ადამიანის ქმედებების ბუნებასა და შედეგზე. ანუ მენეჯმენტი არის მექანიზმი, რომელიც კოორდინაციას უწევს ერთობლივ აქტივობებს.

მენეჯმენტის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული პრობლემაა შემსრულებლების უპასუხისმგებლობა, რომლის გადაწყვეტა ადმინისტრაციული მეთოდებით, უფრო სწორად, პასუხისმგებლობისა და ჯარიმების გაზრდის ბრძანებით, ჩვეუ-

ლებრივ, მოკლევადიან ეფექტს იძლევა. რაც ეხება კოლექტიურ პასუხისმგებლობას, ეს საკითხები საერთოდ არ არის ადმინისტრაციის გადასაწყვეტი (თუ ვსაუბრობთ პრობლემის რეალურ გადაწყვეტაზე და არა დოკუმენტებში ფორმალურ პასუხებზე). მენეჯმენტი ხდება სასიცოცხლო, განმსაზღვრელი ფაქტორი ამ პრობლემის გადაჭრაში.

განათლების მენეჯმენტის სემანტიკური და მიზნობრივი ორიენტაცია არის კომპეტენტური ორგანიზაციის შექმნა, რომელსაც წარმოადგენენ პედაგოგიური, ბავშვთა და მშობელთა საზოგადოებები, შედგენილი თავდაპირველად მოცემული ფორმალური პერსონალიდან, სტუდენტებისა და მათი მშობლების კონტიგენტიდან. მენეჯმენტის ასეთი სემანტიკური და მიზნობრივი ორიენტაცია არა მხოლოდ არ ეწინააღმდეგება ადმინისტრირებას, არამედ პირიქით, ეხმარება მას სახელმწიფოს მიერ საგანმანათლებლო ორგანიზაციისთვის დაკისრებული მნიშვნელოვანი ამოცანების გადაჭრაში.

ადმინისტრირება და მენეჯმენტი სოციალური მენეჯმენტის უმნიშვნელოვანეს კომპონენტებად მიგვაჩნია, ხაზგასმით აღვნიშნავთ, რომ მათ არ გააჩნიათ განსხვავებული ობიექტები საგანმანათლებლო ორგანიზაციის მენეჯმენტის სისტემაში - პირიქით, ორივე ეს კომპონენტი ახორციელებს ძალისხმევას მართვის ერთსა და იმავე ობიექტებში. საგანმანათლებლო ორგანიზაციის საქმიანობის თითოეულ სფეროში, ადმინისტრირება და მენეჯმენტი წყვეტს განსხვავებულ, მაგრამ არა ურთიერთსაინანაღმდეგო, არამედ დამატებით ამოცანებს. ამის გადასამონმებლად გამოვიყენოთ პერსონალის მენეჯმენტის საკითხების გადაჭრის მაგალითი, რომელსაც, სხვათა შორის, ადმინისტრირებაში **პერსონალთან მუშაობას** უწოდებენ, ხოლო მენეჯმენტში - **პერსონალის მენეჯმენტს**. პირველ შემთხვევაში, ეს არის ადმინისტრაციული და ფუნქციური საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია თანამშრომელთა მიღებასთან, გადაყვანასთან, გათავისუფლებასთან, პერსონალის განთავსებასთან, პრემიებთან, ჯარიმებთან, კვალიფიკაციის ამაღლებასთან, სერტიფიცირებასთან, თანამშრომელთა დაჯილდოება-

სთან და ა.შ.). პერსონალის მართვის შემთხვევაში წინა პლანზე გამოდინან: თითოეული თანამშრომლის ეფექტური, ეფექტიანი და პასუხისმგებელი საქმიანობის საკითხები, მოტივაცია და რეფლექსია, ინდივიდუალური და კოლექტიური პროფესიული კომპეტენციის განვითარება, გუნდების ჩამოყალიბება და განვითარება (თიმ ბილდინგი), ორგანიზაციული კულტურა და ორგანიზაციული ქცევა და ა.შ.

ადმინისტრირებაში პერსონალთან მუშაობის ინდიკატორია რაოდენობა, ვაკანსიები, განათლების დონე, სტაჟი, კატეგორიები, დაჯილდოვებულთა რაოდენობა და ა.შ. პერსონალის მენეჯმენტში შედეგები გამოიხატება როგორც გუნდის შექმნის მიღწევები (ჯგუფური გაერთიანება, თავსებადობა და თავსებადობა, ჩართულობა, ურთიერთპატივისცემა, ურთიერთდახმარება და ა.შ.) და თითოეული და მთელი საგანმანათლებლო ორგანიზაციის შესამჩნევი კომპეტენცია, როგორც პრობლემების დანახვის უნარი. ადგენენ და წყვეტენ რთულ პროფესიულ ამოცანებს და პასუხისმგებელნი არიან თავიანთი საქმიანობის შედეგზე, ჯგუფის საქმიანობაზე და მთლიანად ორგანიზაციის საქმიანობაზე.

ამავდროულად, მათი ძალისხმევის გამოყენების ზოგად სურათს ადმინისტრირება და მენეჯმენტი სხვადასხვა პოზიციიდან ხედავენ.

ადმინისტრირებისთვის, საგანმანათლებლო ორგანიზაციაში მართვის ობიექტები არის ორგანიზაციის ფუნქციები, რომლებიც უნდა შესრულდეს, ხოლო მენეჯმენტი ხედავს ერთობლივი საქმიანობის მიმართულებას მართვის ობიექტებში და მისი ძირითადი ამოცანებია ჩართვა, მოტივაცია, მიზანდასახულობა, საგანმანათლებლო ურთიერთობების მონაწილეთა კომპეტენციის განვითარება საგანმანათლებლო ორგანიზაციის ამოცანების გადაჭრის პროცესში.

განვმარტოთ, რომ პერსონალის მენეჯმენტისგან განსხვავებით, რომლის ამოცანებს წარმოადგენს ორგანიზაციის ადამიანური რესურსების პოტენციალის განვითარების მართვა, მოტივაციური მენეჯმენტი მოიცავს საგანმანათლებლო საქმიანობის

პერსონიფიკაციის მართვას, თითოეული მოსწავლისთვის შესაბამისი საგანმანათლებლო პროგრამის შემუშავებასა და განხორციელებას, ორგანიზაციული კულტურის ფორმირების მენეჯმენტს, ორგანიზაციული ქცევის ნორმებს, ორგანიზაციის იმიჯს და ა. შ. და იცვლება აქტივობაში მონაწილეთა ღირებულებით-სემანტიკური და მიზნობრივი პარამეტრების ცვლილების მიხედვით. ამრიგად, მოტივაციური მენეჯმენტი - ეს არ არის მენეჯმენტის „ქვეგანყოფილება“ საგანმანათლებლო ორგანიზაციის საქმიანობის სფეროში.

ადმინისტრირებისგან განსხვავებით, სადაც მამოძრავებელი ძალაა შემსრულებლების გარეგანი მოთხოვნები, მოტივაციური მენეჯმენტი მიჰყვება განსხვავებულ, თუმცა უფრო გრძელ და რთულ გზას-სახელმწიფო განათლების სტანდარტის ახალი ფენომენის მნიშვნელობაში შეღწევა, რომელიც დაფუძნებულია სხვა ღირებულებით-სემანტიკურ პრიორიტეტებზე.

ამასთან, სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტების დანერგვა მენეჯმენტის ერთ-ერთი ყველაზე რთული ამოცანაა, რადგან იგი განპირობებულია წინა ამოცანებით, საგნებზე დაფუძნებული სწავლების მკაფიო აქცენტებით და წინა პროგრამებში სწავლის შედეგების დეტალური მოთხოვნებით. არსებული ვითარება ხასიათდება გაურკვევლობით, ხოლო ბევრი პედაგოგისთვის - ბუნდოვანი მიზნებით. ახალი ამოცანები მოითხოვს იმას, რაც პედაგოგებს ჯერ არ შეხვედრიათ.

ორგანიზაციის ფუნქციონირებისა და განვითარების მართვის, მისაღწევ შედეგზე ორიენტირებისა და შედეგის სავალდებულო ანალიზის დროს მიზნების დასახვა და დასახული მიზნების შესრულების ანალიზი ადმინისტრირების პრაქტიკაში უცვლელ წესად განიხილება. ასეთი ანალიზი ხორციელდება ეფექტურობის ზრდისათვის, ანუ მიზნის მიღწევის პროცესში გამოყენებულ რესურსებთან მიღწეული შედეგების თანაფარდობის განსაზღვრისათვის. ამავდროულად, ადმინისტრატორები, რომლებიც ავლენენ ფუნქციონირების პრობლემურ სფეროებს, იშვიათად ფიქრობენ იმაზე, რომ კრიტიკული ანალიზი, ხელს არ უწყობს შემსრულებელთა მოტივაციის ამაღლებას,

მიმდინარე პრობლემების იდენტიფიცირებას და მათი დაძლევისკენ მიმართული ამოცანების დასახვას.

ამრიგად, ის, რასაც ადმინისტრირება შემსრულებელთათვის განსაზღვრავს, როგორც მიზნებსა და ამოცანებს, მოტივაციური მენეჯმენტისთვის წარმოადგენს სუბიექტური ამოცანების ნაკრებს, მათ შორის:

- მიზანი-მოლოდინი (რა მიზნების მიღწევაა სასურველი და რა შედეგებია მოსალოდნელი);
- მიზანი-პრეტენზია (რა მიზნების მიღწევაა შესაძლებელი და რა შედეგებზე შეიძლება გაცხადდეს პრეტენზია);
- მიზნის მიღწევა, რაც მოიცავს ისეთ პოზიციებს, როგორცაა პრომისმოყვარეობა, მონდომება, შეუპოვრობა, შესაძლებლობები, უნარები და ამოცანის სირთულე.

მოტივაციური მენეჯმენტისთვის მნიშვნელოვანი ხდება არა მხოლოდ პრობლემების გადაჭრის მონაწილეთა კომპეტენციის შეფასება, არამედ, წინა ამოცანების სირთულის გათვალისწინებით, საგნების შესაძლებლობების განვითარება.

ყოველივე ზემოთქმული ნიშნავს, რომ ადმინისტრირების პრაქტიკაში ანალიზთან ერთად აუცილებელია მოტივაციური მენეჯმენტის არსებობაც.

ამრიგად, მოტივაციური მენეჯმენტის ყველაზე მნიშვნელოვანი ამოცანაა ნების, ძალისხმევისა და მონდომების გამოყენებით უზრუნველყოს საქმიანობის შედეგების მიღწევა.

დასკვნა

როგორც დავინახეთ, მოტივაციური მენეჯმენტი არის “მენეჯერული ხიდი” ფაქტობრივ მენეჯერულ კომპეტენციასა და საგანმანათლებლო ორგანიზაციის უშუალო და სტრატეგიული განვითარების სფეროს შორის. კომპეტენტური ორგანიზაცია ინყება აქტივობის თითოეული მონაწილის კომპეტენციის განვითარებით.

მოტივაციური მენეჯმენტისთვის, რომელიც ადგენს ორგანიზაციული განვითარების ამოცანებს, მნიშვნელოვანია, რომ ერთობლივი საქმიანობის თითოეულმა მონაწილემ იცოდეს თა-

ვისი ორგანიზაციის მიზნები სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტის დანერგვის კონტექსტში. სწორედ ამისათვის არის აუცილებელი საგანმანათლებლო ორგანიზაციის მენეჯმენტის ადმინისტრირება.

საქმიანობის ახალ პირობებში, როდესაც საგანმანათლებლო ორგანიზაციების წინაშე დგას სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტის დანერგვის ასეთი მასშტაბური ამოცანები, აუცილებელია ეფექტურად, ანუ ამოცანების გააზრებითა და შესაძლებლობების არსენალის გათვალისწინებით, გაერთიანება. ორგანიზაციის ადმინისტრაციული და მოტივაციური სარესურსო პოტენციალი ქმნის პირობებს ორგანიზაციის მიზნების მიღწევაში თითოეული მონაწილის ჩართულობისთვის. ეს ნიშნავს, რომ ხელმძღვანელობის „მარჯვენა ხელი“ ადმინისტრირება და მენეჯმენტი - უნდა დაეხმარონ ერთმანეთს საგანმანათლებლო ორგანიზაციის ახალი ამოცანების გადაჭრაში.

REFERENCES:

1. Drucker P.F. Encyclopedia of Management. M.: Publishing house. House “Williams”, 2004.
2. Hekhauzen X. Motivation and activity. 2-nd ed. St. Petersburg: Peter; M.: Meaning, 2003.
3. Hodkinson D.P., Sparrow P.R. Competent Organization: A Psychological Analysis of the Strategic Management Process. Kh.: Publishing House of the Humanitarian Center, 2007.
4. Elkonin D.B. Selected psychological works. Moscow: Pedagogika, 1989. URL: <http://psychlib.ru/mgppu/eit/EIT-001-.htm>

**ADMINISTRATION AND MANAGEMENT
IN AN EDUCATIONAL INSTITUTION**

Nino Pantsulaia,

Doctoral Student of the Georgian-American University;

Nino Chubinidze

Doctor of Business Administration (Ph.D.),
Associate Professor of the Education School of
the Caucasus University,
ngvetadze@moh.gov.ge

RESUME

Based on the system-activity approach, the article presents an analysis of the interaction of administration and motivational management, which aims to effectively manage the implementation of state educational standards in the practice of educational institutions. The authors believe that ignoring the importance of management and emphasizing the priority of administration leads to the fact that the most common problem in educational organizations is working with personnel. The authors point out that these problems are of a motivational and organizational nature because they relate to the rejection of changes in the work organization, irresponsibility, incompetence, lack of initiative of participants in activities, internal organizational conflicts, and organizational inefficiency. In the article, the authors discuss the solution to such pressing problems as management vision, human factor, subjective-functional management, subordination, regulations, orders, instructions, etc. The article also notes that one of the most important tasks of management is the transformation of participants in educational relations into a community of like-minded people who will be interested in introducing a new state educational standard and motivated to achieve both personal and socially significant results. Thus, the article explains that in an educational organization, priority is given

to personality-oriented management aimed at the individual. Therefore, management tasks and areas of interest are not only personnel who “decide everything”, but also persons involved in the activity and management of an educational organization, their interrelationships, worldviews, positions, abilities, solving problems of their activity, their subject of interest, socially reflexive competence, their Motivation and focus on achieving results.

Key words: value-semantic attitudes, motivation, management.

**ბიზნეს-პორტფელის ოპტიმიზაცია, როგორც
კომპანიის კონკურენტუნარიანობის
უზრუნველყოფის გარანტი**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-160

რამაზ მარლიშვილი
სტუდენტორანიტი

რეზიუმე

კომპანიის ბიზნეს-პორტფელი განმარტებულია, როგორც ბიზნეს-საქმეების ის ნაკრები, რომელთა განხორციელება გადაწყვიტა კომპანიამ, და, რომელთა ჩამონათვალი შეიტანა კიდევ თავის სადამფუძნებლო წესდებაში.

კომპანიის ბიზნეს-პორტფელი შეიძლება იყოს ერთპროფილიანი და მრავალპროფილიანი. ერთპროფილიანი კომპანია მხოლოდ ერთ ბიზნეს-საქმეს ახორციელებს, მრავალპროფილიანი, ანუ დივერსიფიცირებული კი - მრავალ ბიზნეს-საქმეს. კომპანიის დივერსიფიცირება შეიძლება როგორც იმავე დარგში, ასევე სხვა დარგებში. ჯანდაცვის სფეროში ერთპროფილიან კომპანიათა მაგალითად დასახელებულია კლინიკა „ახალი მზერა“, მრავალპროფილიანის მაგალითად კი, კლინიკა - ავერსი“.

ბიზნეს-საქმეთა რაოდენობის მიხედვით ერთპროფილიან ბიზნეს-პორტფელს „მწირ“ პორტფელს უწოდებენ, მრავალპროფილიანს კი „მდიდარ“ ბიზნეს-პორტფელს. ავტორი აფრთხილებს კომპანიებს, რომ მაინცდამაინც ნუ დახარბდებიან პორტფელის გამდიდრებას. აუცილებლობის შემთხვევაში დივერსიფიცია მოახდინონ მხოლოდ მონათესავე დარგებში და ისიც, საკუთარი შესაძლებლობების გულმოდგინეთ და ობიექტურად შესწავლის შემდეგ.

საკვანძო სიტყვები: ბიზნეს-პორტფელი; „მწირი“ ბიზნეს-პორტფელი; „მდიდარი“ ბიზნეს-პორტფელი; ერთპროფილიანი კომპანია; მრავალპროფილიანი კომპანია.

ქირითადი ტექსტი

მსოფლიოს არცერთი ქვეყანა, მათ შორის არც განვითარებული ქვეყანა, არ ცდილობს და არც ისახავს მიზნად კონკურენტული უპირატესობის მიღწევას ყველა იმ საქონლისა და მომსახურების მიხედვით, რომელთა წარმოებაც მის მიერ არის შესაძლებელი. მან პრიორიტეტი უნდა მიანიჭოს მათ შორის იმათ, რომლებითაც გარკვეულ სამიზნე ბაზრებზე ფარდობითი უპირატესობა ექნება[1, გვ. 30-31].

ბიზნეს-პორტფელი პირობითი დასახელებაა იმ საქმიანობების ნაკრებისა, რომლებსაც კომპანია ახორციელებს. კომპანია თავად ირჩევს რომელი და რამდენი საქმე შეასრულოს. არა თუ სხვადასხვა დარგში ერთობლივად ფუნქციონირებად კომპანიას, არამედ, ერთ დარგში ფუნქციონირებადსაც კი შეიძლება ჰქონდეს რამდენიმე სხვადასხვა პროფილი. პროფილების ჩამონათვალი კომპანიის დაფუძნებისას მის წესდებაში ფიქსირდება. ასე იქმნება მისი ბიზნეს-პორტფელი, რომელიც შემდეგ შეიძლება შეიცვალოს პორტფელის შემცირების, ანდა პირიქით, შევსების მიმართულებით. ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორია ბაზარზე კონკურენციის მასშტაბი და ხარისხი.

ბაზარი ცვალებადია. ერთ მომენტში რომ ბაზარზე ერთ საქონელზე ან მომსახურებაზეა მომეტებული მოთხოვნა, მეორე მომენტში იგი შეიძლება შემცირდეს, ანდა სრულიად გაქრეს. ამის მიხედვით, კომპანიამ ბიზნეს-პორტფელიც უნდა შეცვალოს - წარმოებიდან მოხსნას ის ოპერაციები და ქმედებები, რომელთა შესვეობით წარმოებული საქონელი ან მომსახურება აღარ იყიდება და ჩართოს ისინი, რომლებზეც მოთხოვნა გაჩნდა.

დღევანდელ გლობალურ სამყაროში ბაზარიც და ბაზარზე კონკურენციაც გლობალურია. საერთაშორისო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პროდუქციით ან მომსახურებით გასვლა ყველა ქვეყნის მუდმივი ზრუნვის საგანია. მსოფლო ბაზარზე ქვეყანა მისი კომპანიების პროდუქციით ან მომსახურებით გადის. საქართველო განვითარების გზაზე მდგარი განვითარებადი ქვეყანაა. მისი პროდუქცია ვერ იქნება მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი, ვიდრე მისი კომპანიები არ ისწავლიან

ბიზნეს-პორტფელის განახლებას, ახალი და უახლესი ტექნოლოგიების ბაზაზე მის ოპტიმიზებას, კონკურენტუნარიანობის მიღწევის სტრატეგიის შერჩევას და ა. შ.

ტერმინი „კონკურენტუნარიანობა“ ფართოდ გამოიყენება ეკონომიკაში, მ.შ. ბიზნესში, როგორც ცალკეულ საქონელთან, ან კომპანიასთან, ისე დარგთან და ქვეყანასთან მიმართებაში. ამასთან, არა თუ არ არსებობს მისი ერთიანი, უნივერსალური განმარტება [2, გვ. 17], არამედ მის მიზანმიმართულების შესახებაც გამოითქმება ეჭვი [3]. ამის მიუხედავად, კონკურენტუნარიანობას სანარმოსთვის ასე განსაზღვრავენ [2, გვ. 17]: „კონკურენტობის ქვეშ მიზანშეწონილია ვიგულისხმოთ კონკურირების შესაძლებლობა საქონლის და მომსახურების ბაზარზე“.

საქართველოში არსებული მდგომარეობა და ევროპის მცირე ქვეყნების პრაქტიკა გვკარნახობს, რომ მსოფლიო ბაზარზე ადგილის მოსაპოვებლად და შიდა ბაზარზე გარედან შემოსული კონკურენტების დასამარცხებლად, ყველა კომპანიამ მთელი ძალისხმევა უნდა მიმართოს თავისი პროდუქციის (თუ მომსახურების) გაუმჯობესებაზე. მასში იგულისხმება [4]:

- გამოშვებული პროდუქციის (მომსახურების) ხარისხის ამაღლება;
- საქმიანობის სახეების გამრავალფეროვნება;
- პროდუქციაზე (მომსახურებაზე) განეული დანახარჯების შემცირება.

კონკურენტუნარიანობის ამაღლების სამივე გზა არის საინტერესო, თუმცა, მოცემული სტატიის კონტექსტში, უპირველესად მიგვაჩნია საქმიანობის გამრავალფეროვნება. იგი პირდაპირ არის დაკავშირებული ბიზნეს-პორტფელთან.

საქმიანობის გამრავალფეროვნებას მეცნიერები დივერსიფიკაციას უწოდებენ [5, გვ. 399]. თუ კომპანია ერთ დარგში (სფეროში) ფუნქციონირებს, მას ერთპროფილიანი კომპანია ეწოდება, ხოლო თუ ერთდროულად სხვადასხვა სფეროში, მაშინ - დივერსიფიცირებული. იგივე ტერმინები გამოიყენება, თუ კომპანია ერთი დარგის შიგნით ერთ, ანდა სხვადასხვა ოპერაცი-

ებზე არის დასპეციალიზებული. მაგალითად, სამედიცინო კლინიკა „ახალი მზერა“ ერთპროფილიანია, რადგან იგი მხოლოდ ადამიანის თვალზე მუშაობს, სამედიცინო კლინიკა „ავერსი“ კი - დივერსიფიცირებულია, რადგან, ის ადამიანის სხვადასხვა დაავადებების მკურნალობას ახორციელებს. აქედან გამომდინარე, კლინიკა „ახალი მზერის“ ბიზნეს-პორტფელი „მწირია“, რადგან ამ პორტფელში მხოლოდ ერთი სახის სამედიცინო მომსახურება შედის, კლინიკა „ავერსი“-ს ბიზნეს-პორტფელი კი - „მდიდარი“. თუმცა, ბიზნეს-პორტფელის რაოდენობრივი „სიმწირე“ ან „სიმდიდრე“ კომპანიას არც კონკურენციაში ლიდერობას პირდება და არც მოგების დიდი მასის მიღებას. ანუ მთავარი ამ ბიზნეს-პროცესების რაოდენობა კი არ არის, არამედ, თითოეული პროცესის ხაზით ბაზარზე განვითარებული კონკურენციის სიმწვავე (კონკურენტების რაოდენობა, მათი ძლიერი მხარეები) და ამ კონკურენციისთვის და მასში ჩართული კონკურენტებისთვის ლირსეული წინააღმდეგობის გასანეგად მოცემული კომპანიის მზაობა. ჩვენი ეს მიდგომა ყველა სფეროს ეხება. ეხება ის ჯანდაცვასაც. კლინიკა „ახალი მზერა“ სწორედ თავისი ძლიერი მხარეებით, მწირი ბიზნეს-პორტფელის მიუხედავად, საკუთარი პროფილის ხაზი კონკურენტუნარიანია საქართველოს ბაზარზე და თვალის კლინიკებს შორის ლიდერსაც წარმოადგენს. ამის საპირისპიროდ შეიძლება დასახელდეს ისეთი მრავალპროფილიანი ანუ „მდიდარი“ ბიზნეს-პორტფელის მქონე კლინიკაც, რომელიც მართალია რამდენიმე ბიზნეს-პროცესს ასრულებს, მაგრამ ყველა ხაზით კონკურენციაში უკანა რიგებშია. ნათქვამიდან შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა იმის შესახებ, რომ წარმატებული ბაზარზე შეიძლება იყოს ერთპროფილიანი, ანუ „მწირი“ ბიზნეს-პორტფელის მქონე კომპანიაც და მრავალპროფილიანი (დივერსიფიცირებული) კომპანიაც. თუმცა, აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ იმის შესახებ, რომ როგორი ძლიერი პოტენციალის მქონეც არ უნდა იყოს კომპანია, მას გაუჭირდება მრავალ სხვადასხვა პროფილით კონკურენციაში ერთნაირი წარმატება. დიდ კომპანიაში იფანტება რესურსები, სუსტდება, ხანდახან საერთოდ ქრება ერთი მიზნისკენ სწრაფვა, ადგილი

აქვს დასაქმებულთა ორმაგ, ხშირად სამმაგ დაქვემდებარებას, რაც ართულებს მართვას, იწყება ე. წ. „სტრატეგიული მოუწესრიგებლობა“ და მრავალი სხვა. ამიტომ კომპანია არ უნდა შეეცადოს, რომ მაინც და მაინც ფართოდ დივერსიფიცირებული იყოს. საჭიროა კომპანია და მისი ბიზნეს-პორტფელი იმ საქმიანობებს ანუ იმ ბიზნეს-პროცესებს დაეფუძნოს, რასაც ის ყველაზე კარგად აკეთებს და რომლის პროდუქციაზე (თუ მომსახურებაზე) ბაზარზე მოთხოვნაც არის. თუ კომპანია ისეთი საქმეების გაკეთებასაც აპირებს, რომლის ორგანიზაციული სიძლიერე და შესაძლებლობები მას არა აქვს, ეს დიდ საფრთხეს წარმოადგენს მისთვის. განსაკუთრებით საშიშია მისთვის ძირითადი საქმის გარდა არამონათესავე საქმეებით პორტფელის დაკომპლექტება (მაგალითად, კლინიკა „ავერსში“ რომ დაიწყოს ფიქრი აგროფირმის გახსნაზე, კერძო სკოლის დაფუძნებაზე და სხვა). თუ მაინც და მაინც კომპანიას არ აწყობს ერთპროფილიანი კომპანია, სასურველია ეს მონათესავე დარგში (დარგებში) შევიდეს. ჯანმრთელობის სფეროს კომპანიისთვის ასეთი მონათესავე სფერო იქნება საკურორტო მეურნეობა, კვების მრეწველობის კომპანიისთვის - სოფლის მეურნეობა, სატრანსპორტო კომპანიისთვის - ლოგისტიკის სფერო და ა. შ. მაშასადამე, ბიზნეს-პორტფელის დაკომპლექტებამდე კომპანიაში უმთავრეს ამოცანად რჩება იმის გარკვევა, თუ პრაქტიკულად მას რომელი საქმის განხორციელება შეუძლია კარგად.

თუ მოხდა ისე, რომ კომპანიის დაუძნების შემდეგ რომელიღაც ერთი საქმის განხორციელება მის ძალებს აღემატება (ეს ხდება მაშინ, როდესაც კომპანიამ კარგად ვერ გათვალა თავის შესაძლებლობები), მაშინ მან ის მომენტალურად უნდა მოიშოროს თავიდან, ხოლო თუ იგი ეხება არა მთლიანად ამ საქმეს, არამედ, მის რომელიმე ერთ ოპერაციას, მაშინ ის ოპერაცია ასევე დაუყოვნებლივ უნდა გადასცეს აუთსორსინგზე, ანუ დაკვეთით გააკეთებინოს ამ ოპერაციაზე დასპეციალიზებულ გარეშე კომპანიას.

ასე რომ, კომპანიის ბიზნეს-პორტფელის დაკომპლექტებაზე პირდაპირ ზემოქმედებენ კომპანიის შესაძლებლობები და გარე

საფრთხეები. ბიზნეს-პორტფელის დაკომპლექტებისას აუცილებელია ამ ორივე ფაქტორის გათვალისწინება. პორტფელი ისე უნდა დავაკომპლექტოთ, რომ მისი მეშვეობით კომპანიის რაც შეიძლება მეტი შესაძლებლობის რეალიზება მოხდეს, განსაკუთრებით ისეთის, რომლებიც დაკავშირებულია კომპანიის სტაბილურ კონკურენტულ უპირატესობასთან. თუ კომპანიის ბიზნეს-პორტფელი ამ პრინციპით დაკომპლექტდა, მაშინ, ის ნადვილად იქნება მისი კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფის გარანტი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1. ხადური ნ.** საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ანალიზი და პერ-სპექტივები. თბ., 2010.
- 2. ბარათაშვილი ე., გეჩბაია ბ., ღლონტი ვ.** საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა: თანამედროვე გამოწვევები. თბ., 2012.
- 3. Пилипетко И. В.** Конкурентоспособность страны и регионов в мировом хозяйстве. Москва-Смоленск. 2015.
- 4. გოგიაშვილი შ.** კონკურენტული კანონმდებლობა და ბიზნესგარემო საქართველოში. ჟ. „ახალი ეკონომისტი“. #1. 2006.
- 5. ტომპსონი ა., სტრიკლენდი ა.** სტრატეგიული მენეჯმენტი. თბ., 2009.

REFERENCES:

- 1. Khaduri N.** Analysis of competitiveness of the Georgian economy and perspectives. Tb., 2010.
- 2. Baratashvili E., Gechbaia B., Glonti V.** Competitiveness of the Georgian economy: modern challenges. Tbilisi, 2012.
- 3. Pilipetko I. V.** Competitiveness of the country and regions in the world economy. Moscow-Smolensk. 2015.
- 4. Gogiashvili Sh.** Competitive legislation and business environment in Georgia. Zh. The New Economist. # 1. 2006.
- 5. Thompson A., Strickland A.** Strategic Management. Tbilisi, 2009.

BUSINESS PORTFOLIO OPTIMIZATION AS A GUARANTEE OF THE COMPANY'S COMPETITIVENESS

Ramaz Margishvili,

Doctoral Student of GTU
r.margishvili@r-medical.ge

RESUME

In the article - **“Business Portfolio Optimization as a Guarantee of the Company's Competitiveness”** – it is defined the company's business portfolio as a set of business cases that the company has decided to implement, and the list of which is even included in its articles of association.

The company's business portfolio can be single-profile or multi-profile. The single-profile company carries out only one business, while a multi-profile, is a diversified, multi-business case. The company can be diversified in the same field as well as in other fields. The example of a single-profile company in the field of healthcare is the clinic “Akhali Mzera”, and an example of a multi-profile company is the clinic – “Aversi.”

According to the number of business cases, a single-profile business portfolio is called a “scarce” portfolio, while a multi-profile business portfolio is called a “rich” business portfolio. The author of the article warns companies not to waste their portfolio enrichment. If necessary, diversify only in related fields, and that too, after diligent and objective study of their capabilities.

Key words: Business portfolio; “Scarce” business portfolio; “Rich” business portfolio; Single-profile company; Multi-profile company.

**ტერიტორიული მარკეტინგის როლი და
მნიშვნელობა ტურისტული დანიშნულების
ადგილების დაგეგმვასა და განვითარებაში**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-167

მაია ახვლედიანი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
maia.akhvlediani1@atsu.edu.ge

რეზიუმე

თანამედროვე პირობებში ტერიტორიული მარკეტინგი ეფუძნება ტერიტორიული მართვის ორგანოების როლისა და ფუნქციების ახლებურ გააზრებას და აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლებს საშუალებას აძლევს ეფექტურად მართონ ტერიტორიის რესურსები, სრულად და საუკეთესოდ დააკმაყოფილონ მოქალაქეების, ტურისტების, ბიზნესმენებისა და მომხმარებელთა სხვადასხვა ჯგუფების მოთხოვნები, შესაბამისად ტერიტორიის მიმზიდველობა საცხოვრებელი თუ ბიზნესის კეთების თვალსაზრისით იზრდება. ტურისტული ინდუსტრია, გარკვეულ ეტაპზე, ტერიტორიული მარკეტინგის და, კერძოდ, ადგილების ბრენდინგის იდეების მთავარი „მომხმარებელი“ ხდება. თუ გარკვეულ ტერიტორიაზე არის უნიკალური ბუნებრივი ობიექტები, ისტორიული კულტურული ატრაქციონები და ა.შ., ანუ ადგილს აქვს ტურისტული პოტენციალი, საჭიროა ძალისხმევა ამ პოტენციალის განვითარებისა და შემდგომი რეალიზაციისთვის. იმის შესასწავლად, თუ როგორ გამოიყენება ქალაქ ქუთაისის ტურისტული დანიშნულების ადგილების დაგეგმვასა და განვითარებაში ტერიტორიული მარკეტინგის პრინციპები წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარდა მარკეტინგული კვლევა ანკეტური გამოკითხვის მეთოდით. სულ გამოკითხული იქნა 136 რესპონდენტი.

რესპონდენტები შეირჩნენ სტატისტიკურ მეთოდებზე დაყრდნობით, როგორც სააღბათო, ისე არასააღბათო შერჩევის პრინციპით. რესპოდენტთა გამოკითხვა მიმდინარეობადა ქალაქ ქუთაისის მასშტაბით. კვლევის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნა რომ, ტერიტორიული მარკეტინგი უზრუნველყოფს ტერიტორიის მოქალაქეების ინტერესების გათვალისწინებას, ტერიტორიის მართვის პროცესში, რაც ქმნის წინაპირობებს ეფექტური მართვისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ტურისტული პოტენციალი, ტერიტორიული მარკეტინგი, მენეჯმენტი, იმიჯი, ტურისტული ინდუსტრია.

ქირითადი შინაარსი

თანამედროვე მსოფლიოში ტერიტორიული მარკეტინგი, ფართოდ გამოიყენება კონკრეტული ტერიტორიის განვითარების მიზნების მისაღწევად, იქნება ეს ქვეყანა, რეგიონი, ქალაქი, სოფლის დასახლება და ა.შ. ტერიტორიული მარკეტინგი არაკომერციული მარკეტინგის სახეა, რომელსაც ორგანიზაციები და ცალკეული პირები, საზოგადოებრივი ინტერესების გათვალისწინებით ახორციელებენ¹. უნდა აღინიშნოს, რომ მარკეტინგული კომპლექსი რეგიონის, ქალაქის ან ცალკეული დასახლების (თემი) ხელისუფლების წარმომადგენელთა მიერ, ტერიტორიის მასშტაბის, კომპეტენციის, არსებული რესურსებისა და რიგი სხვა პარამეტრების გათვალისწინებით მუშავდება. შესაბამისად, ყოველ ჯერზე ჩვენ განვიხილავთ ტერიტორიული მარკეტინგის განხორციელების შედეგებს რეგიონულ დონეზე (რეგიონის მარკეტინგი), მუნიციპალიტეტის (მუნიციპალური მარკეტინგი) და ქალაქის (ქალაქის მარკეტინგი) დონეზე. ყველა აღნიშნულ შემთხვევაში მარკეტინგი, ხელს უწყობენ, ტერიტორიის სპეციფიკური მახასიათებლების (მოსახერხებელი ადგილმდებარეობა, რესურსები, ობიექტები და ა.შ.), დაინტე-

1 Kotler P. &Gentner D. «Country as Brand Product, and Leyond A. Ploce Marketing and rand Management Perspective», Journal of Brand Management; Vol 9, 4/5, 2002

რესებულ მხარეებზე წარმატებით „გაყიდვას“¹. ტერიტორიის მარკეტინგი, ასევე ტერიტორიის სპეციფიკასთან დაკავშირებულ სპეციალური დანიშნულების ინფორმაციის, კონკრეტული მეთოდებითა და ინსტრუმენტების გამოყენებით, გავრცელება-საც მოიაზრებს.

ტერიტორიის მარკეტინგის განსახორციელებელი საკითხები აისახება მარკეტინგის გეგმაში, მაგალითად, როგორცაა ტერიტორიის იმიჯის შექმნა, მოზიდული ინვესტიციების და ტერიტორიის ვიზიტორთა რაოდენობის ზრდა და ა.შ. ამდენად, ტერიტორიული მარკეტინგი ეფუძნება ტერიტორიული მართვის ორგანოების როლისა და ფუნქციების ახლებურ გააზრებას. ტერიტორიული მარკეტინგის პრინციპების გამოყენება მართვაში, აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლებს საშუალებას აძლევთ ტერიტორიის რესურსები ეფექტიანად მართონ, სრულად და საუკეთესოდ დააკმაყოფილონ მოქალაქეების, ტურისტების, ბიზნესმენებისა და მომხმარებელთა სხვადასხვა ჯგუფების მოთხოვნები, შესაბამისად ტერიტორიის მიმზიდველობა საცხოვრებელი თუ ბიზნესის კეთების თვალსაზრისით

იზრდება². ასევე, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ტერიტორიული მარკეტინგი არ არის მხოლოდ მომხმარებელთა მოთხოვნების შესწავლისა და დაკმაყოფილების პროცესი. ტერიტორიული მარკეტინგის კონცეფცია კარგადაა შეთანხმებული სახელმწიფო ადმინისტრირების თანამედროვე თეორიებთან, მათ შორის, სახელმწიფო ადმინისტრირების ახალი თეორიასთან³. სახელმწიფო ადმინისტრირების შეფასება, მომხმარებელთა საზოგადოებრივი პროდუქტით კმაყოფილების დონის მიხედ-

1 Bramezza I. The competitiveness of the European city and the role of urban management in improving the city's performance. — Rotterdam: Tinbergen Institute, 1996

2 Towards Effective Place Brand Management: Branding European Cities and Regions / ed. G.J. Ashworth, M. Kavaratzis. -Cheltenham : Edward Elgar Publ. Limited, 2010.

3 Kavaratzis M. Place Marketing: how did we get here and where are we Going? / M. Kavaratzis, G.J. Ashworth // Journal of Place Management and Development. - 2008. - Vol. 1, iss. 2.

ვით განისაზღვრება, თუმცა დროთა განმავლობაში ჩნდება იმის გაგება, რომ საზოგადოებრივი ინტერესების დაკმაყოფილებისა და საზოგადოებრივი პრობლემების გადაჭრისათვის, აუცილებელია სახელმწიფოსა და საზოგადოების ურთიერთკავშირის (თანამშრომლობის) უზრუნველყოფა. მოქალაქეები (საზოგადოებრივი საქონლისა და მომსახურების მომხმარებლები) არა მხოლოდ პასიური მიმღები არიან საზოგადოებრივი კეთილდღეობის, არამედ აქტიურად ერთვებიან მართვის პროცესებში და შეუძლიათ ტერიტორიის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული და ტაქტიკური საკითხების გადანიშნულებაზე გავლენის მოხდენა. ზოგიერთ შემთხვევაში, თვითორგანიზებული მოსახლეობა, ტერიტორიის რესურსებს, ტერიტორიის მახასიათებლების შესახებ სრულყოფილი ინფორმაციის ფლობის გამო, უკეთესად მართავს და ეფექტიანად იყენებს¹.

პანდემიის პირობებში „საჯარო მართვის“ ახალი იდეების ხორცშესხმა დაიწყო საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების უფრო ფართო გამოყენების საშუალებით, რაც ხელისუფლებას მოსახლეობასთან უკეთესი ურთიერთქმედების საშუალებას აძლევს სწრაფად მიიღოს პასუხი. ამდენად, ტერიტორიის მაცხოვრებლები ხდებიან ტერიტორიული ადმინისტრირების აქტიური მონაწილეები, რაც გამოიატება მოქალაქეთა მონაწილეობით სტრატეგიული გადანიშნულებების შემუშავებაში. აღნიშნული კი შესაძლებელს ხდის, ტერიტორიის მიმზიდველობა, როგორც საცხოვრებელი ისე ბიზნესის კეთების თვალსაზრისით გაზარდოს.

ტურისტული ინდუსტრია გარკვეულ ეტაპზე ხდება ტერიტორიული მარკეტინგის და, კერძოდ, ადგილების ბრენდინგის იდეების მთავარი „მომხმარებელი“². თუ გარკვეულ ტერიტორიაზე არის უნიკალური ბუნებრივი ობიექტები, ისტორიული კულტურული ატრაქციონები და ა.შ., ანუ ადგილს აქვს ტურისტული

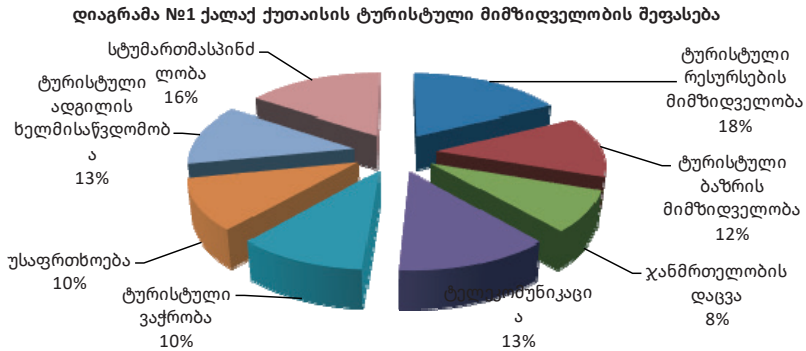
1 Evans G. Hard Branding the Cultural City: from Prado to Prada / G. Evans // International Journal of Urban and Regional Research. - 2003. - Vol. 27, iss. 2.

2 Anholt S. Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions / S. Anholt. - Basingstoke : Palgrave, 2007.

პოტენციალი, საჭიროა ძალისხმევა ამ პოტენციალის განვითარებისა და შემდგომი რეალიზაციისთვის. აუცილებელია ამ ადგილის ირგვლივ შესაბამისი საინფორმაციო ველის შექმნა (იმიჯის შესაქმნელად), ადგილის სატრანსპორტო ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად (ინფრასტრუქტურის განვითარება), ადგილობრივ მოსახლეობაში ვიზიტორების მიმართ ხელსაყრელი დამოკიდებულების ჩამოყალიბება (პერსონალთან მუშაობა)¹. ეს საქმიანობა მოითხოვს, ადგილობრივი ადმინისტრაციის, ადგილობრივი ბიზნესისა და ადგილობრივი მოსახლეობის ყველა ჯგუფის სავალდებულო კოორდინირებით ინტერესების ერთობლივ ძალისხმევას. უფრო მარტივად შეიძლება ვთქვათ, რომ ეს არის ტერიტორიის მარკეტინგი. იმის შესასწავლად თუ როგორ გამოიყენება ქალაქ ქუთაისის ტურისტული დანიშნულების ადგილების დაგეგმვასა და განვითარებაში ტერიტორიული მარკეტინგის პრინციპები ჩვენს მიერ წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარდა მარკეტინგული კვლევა. კვლევის ამოცანებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ რაოდენობრივი კვლევის ჩატარება ანკეტური გამოკითხვის მეთოდის გამოყენებით. რესპონდენტები შეირჩა სტატისტიკურ მეთოდებზე დაყრდნობით როგორც სააღბათო, ისე არასააღბათო შერჩევის პრინციპით. სულ გამოიკითხა 136 უცხოელი ვიზიტორი. გამოკითხვა წარმოებდა ქალაქ ქუთაისის მასშტაბით.

კითხვაზე „ქალაქ ქუთაისის ტურისტული მიმზიდველობის რომელ კრიტერიუმს ანიჭებთ უპირატესობას“ რესპონდენტთა პასუხები ასე გადანაწილდა: ქალაქ ქუთაისის როგორც ტურისტული ადგილის ხელმისაწვდომობას უპირატესობას ანიჭებს გამოკითხული რესპონდენტთა მთლიანი რაოდენობის 13%. ვიზიტორები აღნიშნავენ, რომ ქალაქის ტურისტულ ობიექტებზე მისასვლელი გზები მოსახერხებელია, თუმცა მოუწესრიგებელია ავტოსადგომები და ნაკლებად ხელმისაწვდომია ეკოლოგიურად სუფთა ტრანსპორტი.

1 Hankinson G. Managing Destination Brands: Establishing a Theoretical Foundation / G. Hankinson // Journal of Marketing Management. - 2009. - Vol. 25, iss. 1.

წყარო: მარკეტინგული კვლევა

რესპონდენტთა 18% მიიჩნევს, რომ ქალაქის ტურისტული რესურსები მიმზიდველია, ქალაქში არსებულ ტურისტულ ობიექტებს გააჩნია მსოფლიო მნიშვნელობის კულტურული, ისტორიული და ესთეტიკური ღირებულება, თუმცა, ტურების შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან ჯერ კიდევ დაბალია. ყველაზე დაბალი პროცენტული შეფასება ნილად ხვდა ჯანმრთელობის დაცვის მაჩვენებელს (8%).

კვების ობიექტებზე „ფასი-ხარისხის“ შესაბამისობისობას „ცუდად“ აფასებს გამოკითხულ რესპონდენტთა 38% და „ძალიან ცუდად“- 14%. იმერული სამზარეულო ძალიან მოსწონს რესპონდენტთა 72%-ს, „კარგი“ მაჩვენებლით აფასებს 16%, „საშუალო“ მაჩვენებლით - 11%, არ მოსწონს დაახლოებით რესპონდენტთა 8%-ს. კვების ობიექტებში ცუდადაა ან საერთოდ არ არის წარმოდგენილი სხვა ქვეყნების სამზარეულო აცხადებს რესპონდენტთა 54%.

დასკვნის სახით შეიძლება აღვნიშნოთ რომ ტერიტორიული პროდუქტი არის იმ ღირებულებების ერთობლიობა, რომელიც არსებობს კონკრეტული პროდუქტებისა და სერვისების სახით, რომლებიც ინარმოება და ხელმისაწვდომია მოცემულ მომენტში მოხმარებისთვის. ქალაქ ქუთაისს, რაც განასხვავებს სხვა ტურისტული ტერიტორიებისაგან ესაა თავდაპირველი სახით

შემონახული კულტურული-მემკვიდრეობითი ძეგლები, იმერეთის რეგიონული ცენტრია ქუთაისი, რომელიც ევროპის ერთ-ერთი უძველესი დედაქალაქია, გამორჩეული სტუმართმოყვარეობით და სამზარეულოთი. კვლევის დროს უამრავი სუსტი მხარე გამოიკვეთა, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია ქალაქ ქუთაისის, როგორც იმერეთის ტურისტული ცენტრის მიმზიდველობის ასამაღლებლად.

გამოყენებული ლიტერატურა/REFERENCES:

1. Kotler P. Country as Brand, Product and beyond: a Place Marketing and Brand Management Perspective / P. Kotler, D. Gertner // Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition / ed. N. Morgan, A. Pritchard, R. Pride. - Amsterdam : Elsevier, 2002.
2. Kavaratzis M. Cities and their Brands: Lessons from Corporate Branding / M. Kavaratzis // Place Branding and Public Diplomacy. - 2009. - Vol. 5, iss. 1.
3. Towards Effective Place Brand Management: Branding European Cities and Regions / ed. G.J. Ashworth, M. Kavaratzis. -Cheltenham : Edward Elgar Publ. Limited, 2010.
4. Kavaratzis M. Place Marketing: how did we get here and where are we Going? / M. Kavaratzis, G.J. Ashworth // Journal of Place Management and Development. - 2008. - Vol. 1, iss. 2.
5. Evans G. Hard Branding the Cultural City: from Prado to Prada / G. Evans // International Journal of Urban and Regional Research. - 2003. - Vol. 27, iss. 2.
6. Anholt S. Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions / S. Anholt. - Basingstoke : Palgrave, 2007
7. Hankinson G. Managing Destination Brands: Establishing a Theoretical Foundation / G. Hankinson // Journal of Marketing Management. - 2009. - Vol. 25, iss. 1

**THE ROLE AND IMPORTANCE OF TERRITORIAL
MARKETING IN THE DEVELOPMENT AND ARRANGEMENT
OF TOURIST DESTINATIONS**

Maia Akhvlediani,

Academic Doctor of Economics,
Akaki Tsereteli State University,
Associate Professor
maia.akhvlediani1@atsu.edu.ge

RESUME

In the contemporary conditions, territorial marketing is based on the innovatory understanding of roles and functions of territorial management bodies and it supports representatives of executive power to effectively manage territorial sources, fully and completely satisfy citizens', tourists', businessmen's and different clients' requirements and meet their needs. Thus, the attractiveness of the area for living and doing business is increasing tremendously. At a particular stage, the tourism industry becomes the main "consumer" of territorial marketing and, particularly, of place branding ideas. It is significant for any territory to create a favorable image in the external space in order to attract the maximum number of tourists, that surely leads to the improvement of both economic and political positions of the territory. If in a certain area there are unique natural objects, historical cultural attractions, etc., so, the place has tourist potential and proper efforts are needed to develop and realize this potential. To say simply, that is territory marketing. In order to study how the principles of territorial marketing are used in the planning and development of tourist destinations in Kutaisi, a marketing research was performed at Akaki Tsereteli State University, using the proper questionnaire survey method. 136 respondents were interviewed. Respondents were chosen based on the statistical methods, both on the principle of probability and non-probability sam-

pling. The interviewing process of the respondents was conducted throughout Kutaisi. Based on the research, in conclusion, that territorial marketing ensures consideration of the interests of citizens of the territory in the process of managing the territory, which creates prerequisites for effective management and also allows evaluating the quality of the executive authority's activities. Territorial product is a set of values that exist in the form of specific products and services that are produced and available for consumption at the given moment, that is an effective tool for tourism development.

Key words: tourist potential, territorial marketing, management, image, tourist industry.

**სასოფლო სამეურნეო წარმოების რეგულირება
ეპროკავშირში - გამომცდილება ევროპულ
სასურსათო ბაზრებზე შეღწევისათვის**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-176

ტიტე აროშიძე
სტუ დოქტორანტი
t.aroshidze@iod.ge

რეზიუმე

ევროკავშირთან ასოციირების ხელშეკრულების თანახმად საქართველომ სხვადასხვა მიმართულებით აიღო ვალდებულება დაახლოვებოდა ევროკავშირის პოლიტიკას, მნიშვნელოვანი ვალდებულება შესასრულებელი სოფლის მეურნეობის მიმართულებით, თუმცა საგულისხმოა რომ ევროკავშირის პოლიტიკა აგრარულ სფეროში სპეციფიურია და კანონმდებლობის შესაბამისობაში მოყვანას, კონტროლის მექანიზმების დანერგვას და აღსრულებას გრძელვადიანი პერიოდი ესაჭიროება.

ევროკავშირის ჩამოყალიბებასთან პარალელურად დღის წესრიგში დადგა ერთიანი პოზიციების შეჯერება, მათ შორის ერთიანი სავაჭრო სისტემების დანერგვა, გატარდა რეფორმები და აღმოიფხვრა ის ხარვეზები, რომელმაც რეფორმების პირველ ეტაპზე იჩინა თავი. აღნიშნულმა რეფორმებმა ევროკავშირის ბაზრების ერთიანი პოლიტიკის ჩამოყალიბებას შეუწყო ხელი, რამაც დადებითი ეფექტი მოუტანა არა მხოლოდ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს, არამედ მისცა შანსი სხვა არაწევრ ქვეყნებს აწარმოონ კონკურენტუნარიანი პროდუქცია და ჩაერთონ ევროპის საბაზრო ეკონომიკაში.

საქართველოს მიერ გაცხადებული ევროპის კურსი მოიცავს იმ საერთაშორისო სტანდარტების აღიარებას, რომელიც დამ-

კვიდრებულია ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში და არეგულირებს თავისუფალ საბაზრო სისტემას. საქართველოსთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელია ევროკავშირის გამოცდილების გაზიარება ეროვნულ ინტრესებთან შესაბამისობის დაცვით. მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს მრავალწლიანი ტრადიციებიდან გამომდინარე შესწევს უნარი და გააჩნია უდიდესი პოტენციალი აწარმოოს პროდუქცია, რომელიც კონკურენტუნარიანი იქნება საერთაშორისო ასპარეზზე.

საქართველოს საკანონმდებლო დონეზე შექმნილი აქვს ნორმატიული აქტების ბაზა, რომელიც ჰარმონიზებულია ევროკავშირის საკანონმდებლო ბაზასთან, თუმცა მნიშვნელოვანია, რომ გაძლიერდეს აღსრულების და კონტროლის მექანიზმები, რაც სექტორს მისცემს საშუალებას ქვეყანაში წარმოებული პროდუქცია მთლიანად შეესაბამებოდეს ევროკავშირის მიერ მიღებულ სტანდარტებს.

საკანონო სიტყვები: ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულება, აგრარული სექტორი, მაკშარის რეფორმა, ფიშლერის რეფორმა, CAP.

შესავალი

აგრარული სექტორის სახელმწიფო რეგულირების პრინციპები ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნისთვის იდენტურია, თუმცა, განხორციელების გზები განსხვავებულია ქვეყნის თავისებურებებიდან, ეკონომიკური მდგომარეობიდან და მოსახლეობის სოციალური პირობებიდან გამომდინარე. საქართველოსათვის, უმნიშვნელოვანესია ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების გამოცდილების ანალიზი-გაზიარება, განზოგადება და ქვეყნის რეალობისათვის მაქსიმალურად და ეფექტურად მორგება.

ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში, სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, სადაც აგრარული სექტორისადმი მხარდაჭერას უპირატესად პროგრამული ხასიათი აქვს, გატარებული ღონისძიებები მრავალფეროვანია, კანონმდებლობით რეგლამენტირებული და ფართომასშტაბიანია.

სოფლის მეურნეობის საერთო პოლიტიკა (CAP), წარმოადგენს ევროკავშირის სოფლის მეურნეობის პოლიტიკის საფუძველს, CAP ემყარება სამ მნიშვნელოვან პრინციპს:

1. საერთო ფასები;
2. საერთო დაფინანსება;
3. საზოგადოების უპირატესობა.

როგორც ევროკავშირის გამოცდილების შესწავლიდან ჩანს, ევროკავშირი დიდ ყურადღებას უთმობს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარებასა და რეგულირებას. საქართველოსათვის აუცილებელია ყველა ქვეყნის, განსაკუთრებით ევროპის ქვეყნების გამოცდილების შესწავლა და მხოლოდ იმ მექანიზმების გამოყენება, რომელიც შეესაბამება ქვეყნის ტრადიციებსა და განვითარების პერსპექტივებს.

თუმცა შეიძლება ითქვას, რომ ზოგადად ევროკავშირის ქვეყნებისთვის სოფლის მეურნეობის სფერო პრობლემატური მიმართულებაა, რადგან სრულიად დამოკიდებულია ბიუჯეტების სუბსიდირებაზე, გამომდინარე იქედან, რომ აგრარულ დარგში დასაქმებულმა მოსახლეობამ მუდმივად უნდა მიიღოს მზარდი შემოსავალი, და ფერმერული მეურნეობები ცდილობენ განავითარონ თავიანთი აგრობიზნესი, პროპორციულად სხვა დარგებში შრომით რესურსზე წარმოიქმნება დეფიციტი, ამიტომ ევროკავშირი მუდმივად ცდილობს შეამციროს აღნიშნულ სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობა და გამონთავისუფლებული სამუშაო ძალა გადაანაწილოს მოთხოვნად, დეფიციტურ და მომგებიან სფეროებში.

აგრარული სექტორის სახელმწიფო რეგულირების ევროპული გამოცდილება - ევროპისა და ეროვნული სასურსათო ბაზრების ანალიზი: ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში ამოქმედებულია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების სახელმწიფო შესყიდვების მექანიზმი, ძირითად სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე დადგენილია სხვადასხვა ქვოტა, პროდუქციის ბაზრის სტაბილურობა დაზღვეულია სისტემურად (სახელმწიფო, საფინანსო ინსტიტუტები, და სხვ.). წევრი ქვეყნების მიმართ ევროკავშირი ახორციელებს დახმარებებს ინფრასტრუქტურის გა-

ნვითარებისა და გარემოს დაცვის მიმართულებით, საბიუჯეტო სუბსიდიები ევროკავშირის ქვეყნებში შეადგენდა ფერმერული ოჯახების შემოსავლის დაახლოებით 50-60% -ს.

ევროკავშირის წევრი ქვეყნების აგრარული სექტორი რეგულირდება ორ დონეზე:

1. ცალკეული სახელმწიფოების მიერ მიღებული გადანყვეტილებები და შესაბამისი ნორმატიული აქტები;

2. ევროკავშირის ერთიანი სტრუქტურების მიერ მიღებული სტრატეგიული გადანყვეტილებები.

ევროკავშირის სოფლის მეურნეობის წარმოებაში ძირითადი ადგილი უჭირავს მეცხოველეობის პროდუქტებს (რძის ჩათვლით), მარცვლეულს, ბოსტნეულს, ღვინოს, ხილს და შაქარს.

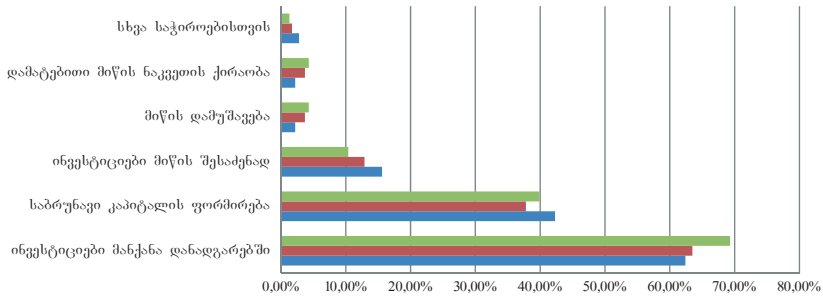
ევროკავშირის სოფლის მეურნეობის დარგი განვითარდა ცალკეული ფერმერების მოცულობითი დაფინანსების საშუალებებით. მაღალმა სუბსიდიებმა ევროკავშირის ფერმერებს მისცა საშუალება დაეწყოთ ჭარბი პროდუქციის წარმოება.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) შეფასებით, 2008 წელს ევროკავშირის სუბსიდიებმა და სხვა გადარიცხვებმა წევრი ქვეყნების მთავრობებიდან, მეურნეობების შემოსავლის 25% შეადგინა, აშშ-ში 7 პროცენტი. CAP – ის რეფორმების სერიამ 2003–05 წლებში გამოიწვია უფრო მეტი დამოკიდებულება ფერმერებისათვის, ვიდრე მაღალი ფასების მხარდაჭერა. ევროკავშირის ქვეყნებში სოფლის მეურნეობის ტარიფები მაღალია საზოგადოების უპირატესობის დასაცავად. CAP არის ევროკავშირის ბიუჯეტის უმსხვილესი კომპონენტი.

ევროკავშირის წევრი ქვეყნები მიმართავენ სასოფლო-სამეურნეო სფეროს სუბსიდირებას საკმაოდ დიდი მასშტაბებით. ფერმერული მეურნეობები დამოკიდებულნი არიან არა მხოლოდ სახელმწიფოს პირდაპირ სუბსიდირებაზე, არამედ სახელმწიფოსაგან იღებენ სესხებს, რომელიც სხვადასხვა მიმართულებით ნაწილდება (იხ. გრაფიკი 1).

როგორც სქემიდან ჩანს, ალბულები სესხების უმეტესი ნაწილი გამოიყენება მანქანა-დანადგარების შეძენისა და ასევე

სესხების დანიშნულება ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში

	ინვესტიციები მანქანა დანადგარებში	საბრუნავი კაპიტალის ფორმირება	ინვესტიციები მიწის შესაძენად	მიწის დამუშავება	დამატებითი მიწის ნაკვეთის ქირაობა	სხვა საჭიროებისთვის
■ მსხვილი	69,30%	39,90%	10,40%	4,30%	4,30%	1,30%
■ საშუალო	63,50%	37,80%	12,90%	3,70%	3,70%	1,70%
■ მცირე	62,40%	42,30%	15,60%	2,20%	2,20%	2,80%

საბრუნავი კაპიტალის ფორმირებისათვის. ეს მიუთითებს იმს, რომ სოფლის მეურნეობა არის ხშირ შემთხვევაში, ნამყვანი, მაგრამ ამავე დროს ფინანსურად მოცულობითი დარგი.

ევროკავშირის ერთიანი სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკა (CAP) დაინერგა 1962 წელს, რათა რეალიზებულიყო რომის ხელშეკრულებით (1952 წელი) ნაკისრი ვალდებულებები. ეს პროცესი საწყის პერიოდში დაფუძნებული იყო საბაზრო ფასზე, ექსპორტის სტიმულირებაზე და იმპორტის გადასახდელებზე ადგილობრივი წარმოების მხარდასაჭერად.

მეორე პერიოდი (1992–2003), გამორჩეული იყო პირდაპირი მხარდაჭერის შემოღებით, რაც გამოცხადდა კომუნიკაციით - „CAPP-ის განვითარება და მომავალი“. მხარდაჭერის ეს პრინციპები ცნობილია, როგორც „მაკშარის რეფორმა“. ეს რეფორმა, G GATT -ის „ურუგვაის რაუნდში“ მრავალმხრივი სავაჭრო მოლაპარაკებების დროს მიღწეულის შედეგი იყო, რომლის დროსაც სავაჭრო პარტნიორებმა, პირველ რიგში, აშშ-მ, ახორციელებდნენ რა ზენოლას ევროკომისიაზე აგროსასურსათო ვაჭრობის ლიბერალიზაციის მიზნით, მიაღწიეს ტარიფებსა და ექსპორტში სუბსიდიების გაუქმებას. რეფორმისათვის წინადა-

დებები წარადგინა ევროკავშირის სოფლის მეურნეობის კომისარმა რეი მაკშარიმ. ამ რეფორმების შედეგად სუბსიდიების გაუქმებას მოჰყვა დიდი წინააღმდეგობა ფერმერთა მხრიდან. CAP -ის ამ პირველმა მნიშვნელოვანმა რეფორმამ შეამცირა საბაზრო ფასი მხარი დაუჭირა და შემოიღო „საკომპენსაციო (დანყვილებული) გადასახადები“, კონკრეტულად მარცვლეულის, ზეთოვანი თესლის, საქონლის ხორცისა და წვრილფეხა ცხოველების წარმოებისთვის, რომელიც განისაზღვრა შესაბამისად, წარსულში წარმოებისა და საბაზრო ფასების მხარდაჭერის დონემდე.

2003 წელს დაიწყო „ფიშლერის რეფორმა“, რომელიც დაინერგა კომუნიკაციით „საერთო სოფლის მეურნეობის პოლიტიკის შუალედური მიმოხილვა“. უნდა აღინიშნოს, რომ პოლიტიკა არსებითად უცვლელი რჩება, მხოლოდ ძლიერდება ბაზრის ლიბერალიზაცია. რეფორმის პროცესი (WTO -დოჰას რუნდი) განხორციელდა სავაჭრო მოლაპარაკებებზე შემდგომი ზენოლის მოლოდინების ფონზე: გაიზარდა სოციალური ზენოლა სოფლის მეურნეობის პოლიტიკაში, გაძლიერდა გარემოსდაცვითი ასპექტები და დამკვიდრდა სურსათის უვნებლობის უფრო მაღალი ხარისხი. რეფორმამ შეცვალა კომბინირებული მხარდაჭერის მეთოდები პირდაპირი სუბსიდირებით, რითაც აღადგინა ფერმერთა მიმართ „ისტორიული სამართლიანობა“. აპრობირებული მხარდაჭერის სქემების გარდა, ევროკავშირს ასევე შეუძლია გამოიყენოს რეგიონალური და ჰიბრიდული სქემები. პირდაპირი სუბსიდირება ხორციელდება რიგი პირობების დაცვით. აუცილებელია „მიწის კარგ სასოფლო-სამეურნეო და გარემოსდაცვით მდგომარეობაში“ შენარჩუნება.

დღეისათვის ევროკავშირის ინსტიტუტები და ინტერესთა ჯგუფები იმყოფებიან CAP - ის ახალი რეფორმის (2021 წლის შემდეგ) პოლიტიკის დასადგენად, რომელიც წარმოდგენილია ევროკომისიის კომუნიკაციით „სურსათის და ფერმერობის მომავალი“. ძირითადი წინადადებები ინარჩუნებს CAP - ის ძირითად პრინციპებს მაშინ, როცა წინა სტრატეგიით დანერგილია სოციალური პრობლემების გაძლიერება, როგორცაა სურსა-

თის უვნებლობის საკითხი. ისევ ნარჩუნდება განსაკუთრებული აქცენტი გარემოზე, მათ შორის წინადადება უფრო შედეგზე ორიენტირებული ღონისძიებების ჩართვის შესახებ. ევროკომისიის მიერ შემოთავაზებული ფუნდამენტური ცვლილება არის შემოღება CAP სტრატეგიული გეგმებისა, რომლებშიც ქვეყნებს მოუწევთ დაასაბუთონ და განსაზღვრონ თავიანთი სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის კონკრეტული საჭიროებები, ამოცანები და ზომები სტრატეგიული ხედვის საფუძველზე.

ევროკავშირის საერთო სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკამ გამოიწვია ის პოზიტიური შედეგი, რომ საგრძნობლად გაზრდილი მოსავლიანობისა და პროდუქტიულობის გამო, გაჯერებულია სურსათის შიდა ბაზარი, რაც იწვევს საექსპორტო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დიდი რაოდენობით წარმოებას. თუ მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პირველ წლებში დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში მარცვლის საშუალო მოსავლიანობა იყო 16,9 ც/ჰა, კარტოფილი - 158,7 ც/ჰა, შაქრის ჭარხალი - 301 ც/ჰა, შემდეგ 2000 წელს უკვე 60 ც/ჰა იყო, კარტოფილი - 358 ც/ჰა, შაქრის ჭარხალი - 518 ც/ჰა. რძის მოსავლიანობა ძროხაზე, შესაბამისად, 2743-დან 5860 კგ-მდე გაიზარდა, ჰოლანდიაში კი - 7200 კგ-მდე.

დასკვნა

- ევროკავშირთან დაახლოების პოლიტიკისა და 2014 წელს გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულების პირობების თანახმად, საქართველოს ეკისრება ვალდებულება, ყველა სფეროში მოახდინოს საკანონმდებლო ჰარმონიზება. ამ პირობის შესრულებაზე დიდადაა დამოკიდებული ქვეყნის განვითარება ევროკავშირში. მნიშვნელოვად მაქსიმალურად ეფექტური განუვლი ღონისძიებებისა, ჯერ კიდევ მოსაგვარებელია რიგი საკანონმდებლო საკითხები;

- საქართველოსა და ევროკავშირს შორის 2014 წლის 27 ივნისს ხელმოწერილი ასოცირების შესახებ შეთანხმების X თავის - „სოფლის მეურნეობა და სოფლის განვითარება“ თანახმად, საქართველომ უნდა უზრუნველყოს სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარება ევროკავშირის პოლიტიკის და საუკე-

თესო პრაქტიკის შესაბამისად და დაუახლოვოს საქართველოს კანონმდებლობა ევროპულს, ასევე, ხელი შეუწყოს როგორც ცენტრალური, ისე ადგილობრივი ხელისუფლების შესაძლებლობების გაძლიერებას, რათა პოლიტიკის დაგეგმვა და შეფასება შეესაბამებოდეს ევროპულ ნორმებს;

- ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი ვაჭრობის სრულად ამოქმედების ერთ-ერთი უმთავრესი პირობაა ევროკავშირის სტანდარტების მიხედვით პროდუქციის წარმოება. დღეს საქართველოში არსებული მდგომარეობის გაანალიზებით, შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ სტანდარტიზაციის ევროკავშირისა და საქართველოს სისტემა ერთმანეთისაგან რადიკლურად განსხვავდება. ძირითად მიზეზად მივიჩნევთ იმ ფაქტს, რომ ქართველი მენარმეების დიდი ნაწილი, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო მენარმეები ჯერ კიდევ საბჭოთა სტანდარტების გამოყენებით მუშაობენ;

- სტანდარტების დანერგვის პროცესში გამოყენებულ უნდა იქნეს ევროპული და საერთაშორისო გამოცდილება, რაც გულისხმობს სტანდარტის ჩამოყალიბებაში ადგილობრივი ფერმერებისა და დაინტერესებული პირების მონაწილეობის უზრუნველყოფას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლალანიძე გ. - ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის შეფასების საექსპორტო ასპექტები, სამეცნიერო პრაქტიკული ჟურნალი „გლობალიზაცია და ბიზნესი“, თბ. 2018 წ.;

2. სამადაშვილი უ. - „საქართველოს ეკონომიკური განვითარების დონით ევროკავშირთან დაახლოების გზები“, მე-3 საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამონვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, თსუ, შრომების კრებული, 2019, გვ. 380;

3. კოლუაშვილი პ. - სოფლის განვითარების ევროპული მოდელები და საქართველო, <https://for.ge/view/173422/soflis-ganviTarebis-evropuli-modelebi-da-saqarTvelo.html>;

4. ფუტყარაძე რ. - ხორვატიის ეკონომიკური ინტეგრაცია ევროკავშირში და საქართველო“, მე-3 საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, თსუ, შრომების კრებული, 2019, გვ. 395;

5. Chokheli, E. - The Impact of the Competitive Strategy on the Success of Wine Companies (The case of Georgia), Proceedings of 24th international academic conference, Barcelona;

6. Kharashvili, E., Gechbaia B., Mamuladze G. – VEGETABLE MARKET: COMPETITIVE ADVANTAGES OF GEORGIAN PRODUCT AND COMPETITION CHALLENGES, Innovative Marketing, Volume 14, Issue 3, 2018. Volume 14 2018, Issue #3, pp. 8-16.;

7. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/performance-agricultural-policy/studies-and-reports/economic-analyses-and-briefs/agricultural-and-farm-economics_en geostm.ge

8. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in the European Union, https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_eu_summary.pdf.

REFERENCES:

1. Ghaganidze G. – “Country’s competitiveness assessment of export aspects”, Scientific-Practical Journal “Globalization and Business“, Tb. 2018;

2. Samadashvili U. - “Ways to get closer to the EU with the level of Georgia’s economic development“, 3rd International Scientific Conference “Challenges of Globalization in Economics and Business“, TSU, Proceedings, 2019, p. 380;

3. Koguashvili P. - European models of rural development and Georgia, <http://for.ge/viets/173422/European-development-European-models-Georgia.HTML>;

4. Putkaradze R. - Croatia ‘s economic integration into the European Union and Georgia“, 3rd International Scientific Conference “Challenges of Globalization in Economics and Business“, TSU, Pro-

ceedings, 2019, p. 395;

5. Chokheli, E. - The Impact of the Competitive Strategy on the Success of Wine Companies (The case of Georgia), Proceedings of 24th international academic conference, Barcelona;

6. Kharashvili, E., Gechbaia B., Mamuladze G. - VEGETABLE MARKET: COMPETITIVE ADVANTAGES OF GEORGIAN PRODUCT AND COMPETITION CHALLENGES, Innovative Marketing, Volume 14, Issue 3, 2018. Volume 14 2018, Issue #3, pp. 8-16.;

7. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/performance-agricultural-policy/studies-and-reports/economic-analyses-and-briefs/agricultural-and-farm-economics_en geostm.ge

8. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in the European Union, https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_eu_summary.pdf.

REGULATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN THE EU – EXPERIENCE TO PENETRATE EUROPEAN FOOD MARKETS

Tite Aroshidze

Ph.D Student of GTU

t.aroshidze@iod.ge

RESUME

In accordance with the EU Association Agreement, Georgia made commitments in various areas to approximate its policy with the EU. There are important commitments to be made in the field of agriculture, however, it should be noted that EU agricultural policy is specific and requires long-time term for legislative alignment, implementation of control enforcement mechanisms and its implementation.

One of the core objectives of the European Union upon its establishment was the approximation of common positions, including the introduction of common trading systems. Appropriate reforms were carried out and the shortcomings that appeared in the first stage of the reforms were eliminated. Abovementioned reforms have also contributed to the establishment of EU single market policy, which has had a positive impact not only on EU member states, but also enabled other non-EU countries to produce competitive products and engage in the European market economy.

Georgia's European orientation entails the recognition of those international standards that regulate the free market system and are established within the EU member states. It is vital for Georgia to share the EU's experience in line with its national interests. It's noteworthy that Georgia, with its many years of traditions, has the ability as well as the greatest potential to produce products that will be competitive in the international arena.

It should be noted that, at the legislative level, Georgia has established a framework of normative acts, which is completely harmonized with the EU legislation. However, it's of paramount significance to strengthen enforcement and control mechanisms, which will enable the sector in Georgia to produce products that will fully meet all the EU's standards and rules.

Key words: The EU Association Agreement, Agrarian Sector, Fischer Reform, CHAP.

**ონლაინ თამაშობების რეგულირება
საზღვარგარეთის ქვეყნებსა და საქართველოში**

DOI - 10.36962/ecs105/6-8/2022-187

ლაშა პიტნავა,
სტუ დოქტორანტი
pitnava.lasha@gtu.ge

რეზიუმე

ორგანიზებული საქმიანობა ან ქმედება, რომელიც ეხება პირთა განუსაზღვრელ წრეს, ხასიათდება ადამიანის სიცოცხლისთვის ან ჯანმრთელობისთვის მომეტებული საფრთხით, მოიცავს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ინტერესებს ან დაკავშირებულია სახელმწიფო რესურსებით სარგებლობასთან, სახელმწიფოს მხრიდან რეგულირდება ლიცენზიით ან ნებართვით. სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი ინტერესების გათვალისწინებით, ლიცენზიის ან ნებართვის გაცემით რეალურად შესაძლებელია აღნიშნული საფრთხის შემცირება.

სახელმწიფოს მხრიდან სათამაშო ბიზნესის სისტემურ-ელექტრონული ფორმით (ონლაინ) თამაშობები სწორ რეგულირებას მოითხოვს, ვინაიდან აზარტული თამაშების ინტერნეტში გადანაცვლებით არსებობს საშიშროება ფულადი ტრანზაქციების მნიშვნელოვანი ნაწილი უკონტროლოდ წარიმართოს. სტატიამი განხილულია სათამაშო ბიზნესის სფეროს მარეგულირებელი აქტები, გამოკვეთილი იქნება როგორც ევროკავშირის ერთიანი, ასევე ცალკეული სახელმწიფოების მიდგომები აზარტულ თამაშობების სისტემურ-ელექტრონული ფორმით მოწყობის მიმართ. საქართველოს სათამაშო ბიზნესის პოლიტიკის ანალიზის შედეგად გამოვლენილი პრობლემებისა და საერთაშორისო წარმატებული პრაქტიკების შესწავლის შედეგად შემუშავებული წინადადებები მნიშვნელოვანია საქართველოს სათამაშო ბიზნესის სფეროს შესაბამისი ეფექტური მექანიზმე-

ბის შექმნისა და შემდგომი სრულყოფისათვის.

საკვანძო სიტყვები: რეგულირება, სათამაშო ბიზნესი, სისტემურ-ელექტრონული, ონლაინ თამაშები, ნებართვა.

შესავალი

თანამედროვე რეალობაში ტექნოლოგიური და ციფრული (დიჯიტალური) პროცესების განვითარებამ გარდა დადებითი ასპექტებისა, ნიადაგი შეუქმნა და რეალურ ცხოვრებაში შემოიტანა ბიზნესის ისეთი სახეობები, როგორცაა აზარტული თამაშობები, კერძოდ კი - სათამაშო ბიზნესი. აღნიშნული ბიზნესის ძირითად საქმიანობას წარმოადგენს აზარტული ან/და მომგებიანი თამაშობების მონყობა და ორგანიზება, როგორც ფიზიკურად არსებული, ისე სისტემურ - ელექტრონული ფორმით. სათამაშო ბიზნესი ცივილიზებული მსოფლიოს ან უკვე განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს, ხასიათდება განვითარების მზარდი ტემპით და ფარავს როგორც განვითარებად, ისე განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებს.

სათამაშო ბიზნესი მსოფლიოსა და მათ შორის საქართველოში, ერთი მხრივ, წარმოადგენს ძალზედ მომგებიან საქმიანობასა და სექტორს, რომლის ბრუნვა და შემოსავლები მილიარდებს მოიცავს, ეკონომიკაში მსხვილ კონტრიბუციას ახორციელებს და გადასახადების მსხვილი გადამხდელია, ხოლო, მეორე მხრივ, არის მნიშვნელოვნად დამაზარალებელი თავისი უარყოფითი გარეგანი ეფექტების გათვალისწინებით, როგორც მძიმე სოციალურ/ფსიქოლოგიური თვლსაზრისით (თამაშობებზე არაჯანსაღი დამოკიდებულება, მოზარდებისა და მომავალი თაობის აქტიური ჩართულობა და ა.შ.), ასევე ფინანსური პრობლემებით (ფულის გათეთრების მაღალი რისკით).

ძირითადი ტექსტი

სათამაშო ინდუსტრიის ზრდა რომელიც ბოლო წლებში შეინიშნება მსოფლიო მასშტაბით, ამ ბიზნესის სწორ რეგულირებას მოითხოვს. საქმე ის არის, რომ აზარტული თამაშები ინტერნეტში ინაცვლებს და არსებობს საშიშროება რომ ფუ-

ლადი ტრანზაქციების მნიშვნელოვანი ნაწილი უკონტროლოდ წარიმართოს. ასევე იზრდება კრიპტოვალუტისა და სხვა ისეთი მექანიზმების გამოყენება, რაც ქმნის ფულის გათეთრების წინაპირობებს (International Monetary Fund 2019). არსებული რისკების შესამცირებლად, ევროკავშირმა შეიმუშავა ახალი მიდგომები. კერძოდ, 2017 წელს მიიღო მანიფესტი - *„ევროკავშირის ჩარჩო ხელშეკრულება სისტემურ-ელექტრონული ფორმით მონეტარული აზარტულ თამაშობებზე“* (A EU Framework for Online Gambling), რომელიც მოიცავს შემდეგი სახის რეკომენდაციებს:

- ევროკომისიამ დაჩქარებული წესით უნდა გადახედოს 2014 წლის რეკომენდაციების შესრულებას მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ და უზრუნველყოს ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების მიერ რეკომენდაციებით გათვალისწინებული ზომების დაცვა კონკრეტული მოქმედებების შეთავაზებით და საჭიროების შემთხვევაში მიაწოდოს საკანონმდებლო წინადადებები;

- ევროკომისიამ უნდა წარმოადგინოს ონლაინ აზარტული თამაშობების ახალი რეგულირების პოლიტიკა თითოეული წევრი ქვეყნის შიდა ბაზრისთვის ახალი ტექნოლოგიების გათვალისწინებით, რომელშიც ასახული იქნება წევრი სახელმწიფოების მხრიდან მარეგულირებელი გამონეგევი ფულის გათეთრებისა და ტერორიზმის დაფინანსების შესახებ;

- ევროკომისიის ექსპერტთა ჯგუფმა, რომლის წევრებიც არიან ევროკავშირის წევრი ქვეყნების აზარტული თამაშების ეროვნული სამსახურების წარმომადგენლები, უნდა გააგრძელონ და გააძლიერონ საუკეთესო პრაქტიკების ურთიერთგაცვლის პროცესი. „აზარტული თამაშების ეროვნულ სამსახურებს შორის თანამშრომლობის შესახებ“ დეკლარაცია (The “Declaration on cooperation between national gambling authorities”) უნდა იყოს ახლებურად შეფასებული ისე, რომ შეიქმნას ოფიციალური სამართლებრივი და მარეგულირებელი ჩარჩო ხელშეკრულება ამ ორგანოებს შორის ურთიერთთანამშრომლობისათვის;

- აუცილებელია ტექნიკური მოთხოვნების დამატებითი სტა-

ნდარტიზაციის შემოღება, რომელიც მოიცავს ინფორმაციული ტექნოლოგიების (IT) ისეთი საშუალებების გამოყენებას, რომლითაც ონლაინ აზარტულ თამაშობებში ნებისმიერი საექვო საქმიანობა პირდაპირ ეცნობება შესაბამის ორგანოებს;

- აუცილებელია სრულ შესაბამისობაში იქნეს მოყვანილი ონლაინ აზარტულ თამაშების შესახებ ეროვნული კანონმდებლობები ევროკავშირის კანონმდებლობასთან;

- ევროკომისიამ სრულად უნდა შეასრულოს ევროკავშირის კანონმდებლობა, ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გათვალისწინებით;

- ევროკავშირის ნევერ ქვეყნებისათვის უნდა შენარჩუნდეს ონლაინ აზარტულ თამაშების მონყობაზე გადასახადებისა და მოსაკრებლების დანესების სავალდებულო მოთხოვნა.

მიუხედავად ამისა, სათამაშო ბიზნესის გამჭირვალობის საკითხი სერიოზული კრიტიკის ობიექტია, ვინაიდან რისკები, რომლებიც უკავშირდება ფულის გათეთრებას, საკმაოდ დიდია. აქედან გამომდინარე ევროკომისიამ 2019 წლის 29 იანვარს ნევერი ქვეყნებისათვის შეიმუშავა რეკომენდაცია „ონლაინ აზარტული თამაშების ნესების შესრულებისათვის მარეგულირებელი და მაკონტროლებელი ინსტრუმენტების შეფასების შესახებ“ (Evaluation of Regulatory Tools for Enforcing Online Gambling Rules and Channelling Demand towards Controlled Offers), რომელიც ითვალისწინებს აზარტული თამაშების ეროვნული სამსახურების მიერ ონლაინ აზარტულ თამაშების მონყობაზე სანებართვო პირობების დანესებას, ასევე ონლაინ აზარტული თამაშების ორგანიზატორების მიერ სანებართვო პირობებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებაზე კონტროლს.

„ევროკავშირის ჩარჩო ხელშეკრულებით - სისტემურ-ექტრონული ფორმით მონყობილ აზარტულ თამაშობებზე“ (A EU Framework for Online Gambling) ევროკავშირის ქვეყნებისათვის ონლაინ აზარტული თამაშობების მონყობისათვის **სავალდებულო მოთხოვნას წარმოადგენს ცალკე ნებართვის აღება და დანესებულია აღნიშნულ ნებართვაზე მოსაკრებელი.**

აღნიშნული მოთხოვნები და რეკომენდაციები გათვალისწინ-

ნებულია ევროკავშირის ქვეყნების ეროვნულ კანონმდებლობაში, კერძოდ:

ბელგიაში სისტემურ-ელექტრონული ფორმით ორგანიზებული თამაშობების მაკონტროლებელი ორგანოა *ბელგიის აზარტული თამაშობების კომისია (Gaming Commission)*. კომისია შექმნილია „*აზარტული თამაშობების და ფსონების შესახებ კანონის*“ (*Federal Act of 7 May 1999 regarding games of chance*) თანახმად, რომელიც ფედერალური იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაშია. კომისია გასცემს ნებართვებს ონლაინ-თამაშობების გასამართავად. ბელგიაში ონლაინ თამაშების მონეობისათვის (ონლაინ კაზინო) აუცილებელია ნებართვის აღება (A+ License), ამისათვის საჭიროა ონლაინ თამაშების ნებართვის მაძიებელს ჰქონდეს მიწისზედა სამორინეს მონეობის ნებართვა (A License).

ხორვატიაში ონლაინ თამაშობების მაკონტროლებელი ორგანო, *აზარტული თამაშობების შესახებ კანონით (Games of Chance Act)*, არის *ფინანსთა სამინისტროს გადასახადების ადმინისტრაცია*.

კანონის თანახმად, ონლაინ თამაშობის მონეობისთვის გაიცემა ცალკე ნებართვა, მხოლოდ იმ პირებზე, რომლებსაც გააჩნიათ *ფიზიკურად მოქმედი აზარტული თამაშობის მონეობის ნებართვა*.

ლიეტუვაში ონლაინ აზარტული თამაშობები რეგულირდება *აზარტული თამაშობების შესახებ და ლატარიების შესახებ კანონებით (Law on Gaming)*. სფეროს მართავს *თამაშობების კონტროლის სააგენტო (Gaming Control Authority)*, რომელიც ლიეტუვის ფინანსთა სამინისტროს ცალკე ორგანოა. სააგენტო ახორციელებს ნებართვის გაცემასა და ზედამხედველობას ყველა სახის სათამაშო საქმიანობაზე და ეროვნული ლატარიის გამართვაზე.

2016 წლის 1 იანვრიდან, ონლაინ თამაშობების ყველა სახეობა დაშვებულია ლიეტუვაში. ლიეტუვაში, ბელგიის მსგავსად, ონლაინ აზარტული თამაშობების მონეობის ნებართვის მოსაპოვებლად კომპანიამ ჯერ უნდა მიიღოს *ფიზიკურად მოქმედი*

აზარტული თამაშობის მონყობის ნებართვა და შემდეგ ონლაინ თამაშობების ნებართვა.

დანიში აზარტული თამაშობები რეგულირდება აზარტული თამაშობების შესახებ კანონით (*Gambling Act*). სფეროს მარეგულირებელია დანიის აზარტული თამაშობების სააგენტო (*Danish Gambling Authority*), რომელიც დამოუკიდებელი სახელმწიფო სააგენტოა. სააგენტო გასცემს ლიცენზიებს 5 წლამდე ვადით. ნებართვის მიმღები უნდა იყოს ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების რეზიდენტი.

დანიში როგორც წესი, სათამაშო ბიზნესის ნებართვა ორი სახისაა: 1) ონლაინ თამაშების ნებართვა და 2) ფიზიკურად არსებული აზარტული თამაშების ნებართვა. ეს ნებართვები გამიჯნულია ერთმანეთისაგან.

ონლაინ თამაშების ნებართვის ორი სახეობაა: 1) ფსონებით თამაშობების (*Betting license*) მონყობის ნებართვა და 2) ონლაინ სამორინეს მონყობის ნებართვა.

პორტუგალიის ახალი დეკრეტი - კანონი No. 66/2015 აზარტული ონლაინ თამაშობების და ფსონების შესახებ (*Decree-Law No. 66/2015 on Online Gambling and Betting*) ძალაში შევიდა 2015 წელს. კანონის თანახმად, ოპერატორებს უფლება აქვთ მოიპოვონ ონლაინ ბინგოს, ონლაინ სამორინეს, სპორტული ფსონების და დოლის ფსონების ნებართვები. პორტუგალიაში ონლაინ თამაშების მონყობისათვის აუცილებელ პირობას არ წარმოადგენს სამორინეს ნებართვის ფლობა.

კანონი არ ადგენს ნებართვის რაოდენობის ლიმიტს. ნებართვის გამცემი და სფეროს მაკონტროლებელი ორგანოა ეკონომიკის სამინისტროს ტურიზმის ეროვნული სააგენტო (*Turismo de Portugal, I.P.*), ამ სააგენტოში შემავალი აზარტული თამაშობების რეგულირებისა და ინსპექტირების ორგანო (*Serviços de Regulação e Inspeção de Jogos (SRIJ)*) და *Instituto do Turismo de Portugal*-ში შემავალი აზარტული თამაშობების კომისია.

კანონის თანახმად, პორტუგალიაში ონლაინ თამაშობების ნებართვა გაიცემა კომპანიებზე, რომელთა მართვის ფორმაც არის შპს (შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება) და

დაფუძნებულია ევროკავშირში (European Union - EU) ან ევროპის ეკონომიკურ სივრცეში (European Economic Area - EEA). თუ EU/EEA სივრცეში არაა დაფუძნებული და უცხოური კომპანიაა, მაშინ ფილიალი მაინც უნდა ჰქონდეს პორტუგალიაში.

საქართველოში სათამაშო ბიზნესის სფეროს მოქმედი მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიხედვით, ონლაინ თამაშობების მონეობისათვის ცალკე ნებართვა არ გაიცემა და მისი ორგანიზება შეუძლია მხოლოდ ფიზიკურად არსებულ **სამორინეს, სათამაშო აპარატების სალონის და ტოტალიზატორის მონეობის ნებართვის მფლობელს**. ამასთან, სათამაშო აპარატების სალონის მონეობის ნებართვის მფლობელს მოქმედი რედაქციით უფლება აქვს მოაწყოს ონლაინ სამორინე და ონლაინ სათამაშო აპარატები. ანალოგიურად, სამორინეს მონეობის ნებართვის მფლობელს შეუძლია მოაწყოს ონლაინ სამორინე და ონლაინ სათამაშო აპარატები.

დასკვნა

საქართველოში სათამაშო ბიზნესის სამართლებრივი მექანიზმების დახვეწა კვლავ რჩება გამომწვევად, სახელმწიფო მართვის ეფექტურად განხორციელების ძირითად საფუძველს განსაზღვრავს მისი რეგულირებადი სფეროს სამართლებრივი ჩარჩოს განვითარება, შესაბამისად მნიშვნელოვანია მარეგულირებელი საკანონმდებლო-სამართლებრივი ჩარჩოს შესწავლა, ანალიზი და უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვა-განხორციელება. საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზის შედეგად გამოვლენილი იმ წარმატებული პრაქტიკული მექანიზმების აღმოჩენა, რომელთა პრაქტიკაში დანერგვა მნიშვნელოვანად აამაღლებს სათამაშო ბიზნესის სისტემის სახელმწიფო რეგულირების მოქნილობას, ეფექტურობასა და ეფექტიანობას.

საერთაშორისო გამოცდილების მიხედვით ონლაინ აზარტული და მომგებიანი თამაშობების ორგანიზება საჭიროა განხორციელდეს შესაბამისი ნებართვის საფუძველზე. ნებართვის არსებობის შემთხვევაში მკაცრად განერილი სანებართვო პი-

რობების არსებობა და მათი კონტროლის განხორციელების და შესაბამისი პასუხისმგებლობის დანერგვა უზრუნველყოფს სანებართვო კონტროლის სწრაფად და ეფექტიანად განხორციელებას.

გამოყენებული ლიტერატურა/REFERENCES:

1. <https://www.matsne.gov.ge/document/view/26824?publication=91>
2. <https://www.matsne.gov.ge/document/view/12880?publication=72>
3. <https://www.matsne.gov.ge/document/view/30988?publication=39>
4. <https://www.egba.eu/uploads/2018/12/Manifesto-A-EU-Framework-for-Online-Gambling-2.0.pdf>
5. <https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/56329/Final%20Report%202.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
6. <https://iclg.com/practice-areas/gambling-laws-and-regulations>
7. <https://www.gamingcommission.be/en/gambling-act-of-7-may-1999>
8. https://www.porezna-uprava.hr/en_propisi/_layouts/15/in2.vuk2019.sp.propisi.intranet/propisi.aspx#id=pro140
9. [https://lpt.lrv.lt/uploads/lpt/documents/files/34356_Losimu_istatymas_EN%20final\(1\).pdf](https://lpt.lrv.lt/uploads/lpt/documents/files/34356_Losimu_istatymas_EN%20final(1).pdf)
10. <https://www.spillemyndigheden.dk/uploads/2019-01/Act%20on%20Gambling.pdf>
11. https://www.srij.turismodeportugal.pt/fotos/editor2/legislacao/dl_66_2015-rjo.pdf

ONLINE GAMBLING BUSINESS REGULATION IN FOREIGN COUNTRIES AND IN GEORGIA

Lasha Pitnava

PhD Student,
Georgian Technical University
pitnava.lasha@gtu.ge

RESUME

Organized activities or actions that involve an indefinite circle of persons, are characterized by an increased threat to human life or health, that covers particularly important state and public interests, or are related to the use of state resources, regulated by a license or permit. By considering of state or public interests, it is actually possible to reduce this risk by issuing a license or permit.

Nowadays online gambling business require proper regulation by the State, as there is a danger that a significant part of monetary transactions will take place uncontrollably. The article will discuss the regulatory acts in the field of gambling business, will highlight the approaches of both the EU and individual states to the arrangement of online gambling. The proposals developed as a result of the analysis of the Georgian gambling business policy and successful international practices are important for the creation of relevant effective mechanisms in this field and further improvement of Georgian gambling business.

Key words: Regulation, Gambling Business, Online Gambling, License.

სამეცნიერო სტატიის წარმოდგენის და გამომქვეყნების წესი:

ჟურნალი, ასევე თითოეული სტატია ინდექსირდება შემდეგ საერთაშორისო სამეცნიერო ბაზებში: **CROSSREF** (ენიჭება უნიკალური საერთაშორისო ციფრული იდენტიფიკატორი- **DOI**), <https://search.crossref.org>; **Google Scholar** - <http://scholar.bpengi.com>; **Portico** - <https://www.portico.org> ; **Zenodo** - <https://zenodo.org>.

ჟურნალში გამოქვეყნებული სტატია უნდა მოიცავდეს მეცნიერული კვლევის **ახალ** შედეგებს ეკონომიკის შემდეგ თეორიულ და გამოყენებით სფეროებში:

ეკონომიკური რეფორმა; ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები; ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია; საბაზრო ეკონომიკის სამართლებრივი უზრუნველყოფა; ფინანსები, ბანკები, ბირჟები; რეგიონული ეკონომიკა; დარგობრივი ეკონომიკა; ბიზნესის, მარკეტინგის, მენეჯმენტის აქტუალური საკითხები; მსოფლიო ეკონომიკა; რეცენზიები ბოლო პერიოდში გამოქვეყნებულ მონოგრაფიებსა და სახელმძღვანელოებზე.

სტატიები მიიღება ქართულ, რუსულ, ინგლისურ, გერმანულ და ფრანგულ ენებზე, ქვეყნდება ორიგინალის ენაზე.

სარედაქციო კოლეგია უზრუნველყოფს სტატიის ფარულ რეცენზირებას. იბეჭდება დადებითი რეცენზიის მიმღები სტატია.

პლაგიატიზმი და ეთიკური მოთხოვნები

სტატიაში მოყვანილი ფაქტების, მონაცემების სიზუსტესა და პლაგიატზე პასუხისმგებელია ავტორი. სტატიაში სხვისი გამოქვეყნებული ტექსტების მითითების გარეშე გამოყენება დაუშვებელია.

დაუშვებელია ასევე ადრე, სხვაგან გამოქვეყნებული სტატიის დაბეჭვდა ჟურნალში.

სტატიის გაფორმების წესი

სტატიის მინიმალური მოცულობა 5 გვერდი A4 ფორმატის; **რეზიუმე** ქართულ და **ინგლისურ** (აუცილებლად) ენებზე (**100-250** სიტყვა);

საკვანძო სიტყვები ქართულ და ინგლისურ ენებზე;

სტატიის დასახელება ქართულ და ინგლისურ ენებზე;

ავტორის (ავტორთა) სახელი, გვარი, აკად. ხარისხი ქართულ და ინგლისურ ენაზე, ელექტრონული მისამართი და ტელეფონის ნომერი;

სტატიის **შესავალი**, **ძირითადი ტექსტი** და **დასკვნითი** ნაწილი;

გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა ქართულ და ინგლისურ ენებზე;

ქართული ტექსტისთვის გამოიყენეთ ქართულ შრიფტი AcadNusx;

ხოლო ინგლისური და რუსული ტექსტების შრიფტი - Times New Roman;

შრიფტის ზომა 12, ინტერვალი 1,5, ყველა კიდიდან დაშორება იყოს 2 სმ.

PUBLICATION REQUIREMENTS FOR SCIENTIFIC ARTICLES:

*The journal, as well as each article, are indexed in the following international scientific databases: **CROSSREF** (assigned an unique International Digital Identifier - **DOI**), <https://search.crossref.org>; **Google Scholar** - <http://scholar.bpengi.com>; **Portico** - <https://www.portico.org>; **Zenodo**- <https://zenodo.org>*

The articles to be published in the journal should include the **new results** of scientific research in the theoretical and other practical fields of economics, such as: Economic reform; Modern problems of economics; History of economic doctrines; Legal Provision

of Market Economy; Finances, Banks, Exchange Markets; Regional Economy; Sectoral Economy; Current issues of Business, Marketing, Management; World economy; Reviews on monographs and textbooks published recently.

The articles are published in Georgian, Russian, English, German and French languages, in the original language.

The Editorial Board provides blind review of the articles. The article with positive review is published.

PLAGIARISM AND ETHICAL REQUIREMENTS

The Author is responsible for plagiarism and for the accuracy of the facts, data given in the article. It is not permissible to use others' text in the article without their cross-reference.

Moreover, it is also unacceptable to publish the early elsewhere issued article in the journal.

THE REQUIREMENTS OF FORMATTING SCIENTIFIC ARTICLES:

The minimum volume of the article is 5 pages A4 format;

Resumes must be in Georgian and **English** (essential) languages (minimum **100-250** words);

Key words in Georgian and English languages;

Title of the article in Georgian and English languages;

Name, surname, academic degree of the author (authors) in Georgian and English,

E-mail and telephone number;

Introduction to the article, Basic text and Conclusion;

List of References in Georgian and English languages;

For Georgian text, please use the Georgian font **AcadNusx**.

For English and Russian texts please use **Times New Roman**;

Font size 12, the interval 1,5cm , Line Spacing- 2 cm.

ჟურნალი“ეკონომიკა“ გამოდის 1918 წლიდან.

გამოცემა გამოდიოდა შემდეგი სახელწოდებებით:
საქართველოს ეკონომისტი (1918 N1- N6),
ეკონომისტი (1925-1926),
საქართველოს ეკონომისტი (1926-1931),
საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა (1931-1941),
საქართველოს ეკონომისტი (1958-1967),
საქართველოს სახალხო მეურნეობა (1967 N4 დან-1973),
ეკონომისტი (1974-1990),
ეკონომიკა (1991 წლიდან -).

სხვა სათაურით

საქართველოს ეკონომისტი.
საქართველოს სოციალისტური მეურნეობა.
საქართველოს სახალხო მეურნეობა.
ეკონომისტი.
ეკონომიკა.
Экономист Грузии.

ISSN: 0206-2828.

განახლებული ISSN 2587-4713

E-ISSN 2733-3361

UDC: 338(922)(05)

შპს ჟურნალი „ეკონომიკა“
მისამართი: თბილისი – 0171, მ. კოსტავას ქ. 63.
ტელ: 599 56-90-78.
economics.bpengi.com
E-mail: economica_2008@yahoo.com
E-mail: economica_1918@yahoo.com

ООО журнал «ЭКОНОМИКА»
Адрес Тбилиси - 0171, ул. М. Костава 63
Тел. 599 56-90-78
economics.bpengi.com
E-mail: economica_2008@yahoo.com
E-mail: economica_1918@yahoo.com

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ბიზნესტექნოლოგიების, საინჟინრო ეკონომიკის,
მედიატექნოლოგიებისა და
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტები.
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

გადაეცა ასაწყობად 25.05.2022 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 28.05.2022 წ.
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბაზი 12,5

ЎЎЎ (UDC): 338(922)(05)

E-ISSN 2733-3361